

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DEĞİŞEN
DİN ALGISI ÜZERİNE BİR İNCELEME:
İSTANBUL NİŞANTAŞI VE SULTANBEYLİ
ÖRNEKLERİ**

Gözde AYKUT

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ

Mayıs 2019

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DEĞİŞEN DİN ALGISI
ÜZERİNE BİR İNCELEME: İSTANBUL NİŞANTAŞI VE
SULTANBEYLİ ÖRNEKLERİ

Hazırlayan
Gözde AYKUT

Danışman
Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ

AFYONKARAHİSAR 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ Küreselleşme Sürecinde Değişen Din Algısı Üzerine Bir İnceleme: İstanbul Nişantaşı ve Sultanbeyli Örnekleri” adlı çalışma, tarafımdan etik kurallara ve bilimsel ahlak ilkelerine uygun olarak hazırlanmış olup, yararlandığım tüm eserlerin kaynakça kısmında belirtildiğini ifade eder ve bunu onurumla doğrularım.

... /... /2019

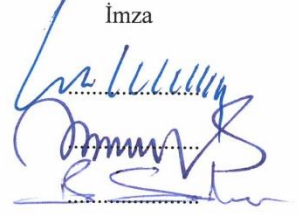
Gözde AYKUT

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN
: Dr. Öğr. Üyesi Bedir SALA

İmza

Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gözde AYKUT' un **“Küreselleşme Sürecinde Değişen Din Algısı Üzerine Bir İnceleme: İstanbul Nişantaşı ve Sultanbeyli Örnekleri”** başlıklı tezi, 19.08.2019 günü saat 16:00' da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği' nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DEĞİŞEN DİN ALGISI ÜZERİNE BİR İNCELEME ÖRNEĞİ: İSTANBUL NİŞANTAŞI VE SULTANBEYLİ ÖRNEKLERİ

Gözde AYKUT

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Haziran 2019

Danışman: Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ

Küreselleşme, ekonomik, siyasi, kültürel, coğrafi ve teknolojik faktörlerin birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkmıştır. Her ne kadar kavram, 1990'lı yıllarda sosyal bilimlerin gündemine girmiş olsa da, küreselleşmenin ne olduğu ve ortaya çıktığı süreçlerin neler olduğuna dair tartışmaları ise devam etmektedir. Küreselleşme din ilişkisini ise, dinlerin sahip olduğu evrensel ilkeler çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Dinlerin evrensel mesajları içinde barındırması ve bu mesajları tüm dünya iletilme gayesi taşıması, dinleri küreselleşme ile karşılıklı etkileşime girmeye mecbur bırakmıştır. Bu karşılıklı etkileşim, toplumlardaki din ve dindarlık algıları üzerinde değişimlere sebep olmuştur. Türkiye’de küreselleşmeden nasibini almış ve etkileri toplumsal düzeyde hissedilmiştir. Bu değişim daha ziyade kendini geleneksel inanış ve yaşayış anlayışındaki farklılıklar ile hissettirmiştir. Bu araştırmada, Nişantaşı ve Sultanbeyli üzerinden, küresel süreçte Türkiye’de değişen din ve bazı bölümlerde dindarlık algıları ölçülmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Din, Dindarlık, Ekonomi, Siyaset, Kültür.

ABSTRACT

A CASE STUDY ON CHANGING RELIGIOUS PERCEPTION IN THE GLOBALIZATION PROCESS: ISTANBUL EXAMINATION AND SULTANBEYLI SAMPLES

Gözde AYKUT

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
SOCIOLOGY DEPARTMENT**

June 2019

Advisor: Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ

Globalization has emerged as a result of the interactions between economic, political, cultural, geographical and technological factors. Although the concept has been on the agenda of the social sciences in the 1990s, there is still a debate about what the globalization is and what the processes are. It is possible to evaluate the relationship between globalization and religion in the framework of the universal principles of religions. The fact that religions contain universal messages and the purpose of conveying these messages to the whole world has forced the religions to interact with globalization. This interaction has led to changes in perceptions of religion and religiosity in societies. Having suffered from the globalization and its effects were felt in Turkey at the societal level. This change is rather felt by the differences in traditional belief and life understanding.

Keywords: Globalization, Religion, Religiosity, Economy, Politics, Culture.

ÖNSÖZ

Öncelikle beni saha çalışmasına yönlendirerek, bilimsel anlamda faydalı tecrübeler elde etmeme imkan sağlayan, gerek çalışmamın her aşamasında yanımda olup, destek ve tecrübelerini benden esirgemeyerek, gerekse kıymetli eser ve çalışmalarından yararlanarak hem bana hem de bu alanlarda çalışma yapmak isteyen bilim insanlarına sağlamış olduğu katkıdan dolayı Afyon Kocatepe Üniversitesi rektörü ve Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Anabilim Dalı başkanı kıymetli hocam, değerli danışmanım Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ' a sonsuz teşekkürler ediyorum.

Eğitim hayatım boyunca bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen, üzerimde fazlasıyla emeği bulunan değerli hocam ve Tez Jüri Savunma üyem Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN'a sonsuz teşekkürler ediyorum. Özellikle verilerin analizi kısmında takıldığım her konuda çalışmama zaman ayırıp, sahip olduğu bilgileri benim ile paylaşan bölümümüzün kıymetli hocalarından ve Tez Savunma Jüri üyem Dr. Öğr. Üyesi Bedir SALA' ya çok teşekkür ederim. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük emeği olan ve yapılan anket ve görüşmelerde düşüncelerini çalışmamızdan esirgemeyen Nişantaşı'ndaki ve Sultanbeyli'deki değerli katılımcılarıma da teşekkür ediyorum.

Son olarak, özellikle kız çocuklarının eğitim ve öğrenimine çok ehemmiyet veren, sahip olduğum her şeyin mimarı canım babam Fikret AYKUT'a sonsuz teşekkür ediyorum. Beni bugünlere getiren, tıpkı babam gibi sahip olduğum her şeyin mimarı olan, sadece eğitim hayatımda değil, ömrümün her anında benden emeğini ve tecrübelerini esirgemeyen canım annem Fadime AYKUT'a çok teşekkür ediyorum. Canım kardeşlerim Çiğdem AYKUT, Mustafa AYKUT ve Muhammed AYKUT'a her an yanımda oldukları için teşekkür ediyorum. 2015 yılında aramızdan ayrılan, tanıdığım en asil kadınlardan biri olan ve dualarını hayatı boyunca benden esirgemeyen rahmetli anneannem Hatice DÖNMEZ'e rahmet ve şükranlarımı sunuyorum.

Gözde AYKUT

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISATMALAR DİZİNİ	xiii

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM KÜRESELLEŞME VE DİN

1. KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMSAL VE TARİHİ GELİŞİMİ.....	5
1.1. KÜRESELLEŞMENİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ	5
1.2. KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	7
2. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA DİN	11
2.1. KÜRESELLEŞME ÇAĞINDA SEKÜLERİZM	13
2.1.1. Siyasi Küreselleşmenin Dine Etkisi.....	19
2.1.2. Kültürel Küreselleşmenin Dine Etkisi	20
2.1.3. Teknolojik Küreselleşmenin Dine Etkisi	22

İKİNCİ BÖLÜM KÜRESELLEŞME, DİNDARLIK ALGISI VE TÜRKİYE’DE DİNİ HAYAT

1. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DİNDARLIK ALGISI.....	24
1.1. İDEOLOJİK BİR AYGIT OLARAK DİN	28
1.2. BİR KİMLİK ALGISI OLARAK DİN.....	30
1.3. YENİ DİNİ HAREKETLER.....	31
2. KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE’DE DİNİ HAYAT ÜZERİNE ETKİLERİ	33
2.1. İSLAM VE MODERNLEŞME	35
3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SİYASİ GELİŞMELERİN TÜRKİYE’DEKİ DİNİ HAYAT ÜZERİNE YANSIMALARI.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA BİLGİLER.....	41
1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	41
1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	42
1.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	43
1.4. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ.....	43
1.5. ARAŞTIRMANIN ANALİZ TEKNİKLERİ	43
2. VERİLERİNİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI	44
2.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER.....	44
2.2 KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DİN ALGISININ BETİMLENMESİ	48
2.1.1 Küreselleşme Algısı.....	48
2.2.2 Küreselleşme ve Sekülerleşme Arasındaki İlişki	54
2.2.3 Dindarlık Algısındaki Değişim Ve Dönüşüm	65
2.2.4. Mahremiyet Algısı	75
2.2.5 Dinin Sosyal Kontrol İşlevi	80
2.2.6 Küreselleşme ve Dini Bilginin Dönüşümü	86
3. SAHA ÇALIŞMASININ YAPILDIĞI BÖLGELERDEKİ GÖZLEM VE	
TECRÜBELERİN AKTARILMASI.....	95
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	104
EKLER.....	109

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Cinsiyet Dağılımı	45
Tablo 2. Eğitim Dağılımı.....	45
Tablo 3. Yaş Dağılımı	46
Tablo 4. Aylık Gelir	46
Tablo 5. Medeni Durum Dağılımı	47
Tablo 6. Meslek Gruplarına Göre Dağılım.....	47
Tablo 7. Yurtdışı Tecrübesi Dağılımı.....	48
Tablo 8. Yurtdışı Tecrübesi ile Küreselleşme Söylemi Siyasi Temelli Bir İdeolojidir Arasındaki İlişki	49
Tablo 9. İkamet ile Küreselleşme Tek Kutuplu Bir Dünya Düzeni Hedeflemektedir İfadesi Arasındaki İlişki	50
Tablo 10. İkamet İle Küreselleşme Adı Altında Batı Kendi Dini Değerlerini İslam Dinine Empoze Etmektedir İfadesi Arasındaki İlişki.	50
Tablo 11. Yurt Dışı Deneyimi İle Küreselleşme Kaçınılmaz Bir Süreçtir ve Türkiye Buna Ayak Uydurmalıdır İfadesi Arasındaki İlişki	51
Tablo 12. Aylık Gelir ile Küreselleşme Tüketim Odaklı Bir Ekonomi Modelidir İfadesi Arasındaki İlişki	52
Tablo 13. İkamet ile Küreselleşme Toplumsal Yaşamdaki Sekülerliği Arttırmıştır İfadesi Arasındaki ilişki	54
Tablo 14. Küreselleşme Toplumsal Yaşamdaki Sekülerliği Arttırmıştır	55
Tablo 15. Yurtdışı İle Küreselleşme Dinsel Çoğulculuğun Önünü Açmıştır İfadesi Arasındaki İlişki	56
Tablo 16. Küreselleşme Dinsel Çoğulculuğun Önünü Açmıştır.	57
Tablo 17. İkamet ile Çağın Problemlerinin Çözülmesinde Dini Söylemler Yetersiz Kalmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki	57
Tablo 18. Yurtdışı Tecrübesi İle Çağın Problemlerinin Çözülmesinde Dini Söylemler Yetersiz Kalmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki	58
Tablo 19. İkamet İle Türkiye’de Dindarlığın Toplumsal Yaşamdaki Görünürlüğü Gittikçe Artmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki.....	59
Tablo 20. İkamet İle Küresel Süreçte Geleneksel Tip ile Laik Tip Arasında Geçiş Teşkil Eden Yeni Bir Dindarlık Algısı Oluşmuştur İfadesi Arasındaki İlişki.....	60
Tablo 21. İkamet İle Birey Hem Laik Hem de Muhafazakar Olabilir Arasındaki İlişki.....	60
Tablo 22. Bireyler Hem Laik Hem de Muhafazakar Olabilir	61

Tablo 23. İkamet İle Günümüz Ekonomik Koşullarında Faizin Haram Olmadığını Düşünüyorum İfadesi Arasındaki İlişki	63
Tablo 24. İkamet İle Bir Markete Girdiğimde İlk Dikkat Edeceğim Şey Ürün Üzerindeki Helal Damgasıdır Arasındaki İlişki	64
Tablo 25. İkamet Değişkeni İle Kendisini Dindar Olarak Tanımlayan Bir Birey de Alkollü Bir Ortamda Bulunabilir Arasındaki İlişki.	65
Tablo 26. Bir Kimlik Olarak Müslümanlık Yeni Bir Görünüm Kazanmıştır	66
Tablo 27. Yurt Dışı Tecrübesi İle Türkiye’de Dindarlık Son Dönemlerde Geleneksel Dini Yaşayış Biçiminden Bireysel Ağırlıklı Dindarlığa Yönelmiştir İfadesi Arasındaki İlişki	67
Tablo 28. İkamet İle Türkiye’de Dindarlık, Son Dönemlerde Geleneksel Dini Yaşayış Biçiminden Bireysel Ağırlıklı Dindarlığa Yönelmiştir İfadesi Arasındaki İlişki	68
Tablo 29. Yurtdışı Tecrübesi İle Türkiye’de Geleneksel Dindarlığın Önemli Gücü Olan Cami Cemaati Eski Önemini Kaybetmiştir İfadesi Arasındaki İlişki	69
Tablo 30. Cinsiyet İle Günümüzde Moda ve Tesettür Kavramlarının Bir Arada Kullanılmasından Memnuniyet Duyuyorum İfadesi Arasındaki İlişki	70
Tablo 31. İkamet Değişkeni İle Günümüzde Moda ve Tesettür Kavramlarının Bir Arada Kullanılmasından Memnuniyet Duyuyorum İfadesi Arasındaki İlişki.....	71
Tablo 32. İkamet Değişkeni İle Mekke ve Medine Gibi Kutsal Beldelerin İbadet Yanında Tatil ve Balayı İçin Talep Görmesini Normal Karşılıyorum İfadesi Arasındaki İlişki	73
Tablo 33. Cinsiyet Değişkeni ile Mekke ve Medine Gibi Kutsal Beldelerin İbadet Yanında Tatil ve Balayı İçin Talep Görmesini Normal Karşılıyorum İfadesi Arasındaki İlişki	74
Tablo 34. İkamet İle Bireylerin Özel Fotoğraflarını Sosyal Medyada Rahatça Paylaşıyor Olmaları Mahremiyet Algısını Değiştirmiştir Arasındaki İlişki	75
Tablo 35. Cinsiyet İle Bireylerin Özel Fotoğraflarını Sosyal Medyada Rahatça Paylaşıyor Olmaları Mahremiyet Algısını Değiştirmiştir Arasındaki İlişki	76
Tablo 36. Yurtdışı Tecrübesi İle Küreselleşme Sürecinde Dinin Sosyal Kontrol İşlevi Zayıflamıştır İfadesi Arasındaki İlişki	81
Tablo 37. Küreselleşme Sürecinde Dinin Sosyal Kontrol İşlevi Zayıflamıştır.	82
Tablo 38. İkamet İle Küreselleşme Dini Bilginin Evrensel Düzeyde Sorgulanmasını Zorunlu Kılmıştır İfadesi Arasındaki İlişki.....	82
Tablo 39. Aylık Gelir ile İhtiyaç-Tüketim İlişkisinin Belirlenmesinde Dinin Etkinliği Azalmıştır İfadesi Arasındaki İlişki	83

Tablo 40. İkamet Değişkeni İle Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Artmasının Ardındaki Temel Sebep Bireylerin Yeterli Dini Eğitime Sahip Olmamasıdır İfadesi Arasındaki İlişki	84
Tablo 41. Cinsiyet Değişkeni İle Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Artmasının Ardındaki Temel Sebep, Bireylerin Yeterli Dini Eğitime Sahip Olmamasıdır İfadesi Arasındaki İlişki	85
Tablo 42. Dünyevileşme Yeni Bir Dindarlık Algısı Oluşturmuştur	86
Tablo 43. Yurtdışı Değişkeni İle Dinlerin Zamanın Şartlarına Göre Yeniden Yorumlanmasını Doğru Buluyorum Arasındaki İlişki.....	87
Tablo 44. İkamet Değişkeni İle Dinlerin, Zamanın Şartlarına Göre Yeniden Yorumlanmasını Doğru Buluyorum İfadesi Arasındaki İlişki.....	88
Tablo 45. İkamet İle Kuran-ı Kerim, Orijinal Dili Olan Arapça’dan Okunmalıdır Değişkeni Arasındaki İlişki.....	89
Tablo 46. İkamet İle Toplumsal Yaşamda Kutsala Atfedilen Değerler Son Dönemlerde Aşınmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki.....	89
Tablo 47. İkamet Değişkeni İle Tesettür Markaları Muhafazakar Kadın Üzerinde Dini Kurallardan Daha Belirleyicidir İfadesi Arasındaki İlişki	91
Tablo 48. Cinsiyet Değişkeni İle Tesettür Markaları Muhafazakar Kadın Üzerinde Dini Kurallardan Daha Belirleyicidir Arasındaki İlişki	92
Tablo 49. İkamet Değişkeni İle Dini Söylemler ile Küreselleşme Söylemi Arasında Bir Çatışma Yaşanmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki.....	93
Tablo 50. İkamet Değişkeni İle Dünya Genelinde İslam’a Dair Kötü Algının Temelinde 11 Eylül Saldırıları Yatmaktadır Arasındaki İlişki	94
Tablo 51. İkamet Değişkeni İle Küresel Dönemde Dinsel Hoşgörü ve Tolerans Azalmıştır Arasındaki İlişki.	109
Tablo 52. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Dinler İçin Bir Tehdittir Arasındaki İlişki	109
Tablo 53. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Sürecinde Dini Kimliğin Bireyler Üzerindeki Etkisi Azalmıştır İfadesi Arasındaki İlişki.	110
Tablo 54. İkamet Değişkeni İle Bir Kimlik Olarak Müslümanlık Yeni Bir Görünüm Kazanmıştır İfadesi Arasındaki İlişki.....	111
Tablo 55. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Süreci, Dini Kökenli Grupların Terör Saldırılarını Arttırmıştır Arasındaki İlişki.....	111
Tablo 56. İkamet Değişkeni İle Küreselleşmenin Sağladığı İmkanlar, İslam’ın Evrensel Mesajlarının Dünyaya Anlatılmasını Sağlamıştır Arasındaki İlişki.....	112
Tablo 57. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme, Dinlere Varlıklarını Devam Ettirebilecekleri Özgür Bir Ortam Sağlar Arasındaki İlişki.....	112
Tablo 58. İkamet Değişkeni İle Dine Dayalı Olarak Ortaya Çıkan Grup ve Oluşumlar Dinle Özdeşleştirilemez Arasındaki İlişki.....	113

Tablo 59.	İkamet Değişkeni İle Bireylerin Sosyo-ekonomik Durumları Dindarlık Algıları Üzerinde Etkili Olmuştur Arasındaki İlişki.	114
Tablo 60.	İkamet Değişkeni İle Dinin Emir ve Yasaklarına Uygun Olarak Yaşanan Bir Hayat Daha Doğru Bir Yaşamdır İfadesi Arasındaki İlişki.	114
Tablo 61.	İkamet Değişkeni İle Yaşanan Küresel Buhranlar, Toplumlarda Manevi Bir Arayış İçerisine Sokmuştur Arasındaki İlişki.	115
Tablo 62.	İkamet Değişkeni İle Gelişme ve Modernleşmenin Önündeki En Büyük Engel Müslümanlardır Arasındaki İlişki.	115
Tablo 63.	İkamet Değişkeni İle Türkiye Toplumunda, Küreselleşmenin Yıkıcı Etkilerinden Korunmak İçin dinin Emir ve Yasaklarına Daha Sıkı Sarılmalıdır Arasındaki İlişki.	116
Tablo 64.	İkamet Değişkeni İle Türkiye’de Dini Alan Giderek Siyasallaşmaktadır Arasındaki İlişki.	117
Tablo 65.	İkamet Değişkeni İle Dünyevileşme Yeni Bir Dindarlık Algısı Oluşturmuştur İfadesi Arasındaki İlişki.	117
Tablo 66.	İkamet Değişkeni İle Türkiye’de Dindar Muhafazakar Kesimlerde, Küreselleşme Süreciyle Birlikte Modernleşme Eğiliminin Arttığı Gözlenmektedir Arasındaki İlişki.	118
Tablo 67.	İkamet Değişkeni İle İletişim ve Medya Araçları, Dini Yaşayış ve Algılayış Biçimlerinde Belirleyici Faktördür Arasındaki İlişki.	118
Tablo 68.	İkamet Değişkeni İle Tesettür Firmalarının Ürünleri, Dindar Kadınların Tesettür Anlayışlarını Değiştirmektedir Arasındaki İlişki.	119
Tablo 69.	İkamet Değişkeni İle Muhafazakar Kesim Son Zamanlarda Daha Fazla Tüketim Çılgınlığı Yaşamaktadır Arasındaki İlişki.	120
Tablo 70.	İkamet Değişkeni İle Türkiye’de Tatil Köylerinin Kendilerini Muhafazakar Bireylere Göre Yeniden Düzenlemesi Memnuniyet Vericidir Arasındaki İlişki.	120
Tablo 71.	İkamet Değişkeni İle Medya Aracılığıyla Yapılan Dini Programlar, Din Konusunda Daha Bilinçli Bireylerin Yetişmesini Sağlar Arasındaki İlişki.	121
Tablo 72.	İkamet Değişkeni İle Dindar Olmak Kişiyi Daha Ahlaklı Kılar Arasındaki İlişki.	122
Tablo 73.	İkamet Değişkeni İle İslami Müzik (ilahi, yeşil pop) Algısından Rahatsızım Arasındaki İlişki.	122
Tablo 74.	İkamet Değişkeni İle Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Diğer Tasavvuf Ehlinin Eserlerinin Pop, Caz ve Şiir diliyle Yeniden Yorumlanması Memnuniyet Verici Arasındaki İlişki.	123
Tablo 75.	İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Aracılığıyla Türkiye Toplumunda Batılılaşmaktadır Arasındaki İlişki.	123
Tablo 76.	İkamet Değişkeni İle Modern Süreçte, Şehirleşme Dini İnançlarda Bir Zayıflığa Neden Olmuştur Arasındaki İlişki.	124

Tablo 77. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Bireyselliği Arttırmaktadır Arasındaki İlişki.....	125
Tablo 78. İkamet Değişkeni ile Küreselleşme Süreci Deizmi Yaygınlaştırmaktadır Arasındaki İlişki.	125

KISATMALAR DİZİNİ

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
D.P	: Demokrat Parti
IMF	: Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu
LRA	: Tanrının Direniş Ordusu
NLFT	: Ura Tripura Ulusal Kurtuluş Cephesi
UAŞ	: Ulus Aşırı Şirketler

GİRİŞ

Küreselleşme kavramının, bugünkü anlamıyla McLuhan'ın 1962 yılında "küresel köy" açıklamasıyla gündeme geldiği ve tartışılmaya başlandığı görülmektedir. 1990'lı yıllar ile birlikte, kavram sosyal bilimlerin gündeminde daha fazla yer almaya başlamıştır. Sosyal bilimlerde kavramın ne olduğuna dair tartışmalar devam ederken, kavramın hangi dönem ve hangi sosyal değişmelerin sonucu olarak ortaya çıktığı üzerine tartışmalar da devam etmiştir. Sosyal bilimcilerin bir kısmı küreselleşmeyi Amerikanlaşma olarak görürken, bir kısmı ise McLuhan'ın kavram üzerine yaptığı tanımlamaya benzer olarak, küreselleşme ile dünyanın küçüldüğünü ve yeni bir dünya anlayışının ortaya çıktığını ifade edecek tanımlar yapmışlardır. Yapılan tanımlamaların yanında küreselleşmenin tarihi de sosyal bilimlerin gündemini fazlaca meşgul etmiştir. Birçok sosyal bilimci küreselleşmenin sömürgecilik faaliyetleri ve coğrafi keşifler ile birlikte başladığını ama kavramsal olarak bir adının olmadığını söylerken, sosyal bilimcilerin bir kısmı ise ulaşım ve iletişim teknolojileri ile birlikte kendini var ettiğini iddia etmiştir. Bir kısım sosyal bilimci ise küreselleşmeyi evrensel koşulların zorunlu bir sonucu olarak gördüğünden, küreselleşme için bir milat arayışına girmemiştir.

Küreselleşme adına önemli olan bir diğer konu ise, siyasi, ekonomik, coğrafi ve kültürel faktörlerdir. Küreselleşme hiçbir zaman kendi dinamikleri içinde var olmamış, birçok faktör ile karşılıklı ilişki ve bağımlılık içerisinde olmuştur. Böylece kavram ve faktörler birbirini etkilemiştir. Bu faktörlerden biri olan ekonomi, küreselleşmenin alt başlıklarından biridir. Küresel ekonomik süreci önemli hale getiren ise, çok uluslu şirketlerin ve ulus aşırı şirketlerin küresel ekonomideki rolüdür. 20.yy sonları ile birlikte bilişim teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler küreselleşmenin teknolojik boyutunu oluşturmuştur. Sosyo-kültürel boyutunu ise küreselleşmenin hem iç hem de dış aktörlere sahip bir süreç olmasıyla ilişkilendirmek mümkündür. Küreselleşme, kültür üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir. Çünkü küreselleşme, toplumlarda ortak bir kültür anlayışının doğmasına yol açarak, kültürü homojenleştirmiştir. Bunun en büyük mimarı ise küreselleşmenin bir diğer, faktörü olan iletişim ve bilgi teknolojileridir. Bu sayede bir topluma ait kültür, dünyanın en ücra noktalarında bile kendine hayat bulabilmektedir.

Bu konudaki en büyük tartışmalar küreselleşmenin dine ait değerleri ortadan kaldırmaya yönelik olup olmadığı ve küreselleşmenin sekülerliği artırıp arttırmadığı noktasında olmuştur. Din ve toplum yapısı hiçbir dönemde durağan olmadığından küreselleşmenin sosyal hayata olan yansımaları dinde karşılık bulmuştur. Fakat din küreselleşme ilişkisine bakıldığında, etkileşimin en yavaş olduğu alanın burası olduğu görülür. Çünkü her dinin kendi kural ve yasaları vardır ve bunların toplumsal yaşamdaki geçerliliği her dönemde aynıdır. Fakat modernist ve postmodernist süreçlerin din üzerinde ciddi etkilerinin olduğu da görülmektedir. Bu değişimin en görünen etkileri ise küreselleşmenin bir sonucu olan bilgi ve iletişim teknolojileridir. Bu sayede toplumlar arasındaki görünürlük hızla artmış ve bir topluma ait inanç ve kültür meseleleri başka toplumlar tarafından da farkına varılmıştır. Bu noktada da küresel süreci bazı sosyal bilimciler, dinlerin kendilerini evrensel düzeyde anlatabilecekleri önemli bir şans olarak görmüşlerdir.

Küreselleşmenin hem önemli alt başlıklarından biri olan hem de küresel faktörün önemli bir ögesi olan siyasetin de dine etkisi büyüktür. Küresel siyasetin din ile karşı karşıya geldiği nokta toplumsal alanın gerçekliğinden ayrı değildir. Süreç ile birlikte ortaya çıkan çoğulcu toplum anlayışı her türden ideoloji ve inancı bir arada tutmakta ve din gibi hassas konuların tüm dünyada daha fazla görünürlük kazanmasına imkan sağlamaktadır. Görünürlüğün bu derece artması, dinin ideolojik boyutunun konuşulmaya başlanmasına sebep olduğu gibi, yeni ve farklı mistik anlayışlarında doğmasına da sebep olmuştur. Özellikle 11 Eylül saldırıları ve 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zellanda’ da meydana gelen cami saldırılarının, dinin nasıl ideolojik temelde kullanıldığının göstergesidir. Yeni dini hareketlerin ortaya çıkışı her ne kadar küreselleşme ile birlikte fark edilmeye başlasa da, Avrupa tarihine baktığımızda kiliseye karşı direniş, II. Dünya savaşı, sanayi devrimi gibi sosyal olayların, bu hareketlerin ortaya çıkmasında ne kadar önemli olduğunu görüyoruz. Çoğunluğu Batı merkezli olan bu yeni dini hareketlerin temelinde, hem materyalist anlayışa hem de sekülerleşmeye karşı tepkiyi görmek mümkündür. Bu hareketin temeline bakıldığında, ilahi dinlerin öncesinde var olduğu, modern ve potmodern süreçler ile birlikte ise yeniden yorumlandığı görülmektedir. Yaşanan tüm bu gelişmeler, toplumlardaki din anlayışı kadar, dindarlık anlayışında da değişime sebep olmuştur. Din ve dindarlık kavramları birbirini besleyen, benzer yönleri olmakla

birlikte farklı kavramlardır. Dindarlık da din gibi, geleneksel ve modern toplum yapılarında farklılık göstermiştir. Din, bir inanç sistemi olarak değerlendirilirken; dindarlık, dine ait olan her şey ile doğrudan ilişkiyi ifade eden bir kavramdır. Bu tez çalışmasının konusu, Türkiye’de yaşayan bireylerin küreselleşme sürecinde din algılarında yaşanan değişimleri tespit etmek ve yapılan tespitler üzerinde değerlendirmeler yapmaktır. Konu, İstanbul’da farklı toplumsal kesimlerin yaşadığı Nişantaşı ve Sultanbeyli örnekleri üzerinden araştırılacak ve bulguların karşılaştırılmasına bağlı olarak küreselleşme sürecinde din algısının farklı kesimlerde yaşadığı değişim sürecinin izleri sürülecektir. Konu, üç bölümde kurgulanarak detaylandırılacaktır. Bu kapsamda tezin birinci bölümünde küreselleşme ve din ilişkisi anlatılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümünde küreselleşmenin, dindarlık algısı ve Türkiye’de dini hayat üzerine etkileri geniş bir çerçeveden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Son bölüm ise, araştırmaya dair bulguların analiz ve değerlendirmelerinin yapıldığı kısım olmuştur.

Bu çalışma, Türkiye’de yaşayan bireylerin din ve dindarlık algılarının küresel süreçte ne gibi değişimler geçirdiklerini ve hangi faktörlerin etkisi altında kaldıklarını analiz etmeyi amaçlamıştır. Tezin evrenini oluşturan Nişantaşı ve Sultanbeyli’de yapılan çalışmalara bakıldığında, değişkeni küreselleşme olan din merkezli bir çalışmanın daha önce yapılmamış olduğu görülmektedir. Bu durum çalışmanın özgünlüğü hakkında bilgi vermektedir. Konu üzerine yapılan literatür çalışmalarının yanında, tez hem niteliksel hem de niceliksel araştırma yöntemleri ile desteklenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini üniversite okuyan veya üniversite mezunu bireyler içerisinden seçilmiş, katılımcılara uygulanan anket, bireylerin yurt dışı tecrübeleri, medeni durum ve aylık gelirleri kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Her iki bölgedeki katılımcıların din ve dindarlık üzerine verdikleri yanıtlar değerlendirilerek bir karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan karşılaştırma ile bu bölgede yaşayan katılımcıların din, din-siyaset, din-kültür, din-ekonomi ve benzer şekilde din merkezli birçok alt başlıkla olan ilişkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Nişantaşı’nı, kentlilik bilincinin, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyin yüksek olduğu bireylerin ikamet ettiği bir ilçe olarak değerlendirmek mümkündür. Sultanbeyli ise, kentlilik bilincinin son on yılda hızla arttığı ve eğitim düzeyinin

yükselmeye başladığı bir ilçe olarak değerlendirilebilir. İlçelerdeki tüm bu gelişmelerin, katılımcıların düşünce ve yaşayış şekilleri üzerinde ciddi etkilere sahip olduğunu görülmektedir. Anket ve görüşmelerden elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, Türkiye ölçeğinde İstanbul ilçelerine dair algıların düşünülenenden farklı olduğu görülmektedir. Verilerden elde edilen sonuçlar, bize seküler bir Nişantaşı göstermekle birlikte, ciddi anlamda seküler eğilimlerin olduğu bir Sultanbeyli de göstermektedir. Anketlerde yer alan ifadelere katılım oranlarına bakıldığında, Nişantaşı'na göre daha muhafazakar olduğu düşünülen Sultanbeyli'nin bir çok konuda Nişantaşı'ndaki katılımcılar ile benzer şeyler düşündüğü görülse de, ideal yaşam tarzını dini yaşayış biçimleri üzerinden değerlendirdikleri söylenebilir. Dolayısıyla Sultanbeyli adına seküler eğilimler görmek ile birlikte, tam anlamıyla dine ait değer yargılarından ayrı bir ilçe olduğunu düşünmek mümkün değildir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE DİN

1. KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMSAL VE TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. KÜRESELLEŞMENİN TARİHSEL ÇERÇEVESİ

Küreselleşme, bir grup insan topluluğunun, başka bir grup insan topluluğu ile alışveriş ve iletişime geçmesi anlamında insanlık tarihi kadar eskidir. Küreselleşmenin tarihsel sürecine dair üç varsayımda bulunulur: Küreselleşmenin insanlık tarihi ile var olmaya başladığı, sömürgeci anlayış ekseninde geliştiği, modern ve postmodern süreç ile birlikte son yıllarda ortaya çıkan bir olgu olduğu gibi. Küreselleşme daha somut düzeyde 15.yy’da gelişen denizcilik ile birlikte başlamış, aynı zamanda sömürgeci anlayışı kuvvetlendirmiştir. Doğal zenginliklerin Batı toplumlarının eline geçmesi, değişen toplumsal ve siyasal durumlar, bilim ve teknoloji dünyasındaki gelişmeler, küreselleşme adına uygun zemini oluşturmuştur. “Küreselleşme, 1870’li yıllarda bir süreç olarak ortaya çıkmış, 1960’lı yıllarda kavram olarak konuşulmaya başlanmış 1980’li yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlamış, 1990’lara gelindiği zaman ise bilimsel çevrelerce de kabul edilen bir anahtar sözcük haline gelmiştir” (Bozkurt, 2000: 18).

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru sosyal bilimlerin gündeminde yer almaya başlayan küreselleşme kavramı, ilk defa 1962 yılında Mc Luhan’ın ‘Küresel Köy’ açıklamasını yapmasıyla yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. 1980’ler ile birlikte, toplumsal değişim ve dönüşümlerin yorumlanmasında kavrama ciddi bir rol yüklenmiştir. Kavramın 1990’lı yıllarda kullanımı ise, Sovyetler Birliğinin dağılması ile birlikte yenedünya düzeni söylemlerinin toplumların gündeminde yer almasıyla başlar. İkinci Dünya Savaşı izleyen yıllarda Amerika’nın küresel bir güç olarak ortaya çıkması ve endüstriyel bir güç haline gelmesi, ekonomik kapsam ve

hakimiyetini genişletilmesi, küresel çağın önünün açılmasına imkan sağlamıştır. Çünkü küreselleşmenin bir parçası olarak Amerika, farklı değişim ve görünümünün hız kazanmasında önemli roller üstlenmiştir. Çokuluslu şirketlerin ortaya çıkması ve dünyanın büyük şirketlerinin varlığının on sekizinci yüzyıla kadar uzanıyor olması ile birlikte, bu şirketler azalan karlar nedeniyle uluslararası pazarlara açılma ihtiyacı hissetmiş, bunlardan biri olan Ford'un parçalarının birçoğu da ABD'de satılmıştır. Üst düzey yöneticilerinin dahi Amerikalı olduğu bu şirketler, yirminci yüzyıl boyunca otomobillerini satabilmek için farklı ülkelerde fabrika açmaya başlamıştır. Bu ve buna benzer girişimler ile birçok küçük şirket, pazar ihtiyacını karşılayabilmek adına, kendini kapitalist bir mücadele içerisinde bulmuştur. Sovyetler birliğinin çökmesi ve soğuk savaş döneminin sona ermesi de küresel süreç adına önemli hadiselerden biri olarak değerlendirilir. "Küreselleşmenin daha da güncel olduğu ve 1991 yılında 'Demir Perde' ve Sovyetler Birliği yıkılana dek, gerçek anlamıyla başlamadığı bile ileri sürülebilir. Bu olaylarla birlikte, dünyanın esas olarak 'kapitalist' ve 'komünist' alanlara bölünmesi durumu ve bunlar arasında yer alan her türden engel hızla ortadan kalktı"(Ritzer, 2011: 63).

Küreselleşme için bir milat belirlemeye çalışmak tartışmalı bir alana dahil olmak demektir. Çünkü küreselleşmenin kendisi düz bir çizgi istikametinde ilerleyen yekpare bir olgu değildir. Tek ve bütünlüklü bir küreselleşmeden bahsedilemeyince, ona özgü tek bir tarihten de bahsedilememektedir. Farklı niteliklerle birbirinden oldukça uzak tarihler arasında gerçekleşmiş kimi küreselleşmeden bahsedildiği bilinmektedir. Kimi yaklaşımlar iki bin yıl öncesinde başlayan bir küreselleşmeyi, küreselleşme tarihi için bir milat kabul ederken, kimi yaklaşımlar ise Rönesans sonrası sömürge hareketlerini sömürgecinin esas başlangıç tarihi olarak almaktadır (Ellwood, 2002: 13).

Küreselleşmenin tarihini nereden başlatırsak başlatalım ya da içine hangi alt başlıkları dahil edersek edelim kavram, evrensel sürecin zorunlu bir sonucu olarak kendini gösterir. Bu süreç modernliğin temel dinamiklerini de içine alarak var olmaya devam etmektedir. 19.yy ve 20.yy ile birlikte dünya, küreselleşme olarak adlandırılan bu süreçle bambaşka bir döneme girmiştir. Özellikle 20.yy da ortaya çıkan bir takım sosyal ve siyasal değişiklikler bu süreci tetiklemiştir. Sovyet blokunun çökmesi, Avrupa Birliğinin kurulması mal ve hizmet hareketliliğinin artıp sınırları aşan bir durum alması, yeni ulaşım araçlarının piyasaya sürülmesi ve hızlı iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle yepyeni siyasal ve sosyal bir döneme girilmiştir.

1.2. KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Küreselleşme kavramı olarak eski bir süreci anlatıyor olsa da, sosyal bilimlerin gündeminde kendine yeni yer edinmeye başlamıştır. Fakat son çeyrek yüzyılda hemen hemen her alanda meydana gelen hızlı gelişmeler, sınırların önemini yitirmesi, çokuluslu şirketlerin ülkelerin gündemine girmesi ve siyasi ve ekonomik güçlerin artması sonucunda kavram yeniden tanımlanmıştır. Dolayısıyla küreselleşme kavramının son yirmi beş otuz yıla damgasını vurduğu söylenebilir. Henüz bir kavram olarak küreselleşmenin ne olduğuna dair ya da içine hangi alt başlıkların dahil edilmesi gerektiği ile ilgili tartışmalar son bulmuş değildir. Bu bağlamda, sosyal bilimlerde kavram üzerine yapılan tanımlamalar çeşitlilik göstermektedir. Özellikle bugünkü anlamda kullanımı ciddi farklılıklar göstermektedir. “Küreselleşme” terimi, ilk ortaya çıktığı 1960’lardan beri, hem popüler hem de akademik literatürde bir süreci, durumu, sistemi, gücü ve dönemi tanımlamak için kullanılmıştır. Birbirine rakip bu tanımlamaların çok farklı anlamları olduğu dikkate alındığında, bunların gelişigüzel kullanılmasının çoğu kez anlaşılmayı güçleştirdiği ve karışıklığa yol açtığı görülmektedir” (Steger, 2013: 24).

Küreselleşmenin en büyük itici faktörlerinden bir tanesi, daha rahat, daha güvenli ve daha tatmin edici bir hayat tarzına duyulan arzudur. Birçok görüş, küreselleşmenin çok eski dönemlerde de var olduğunu, fakat yaşanan dönem itibarıyla yeni ve farklı bir küresel çağa girildiğini ileri sürer. Küreselleşmenin başlangıcına ilişkin diğer varsayımlar ise, insanlık tarihini etkileyen altı büyük dönem içerisinde değerlendirilir. Bunlardan ilki dördüncü yüzyıldan altıncı yüzyıla kadar devam eden, dinlerin doğuş ve yayılış sürecidir. Bunun hemen ardından gelen, Avrupa sömürgeci yaklaşımlarının bir sonucu olarak fetihler, on sekizinci yüzyılın sonu ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında Avrupa ülkelerinin kendi aralarındaki çıkar çatışmaları ve savaşlar, küreselleşme adına önemlidir. 1918 yılına kadar, Avrupa emperyalizminin zirvede olması, İkinci Dünya savaşı ve Soğuk savaş dönemi boyunca yaşanan sosyal ve siyasal süreçler, küreselleşme olgusunu tetikleyen diğer önemli etkenlerdir. Noam Chomsky küresel toplumu şöyle tanımlamaktadır;

Temelde fazla anlamı olmayan bir terim, küresel toplum. Eğer sermayenin, ekonomilerin kapasitelerine göre sınırlar ötesi dolaşımı gibi olguları ele aldığımızda yüzyılın başındaki durumdan pek farklı bir durumda değiliz.

Elbette sosyal düzende büyük değişimler olmuştur ve bu anlamda, terimimiz o kadarda kötü değildir. Ancak onu oldukça dikkatli kullanmamız gerekmektedir (Chomsky, 2001: 110-111).

Roland Robertson (1999: 21) ise küreselleşmeyi tüm dünyanın tek bir mekan olarak billurlaşması, küresel insanlık durumunun ortaya çıkması ve kelimenin gerçek anlamıyla dünya bilincinin ortaya çıkması olarak tanımlar. Küreselci perspektifi benimseyip, küreselleşmeyi olumlayan düşünce biçimi, çağdaş dünyayı dönüştüren temel dinamiğin küreselleşme olduğunu ve bu kavramın geri döndürülemez zihinsel ve eylemsel bir tutum olduğunu iddia eder. Bunun bir sonucu olarak küreselleşmenin getirilerine ayak uydurmak, sistemin dışında kalmamak adına önem taşır. Bauman (2017:7) küreselleşme onsuz mutlu olamayacağımız şey; bazılarına göre ise mutsuzluğun nedeni olarak tanımlamıştır. Gelgelelim, herkesin birleştiği nokta, ‘küreselleşme’ nin hem geri dönüşü olmayan hem de hepimizi aynı ölçüde ve aynı şekilde etkileyen bir süreç; dünyanın, kaçamayacağı kaderi olduğu üzerinedir.

Küreselleşme, kavramsal olarak yeni bir ifade gibi düşünülse de, küresel ekonomik anlayışın başlangıcı Avrupa’nın sömürgecilik tarihine kadar uzanır. Kavram, özellikle son dönemlerde iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, çok uluslu şirketlerin ekonomik güçlerinin artması ve ticari engellerin ortadan kalkmasının ardından önem kazanmıştır. Bununla birlikte, çoğu zaman belli bir süreci, çoğu zaman da devam eden ve gelecekte meydana gelebilecek süreçleri değerlendirmek adına söylemlerde bulunabildiğinden, her bilim dalı tarafından ayrı ayrı tanımlanmaktadır. Heywood (2013: 38) kavram ile ilgili çıkmazı şu cümleler ile ifade eder: “Küreselleşme, anlaşılması zor, kaypak bir kavramdır”. Küreselleşmedeki ana fikir, Kenichi Ohmae’nin (1989) ifadesiyle, “sınırsız bir dünya’ nın, yani ulusal devlet sınırlarıyla tanımlanmış geleneksel siyasi sınırların geçirgen olma eğiliminin ortaya çıkmasıdır”. Giddens (2012: 75) ise küreselleşmenin, sömürgecilik süreci ile toplumları değiştiren bir süreç olarak değerlendirirken şu ifadeleri kullanılır: On yedinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar, Batı ülkeleri, daha önce geleneksel toplumların bulunduğu sayısız bölgede, gerektiğinde üstün askeri güçleri kullanarak sömürgeler oluşturmuşlardır. Bütün bu sömürgelerin hepsi artık kendi bağımsızlıklarını kazanmışlarsa da, sömürgecilik süreci, bizim bugün bildiğimiz dünyanın toplumsal haritasının biçimlenişinde merkezi bir yer tutmuştur.

George Ritzer'in, küreselleşmenin geçirdiği evreler ve varoluşu üzerine kullandığı kavramlar dikkat çekicidir. Kavramın daha iyi anlaşılması adına ve sürecin geçirdiği evreleri analiz edebilmek adına katılar, sıvılar ve gazlardan bahseder. Ritzer'e göre (2011: 22), ‘katılık, zaman içinde ‘sertleşen’ ve dolayısıyla kısıtlı bir hareketliliğe sahip olan insanlar, eşyalar ve bilgi anlamına gelmektedir’’. Çünkü birey için iki seçenek söz konusudur: ya doğduğu andan itibaren hiçbir yere gitmemiştir, ya da yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerden çok uzağa gitmemiş, toplumsal ilişkileri sadece çevresindeki gruplarla sınırlı kalmıştır. İnsanları çok uzağa götürmeyen durum, bilginin de ilerlemesine engel olmuştur. Küreselleşme adına en temel noktalardan biri olan mekanlar ise sadece katı olmakla kalmamış, bilginin giriş ve çıkışına engel olmuştur. Çünkü mekan, insan eliyle oluşturulmuş bir katılıktır. Bu katılığın en büyük destekçisi ise ulus-devlet anlayışı olmuştur. Bunlara en iyi örnek Çin Seddi, İsrail ve Batı Şeria arasında inşa edilen duvar ve Berlin Duvarı örnekleri verilebilir. Bunlar küreselleşmeyi içine alan katı durumlardır. İnsanlar hiçbir zaman, tam anlamıyla hareketsiz bir mekana saplanıp kalacak kadar katı olmamıştır. Her dönem çıkıp, farklı mekanlara gidebilme imkanı bulmuştur. Böylelikle teknoloji ve ulaşım kolaylığı arttıkça daha büyük imkanların oluşumuna zemin hazırlanmıştır.

Zamanla küreselleşme içerisindeki bu katılar eriyip sıvılaşmaya sonrasında ise gaz halini almaya başlamıştır. Bu akışkanlık bilginin, mekan ve malların ulaşım ve hareketliliğinin kolaylığı anlamına gelmektedir. Karl Marx, kapitalizmin doğası gereği, ‘katı olan her şey buharlaşıyor’ diyerek bu türden analizlerin önünü açmıştır. Bu sıvılar ve gazlar küreselleşmenin ‘yenidünyasına’ ait bölümleri temsil etmektedir. Böylelikle bu süreç ‘yenidünya’ adına yapıcı ve yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Endüstri öncesi ve endüstri sonrası toplumları ağır toplumlar olarak nitelendirir. Bu durum, toplumların hem bulundukları yerler olan fabrika vb. ile ilgili iken, hem de ürettikleri nesneler için geçerliydi. Ağırlıkları sebebiyle toplumlar sabit olma eğilimindeydi ve ürettiklerinin uzak mesafelere taşınması masraflı ve zaman alıcıydı. Sonraki süreçlerde teknolojik gelişmeler, malları ve mekanları daha hafif bir noktaya getirmiştir. 1980 yılından itibaren toplumların daha hafif bir çağa geçtiği iddia edilir. Bu hafif çağ, kablo ve uydu yayınının ortaya çıkıp, bilgisayar teknolojisinin ilerlemesi ile kendini açıkça gösterir. “Şirketler artık devletler kadar büyük ve

bürokratik. Genel müdürleri, adeta feodal beyden feodal beye gezen paralı asker komutanları gibi, şirketten şirkete durmadan transfer oluyor’’ (Oran, 2009: 27). Hava yolu hacminin genişlemesi, dünyanın uluslararası güzergahlara ulaşma kolaylığı, hafif bir çağın en önemli özelliklerindendir. Toplumsal yapıları var eden hukuk, din, şehir, spor gibi unsurlar da küresel düzlemde birbiriyle bağlantılı hale gelmiştir. Küresel bağlantılar arasındaki en büyük engel ulus-devlet anlayışıdır. Ulus-devletler tarafından oluşturulan engeller, küresel akıntıların önündeki en sert engellerdir. Yeryüzünde birçok ülkede sınırlar, sınır kapıları önünde yapılan pasaport ve kimlik kontrolleri bunun en iyi örnekleridir. AB üyesi ülkeler bu kontrollerden bir nebze daha beri durumdadır. Bu engeller arasında yer alan, toplumsal cinsiyet, etnisite, ırk ve din gibi faktörler de küresel akışkanlıklar arasındaki ciddi problemlerdendir. Aslında bu olgular karşılıklı ilişki içinde bulunmaya yatkındır.

Bunların yanında küreselleşme, en çok ekonomik alandaki mücadelesi ile var olmuştur. Küresel ekonomide hareketlilik serbestisi temel ilke olarak belirir, sermayenin tekelci denetimi ulus devletin elinden alınır ve gerekli yasal düzenlemeler yapılarak uluslararası sistemin denetimine bırakılır. Richard Falk (2002:73) bu durumu daha çarpıcı bir vurguyla; “insani problemlerin gerçeklerine dikkat etmeyen, ideolojik kesinlikler temelinde şekillenerek ekonomik büyümeye siyaset üstünlüğü tanıyan bir tür piyasa mistisizmi olarak tanımlamaktadır’’. Uluslararası ticaretin ve çok uluslu şirketlerin varlığı bu sürecin esas araçlarını oluşturmuştur. Küresel ekonomi, yerel ekonomilerin küresel pazarda birbirine eklenmesi ve bağımlı hale gelmesini sağlamanın yanında homojen bir ticari kültür yaratılmasına da sebep olur.

Küreselleşmeden, tüm insanlığı içine alan, yaşamın her alanında kendini hissettiren bir süreç olarak bahsedilirken, bu sürecin ve gelişmelerin tüm insanlığı daha demokratik, daha refah ve ileri seviyeye taşıyacağı iddiası da bir diğer tartışma konusudur. Yeryüzündeki tüm azınlıkların ve çeşitli etnik grupların toprak sınırlarının olmadığı daha özgür bir dünyada yaşayacağı konusu küreselleşme ile ilişkilendirilmiştir. Küresel toplumun bir üyesi haline gelen tüm ülkeler için, coğrafi sınırların silikleşip toplumların yoğun ilişki içerisine girdiği, tek bir idari yönetim altında yaşanıyor muşçasına insanların birbirlerine yaklaştığı bir dönem başlamıştır.

2. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA DİN

Küreselleşmenin etkisini göstermediği hemen hemen hiçbir alan bulunmamaktadır. Fakat sahip olduğu ilke ve kuralların değişmezliğinden kaynaklı olarak, en yavaş sirayet ettiği alan ise din olmuştur. “Etimolojik ve semantik bakımlardan Arapça’ da ‘din’ kelimesinin ‘de-ye-ne’ veya ‘dane’ kökünden geldiği ve genellikle üç muhtelif kaynağa dayanan farklı manaları ifade ettiği anlaşılmaktadır” (Günay, 2012: 212). Dinin farklı toplumlarda ve dinlerde yüzlerce tanımı yapılmıştır: Farsça’ da ‘bir mezhep edinmek, inanmak’, İbranice’ de ‘ceza, muhasebe, hesap’, Yunanca’ da ‘korku ve sevgi’ anlamlarına gelmektedir. Din insanlık tarihi boyunca, toplumların kültürleri, ekonomileri, hukuk ve yargı sistemleri ile harmanlanarak tanımlanmış ve sosyal bilimlerin çalışma alanı içerisine girmiştir. “Çünkü din, insan ilişkilerini, insan tutum ve davranışlarını, toplumsal yaşamı belirleyen temel kurumlardan biri olagelmıştır. Böyle olduğu için de düşünürlerin ilgisine konu olmuş, ancak dinle ilgili incelemeler ve tartışmalar devam etmektedir.” (Tatlılıoğlu, 2003: 192).

“Tanımlamalara dikkat edildiğinde dinler genellikle ya içerikleri yani özleri açısından ya da işlevleri açısından ele alınmaktadır. Bu bağlamda dinin özüne ilişkin tanımlamalar daha çok felsefe ve teoloji (dinbilim), dinler tarihi ve antropoloji tarafından ele alınıp tartışılırken işlevlerine özellikle de toplumsal yönlerine ilişkin tanımlamalar ağırlıklı olarak sosyolojinin konusu olarak incelenmektedir” (Subaşı, 2014: 17). “İlk etapta dinin kolay tarif edilebileceği ve dolayısıyla herkesin dini tarif edebileceği zannedilir. Oysa biraz işin içine girildiğinde, meselenin pek de o kadar kolay olmadığı görülür. Bu, dinin yukarıda vermeye çalıştığımız kendine has tabiatı, evrenselliği, çeşitli şekillerde tezahür etmesi, heterojenliği ve çoğu zamanda bu özelliklerinin görülmeyişinden kaynaklansa gerektir.” (Okumuş, 2012: 53). Din, sosyal hayatın en güçlü hissedilen ve önemli etkilere sahip olan boyutudur. Aynı zamanda bir normlar bütünü olarak, karşılıklı bağımlılık anlayışı gereği kültürel bir sistemdir. Topumlarda din, sosyal sistemin büyük bir parçası olup, hem sosyal düzeni etkiler, hem de sosyal düzenden etkilenir. “Bir dinin birçok insan tarafından paylaşılması dine dayalı sosyal bir davranışın var olması demek değildir. Din, daha çok, bir grup insanın karşılıklı ilişkilerinin temeli olmalıdır” (Kehrer, 1998: 17).

Dinler toplumsal değişme söz konusu olduğunda iki temel özelliğiyle dikkat çekmektedirler. Birincisinde toplumsal değişmenin yönü hakkında dinlerin kendi hallerinde ne tür söylemler sunduklarıyla ilgilidir. (...) İkincisinde ise mevcut toplumsal pratiklerin din açısından ele alınması ve oradaki değişmenin tanımlanmasıyla ilgilidir. Her durumda dinler toplumda meydana gelen değişmeleri izlerken bu durumlar karşısında olan biteni doğrulamak veya yanlışlamak, meşrulaştırmak ya da gayrimeşru ilan etmek gibi bir noktada yer almaktadırlar (Subaşı, 2014: 178).

Hemen hemen hiçbir din, insanlara ilk geldiği şekli ile yaşanmamaktadır. Yaşanan her toplumsal olay ya da gelişmelerin dinde bir karşılığı olmuş ve dinlerin çoğu ritüel ve sembolleri bu etkileşim ile birlikte yeniden şekillenmiştir. Dinlerin tüm toplumlarda yaşanan gelişme ve değişimleri doğrudan etkileyebilme ve müdahale edebilme gücü bulunduğu gibi, dinler toplumların medeniyet düzeyleri ve kimlikleri ile de doğrudan ilişkilidir. Bu medeniyet kimliği ise toplumun birey ile arasındaki ilişkide en sağlam iletişim araçlarından biri olmuştur. Din, kendini toplum içinde çok çeşitli biçimlerde ifade edebilmiştir. Fakat bu ifade şekilleri hiçbir dönem toplumların kültür, tarih, hukuk ve tecrübelerinden farklı olmamıştır. Dolayısıyla dinlerin tecrübeleri de, toplumların değişim ve başkalaşımalarında yeni formlar ve görünümeler kazanmıştır. Küreselleşme, bu değişime en çok katkı sağlayan kavramlardan biri olmuştur.

“Küreselleşme sürecinde kültürel geçişlilik ve etkileşim yapısal bir zorunluluktur. Ancak güçlü kültürel kodlar diğer kültürleri süreç olarak etkileyip onların üstünü örterken onlardan daha az etkilenmektedirler. Küreselleşme, kaynakları itibariyle batı kültürüne dayanmaktadır; fakat bizzatı kendisinin ürettiği kültürel yekünün, dinden etkilenmeyi istemesi ve bu muhtemel etkilerin, dinin besleyip büyüttüğü, temsil ettiği ahlaki anlayış olacağını öngörmek mümkündür” (Akyüz, Çapcıoğlu, 2013: 383). Küresel süreç, yenilikçi ve modernist yaklaşımlar ile dinin motivasyonunu değiştirmiştir. Bu sebeple din, küreselleşme karşısında direnen ve temel ilkelerine bağlı kalmaya çalışan pozisyonda olmuştur.

Küreselleşmenin varlık gösterdiği her alanda yeni bir değişim ve dönüşüm içerisine girmiş olan din, özellikle modernleşmenin etkisiyle hem sosyal hem de bireysel alanda yeniden yorumlanmıştır. Dini kavramların yeniden tanımlanması, geleneksel dini yaşıyışın değişim ve dönüşüm aşaması, kutsala yüklenen anlamların farklılık kazanması ve dinin sosyal kontrol düzeyini yitirmesi bu noktada

değerlendirilebilir. Fakat küreselleşme ile birlikte dini alanın tamamen sekülerlik kazandığını söylemek de doğru olmaz. Çünkü belli noktalarda, küreselleşmenin dini alana canlılık kazandırdığı da görülmektedir. Bunu ise küreselleşmenin en büyük nimeti olan iletişim ve teknoloji sayesinde başarmaktadır. Din, iletmek istediği mesajı evrensel düzeyde anlatabilmek için teknolojinin nimetlerinden yararlanmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme ve dini birbirinden etkilenmeyen farklı olgular olarak değerlendirmek doğru değildir.

“Bir başka yön, globalleşmenin dini ve dini değerleri, üzerinde çıkar elde edilen meta olarak algılanmasıdır. Bu süreçte de dinin çarpıcı ve güncel olarak tüketilmeye uygun unsurları ön plana çıkarılmaktadır. Güncel olana ve hemen tüketilmeye hazır olana vurgu, dinin takip edilen gündemin takipçisi yapılması sonucunu doğurmaktadır” (Düzgün, 2003; 142). Küreselleşme ile birlikte modernleşme, dini aksiyonlar üzerinde ciddi bir etkiye sahip olmuştur. Dolayısıyla küreselleşme ve beraberindeki modernleşmenin, din üzerine etkileri görmezden gelinemez. Bu etkiler dikkatlice incelendiğinde, her iki kavramın varlıklarını devam ettirebilmek adına birbirlerinden istifade ettiklerini görebiliriz.

Dolayısıyla küreselleşme, din üzerinde etkili olan tek unsur olmamakla birlikte, modernleşmenin de etkisiyle belirleyici etkilere sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte küreselleşme, çoğu durumda dinin alanını kısıtlarken, etkinliğini de arttırmıştır ve dinleri her türlü etkiye daha açık bir hale getirmiştir. Bazı dinlerin, misyon ve ilkelerini başka dinlerin hakimiyet alanı içerisine taşıma mücadelesi buna örnek verilebilir. Şüphesiz modernist ve postmodernist yaklaşımlar bunu gözler önüne serilmektedir.

2.1. KÜRESELLEŞME ÇAĞINDA SEKÜLERİZM

Dinsel inançlar, söylem ve eylemler bünyelerinde nihai kural ve ilkeleri barındırdığından topluma dair birçok şey bu gelişmeler etrafında şekillenir. Dini motivasyonlar üzerinde görülen değişim ve gelişmelerin temelinde toplumsal süreçleri görmek mümkündür. Din, toplum ve birey ilişkilerinin tek yönlü bir değişim içerisinde ilerlediğini söylemek doğru bir değerlendirme olmayacaktır. Çünkü din ve toplumsal yapı değişimi hiçbir zaman tek taraflı olmamıştır. Dini toplumsal süreçte etkileyen sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi birçok etken

bulunmakla birlikte küreselleşmeyi bunun dışında tutmak mümkün değildir. Küreselleşmenin din üzerindeki etkileri geleneksel toplumlarda daha çok görünürlük kazanırken, modern toplumlarda ise bireylerin dini, sadece kendileri ile ilişkili bir olgu olarak değerlendirdiğini görmekteyiz.

Din, küresel çağda çoğu zaman kutsala atfedilen önemi gözler önüne sererken, çoğu zaman da geleneksel din anlayışına karşı, daha esnek yaklaşımların beraberinde gelmesine sebep olmuştur. “Küreselleşmenin ifade ettiğimiz bütün bu özellikleri, dinin kurumsal veya felsefi yorumu, ahlaki ve hukuki anlamı, tecrübi ve hissi yönü, kurumsal veya sosyal etkinliği, ritüel ve pratik ifadesi, mistik ve menkıbevi yorumu gibi çeşitli yönleri üzerinde etkili olmaktadır.” (Smart, 2003: 377). Bu etkiler dinin daha seküler düzlemde yorumlanmasına ve algılanmasına sebep olmuştur. “Sekülerleşme, aslında dini aktiviteler, inançlar, düşünme biçimleri ve kurumlardaki bir çöküş süreciyle ilgilidir. Bu süreç, öncelikle toplumsal-yapısal değişimle ilgili diğer süreçlerle ilişkili olarak ya da bu değişimle ilgili diğer süreçlerin kastedilmeyen veya bilinçdışı bir sonucu olarak meydana gelir. Sekülerizm ise bir ideolojidir; taraftarları da dini olmayan veya din karşıtı ilkeleri kişisel ahlak ve toplumsal örgütlenmenin temeli olarak desteklenmek suretiyle doğaüstücülüğün bütün biçimlerini ve ona bağlı unsurları bilinçli olarak açığa vururlar.” (Wilson, 2015: 10).

‘Sekülerlik’ nötr bir terimdir. Herhangi bir kutsal düzene özel bir önem vermeksizin doğrudan beşeri bir denetim veya yönlendirme altında olan yaşam alanları ve veçheleri için referans bir kelime işlevi görür. Böylesi bir kutsal düzene olan doğrudan ilgi veya sorgulanan alana olan bazı dolaylı ilgiler ya da son olarak hayatın niteliklerine ya da diğer alanlarına o düzenin daha doğrudan etkisi inkar edilemez, sadece pragmatik ve sınırlandırılmış amaçları için paranteze alınır. Hiç tartışmasız, kutsala olan doğrudan tehdit bakımından sekülerlikteki artış sekülerizmdeki artıştan daha azdır. Sekülerlikteki kutsalın nihai çöküşünü de kabul etmez (Coleman, 2015: 48).

Sekülerleşme, toplumun çok büyük bir kesimiyle ilgili olduğundan, kavram ile ilgili tek tip bir tanım yapmak doğru değildir. Buradaki asıl nokta; sanayi devrimi, modern ve postmodern süreçlerin bir sonucu olarak toplumların, doğa üstü güçlere olan inançlarının zayıflaması, yada onlarla doğrudan ilişkili olan tüm kurum ve faktörlere olan güvenin azalması olarak gösterilebilir. “Toplumlar sanayileştikçe insanlar, bilgili gerçek inanlar ile inançtan uzaklaşanlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Baskın dindar dünya görüşü gittikçe artan seküler bir kamusal kültüre yol açmıştır. On dokuzuncu yüzyılın ortasında din gündelik hayattan o denli uzaklaşmıştır ki, dini destekleyen insanlar elle sayılacak ölçüde azalmıştır. Geçiş haklarını ya da inanç endekslerini belirtmek üzere ister üyeliği, ister kiliseye gitmeyi, ister dini törenleri dikkate alalım, sanayileşmiş dünyada dinin tüm göstergeleri açısından büyük çaplı bir gerileme olduğu görülmektedir.” (Bruce akt. Bruce, 2015: 25-26). Sekülerleşmenin din üzerindeki etkilerinin ne boyutta olduğu ve değişimdeki payı da ciddi bir konudur. Fakat farklı toplumlarda hızla arttığı iddia edilen sekülerleşme de süreç içerisinde değişen dini kurumlardan ayrı düşünülemez.

“Burada hem değişimin kaçınılmaz olduğunu ileri sürüp hem de tam bir sekülerleşmenin olmadığını söylemek bir çelişki gibi görülebilir. Konunun can alıcı noktası, sekülerleşmeye yüklediğimiz anlamda gizlidir. Eğer biz sekülerleşmeyi insanın bütün yönleriyle dünyevileşmesi ve dinden tamamen kopması olarak düşünürsek böyle bir sekülerleşme imkansız gibi gözükmektedir. Ama sekülerleşmeyi, modernleşme, sanayilerleşme ve kentleşmeye bağlı olarak dinsel anlayış ve yaşayışta ortaya çıkan farklılaşma olarak ele alırsak bu anlamda bir sekülerleşme, değişimin doğal sonucu olarak kendini göstermektedir. Bu düşünceden hareketle sekülerleşmeyi/dünyevileşme dindarlığın anlam, içerik ve biçim değiştirmesi olarak değerlendirebiliriz.” (Kayıklık, 2006: 162).

Bu değişimin gidişatını şekillendiren, aynı zamanda çokça tartışılan sekülerleşmenin içeriğinin ne olduğunu da belirlemeye çalışan ideolojilerin varlığının, bu noktada önemli olduğunu görmekteyiz. “Modern dini değişimin gidişatını şekillendiren, dünya kuran güçler arasında, kapitalizm, ulus-devlet, yeni bilgi ve iletişim tarzları ile, liberalizm ve seküler milliyetçilik gibi dini olmayan ideolojiler yer almaktadır” (Hefner, 2012: 252). Hefner’ın bahsettiği maddeler sekülerleşmenin din üzerindeki etkisinin bir boyutudur. Bir diğer boyut ise, yeryüzünde belirleyici etkilere sahip güçlerin, din üzerindeki heterojen etkisidir. Bunun yanında tüm tartışmalar sekülerleşmenin, dininin görünürlüğünü arttırdığına yöneliktir. “Öyleyse, modernlik dinin küresel anlamda çöküşünü getirmemiş, tersine, gittikçe artan sayıda insanı, vatandaşlık ve dinin kullanımları ve anlamları konusunda halka açık yarışmalara çekmiştir. Günümüzde dinlerin sosyolojisindeki bu dönüştürücü unsur, öyle görünüyor ki, son değil, henüz ilk aşamasıdır.” (Hefner, 2012: 271).

Sekülerleşme üzerine bir çok yazısı olan Berger (1999: 84-85) ise şu ifadeleri kullanır;

Dünya bugün bazı istisnalar hariç, olabildiğince dini bir hayat yaşamaktadır. Buda 1950-1960'larda tarihçiler ve sosyal bilimciler tarafından yazılan ve sekülerleşme (secularization) teorisi şeklinde isimlendirilen literatürün yanıldığını gösterir. Aslında bu literatüre katkıda bulunanlardan birisi de bendim. O zamanlar böyle bir teori öne sürmek için geçerli sebepler vardı. Gerçi bu literatür hala geçerliliğini korumaktadır. Ama aynı şey teorinin özü için geçerli değildir.

Berger'in bu söylemleri seküler yaklaşımların din üzerinde etkili olmadığına dair tartışmalara yanıt niteliğindedir. Fakat modernleşmenin, din üzerine etkilerine dair yapılan çalışmalara bakıldığında, dinin seküler bir düzeyde ilerlediği görülmektedir. Berger'in iddialarının dikkate alınması gereken nokta belki de geleneksel ve modern toplum yapılarının dini yaşayış ve algılayış tarzları ile ilgili ayrım da yatmaktadır. Modern toplumlarda din, geleneksel toplumlara oranla daha bireysel ve hayatın merkezinden daha uzaktadır.

2.1. DİN VE TOPLUMSAL DEĞİŞİMİN KARŞILIKLI ETKİLEŞİMİ

Toplum, içinde birden fazla dinamiği aynı anda barındıran aktif yapıya sahip bir oluşumdur. Her toplumun kendisine ait tarihi, kültürü, hukuki ve siyasi yapısı vardır. Bu yapılar ve faktörler, toplumları var eden ve yine birden fazla faktörün etkisiyle şekillenmiş olan kurumları oluşturmuştur. Bu kurumlar toplumların yeniden şekillenmesi, değişim ve dönüşüm aşamalarında etkili rol oynamıştır. “Önemli değişimi belirlemek, bir nesne ya da durumun temel yapısında bir dönem içerisinde ne kadarlık bir değişme ortaya çıktığını göstermeyi gerektirir. İnsan toplumları söz konusu olduğunda, bir sistemin hangi ölçüde ve hangi bakımlardan bir değişme süreci içinde olduğuna karar verebilmek için, belirli bir özgül dönem içerisinde temel kurumlarda hangi ölçüye kadar değişiklikler ortaya çıktığını göstermek durumundayız.” (Giddens, 2012: 79).

Toplumsal yapıda etkili faktörlerden olan din, aynı zamanda sosyal davranış için bir motivasyon kaynağı olmuştur. “Dinler, daima toplumsal yaşam içerisinde toplumsal yapı ve değişme üzerindeki etkilerini süreklilik haline getirme çabası içinde olmuşlardır. Bunu yaparken kendi mensupları arasında sıkı bağlar oluşturarak, onlara hem bir toplumsal kimlik, hem de bir dünya görüşü temin etmişlerdir. Çünkü

varlıkların devamını, ancak bu şekilde teminat altına alabilmektedirler. Böylece dinlerin kendi talepleri ekseninde kolektif aidiyetler oluşması için zemin hazırlanmış olmaktadır.” (Karakaş, 2017: 426). Bu kaynak, bireyler ve kurumlar üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Din, her ne kadar değişim ve dönüşüm aşamasında küreselleşmeye en fazla direnç sağlayan alanlardan biri olsa da, modernist ve postmodernist etkilerden payına düşeni almıştır. Dini hayat üzerinde meydana gelen değişimlerin en bilinen sebepleri, küreselleşmenin bir sonucu olan bilgi ve iletişim teknolojileridir. Bu sayede toplumlararası ilişkiler görünürlük kazanmakta ve etkileşim düzeyi hızlanmaktadır. “Modernizm öncesi dönemde, dünya din sistemleri kendilerini global olarak ifade etmek için pek fırsat bulamadılar. Çünkü iletişim ve ulaşım sistemleri az gelişmişti ya da hiç yoktu. Modern iletişim sistemlerinin ortaya çıkmasından önce, dünya dinleri büyük ölçüde kültürel merkezleriyle çok zayıf ilişkilere sahip bir biçimde yerelleştiler ve global düzeyde ancak gelişmemiş ve kırılgan bir ticari ilişkiler sistemiyle yayılabildiler.” (Mann akt. Turner, 2003: 129).

Her din sosyal davranışlar için kurallar ve gündelik tecrübeler için bazı açıklamalar getirir ve dini sistemin karakterine uygun belli davranış biçimleri üretir. Bu anlamda din, sosyal davranış için bir motivasyon kaynağıdır. Aynı zamanda o, toplum yapısında görülen genel değişimlerden bağımsız değildir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler, belli bir süreç içinde toplumda yaşanan dinin kurumsal yapı, dünya görüşü, değerler ve pratik alanlar gibi alanlarında köklü şekil ve içerim değişimlerine yol açar. Çünkü her toplumsal yapı, bu yapıyı oluşturan toplumsal kurumların, insanlar arası eylem ve karşılıklı ilişkilerden doğan toplumsal değerlerin birbirlerini etkiledikleri bir bütündür (Akyüz, Çapcıoğlu, 2013: 386).

“Bazı dini kurumlar birçok toplumda güçlerini ve etkilerini kaybetmişler, ama hem eski hem de yeni dini inanç ve ibadet şekilleri, bazen yeni kurumsal şekillere, bazen de aşırı bir dini ifadeye dönüşerek fertlerin hayatlarında yerlerini korumuştur.” (Berger, 1999: 85). Dolayısıyla dinin kurumlarında ve kendisinde her ne kadar bir aşınma olduğu iddia edilse de, tam anlamıyla toplumların hayatından çıkmış değildir. Bu aşınma, toplumların belli dönemlerinde kendini daha fazla hissettirmektedir: sanayileşme, modern ve postmodern süreçler vb. “Bunların yanında göç, endüstri alanında hızlı değişim ve şehirleşme gibi olgularla karşı karşıya kalan modern insan, değişen dünyada, yeni bir yaşam biçimi oluşturmuştur. Bu yeni yaşam biçiminde sosyal, bireysel, ekonomik, kültürel, siyasi, ahlaki, dini kısacası hayatın her alanında büyük değişimler ortaya çıkmıştır.”(Kayıklık,

2006:170-171). Bu süreçler, din ile toplumsal değişimin karşılıklı etkisinin en iyi örneğidir. Ejder Okumuş ise, bu konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

Din ve değişme arasındaki ilişkiler, özellikle sosyal değişimin yerleşik dini yapılar, kurumlar, uygulamalar ve kültür üzerindeki etkileri sadece birtakım uyum ve uyumsuzluklarla çelişkiler biçiminde olmamakta; aynı zamanda dini cemaat, grup veya oluşumların kendi aralarında bir takım çatışmalarını da beraberinde getirmektedir. Özellikle çeşitli etkenler ve değişim süreçleri çerçevesinde dini bakımdan homojenliği yitirmeye başlayan başlayan bir toplumda, gerek aynı dinin çeşitli cemaat, grup, akım, yorum ve mezhepleri, gerekse farklı dini oluşum veya akımlar arasındaki çatışmaların örneklerini, dinler tarihi çok çeşitli örneklerle ortaya koyduğu gibi, günümüz toplumlarında da bunun örneklerini, dinler tarihi çok çeşitli örneklerle ortaya koyduğu gibi, günümüz toplumlarında da bunun örnekleri eksik değildir (Okumuş, 2012: 137).

Çoğu sosyal bilimci göre küreselleşmeyle birlikte devam eden etkileşim dinlerin kendilerini evrensel düzeyde anlatabilmesi için bir fırsat niteliği taşıırken, birçok sosyal bilimci ise bu görüşe katılmaz ve bunu dine yapılmakta olan bir tehdit olarak değerlendirir. “Dinsel inanca asıl tehdit gerçekte gündelik yaşamın metalaşmasıdır. İnsanlar yalnızca entelektüel bakımdan tutarlı olmadıkları rasyonalist temellere dayanarak bir takım inançları benimseyip reddediyor değiller. İnançlar, gündelik ihtiyaçlar ve kaygılar açısından münasip olma ve olmama durumuna göre benimsenip reddedilmektedir. Dinsel inancı veya dinsel mensubiyeti küreselleşmiş postmodern bir toplumda problematik kılan şey gündelik yaşamın siyasi liderler, entelektüeller veya dini liderlerden kolayca etkilenmeyen metaların küresel bir mübadele sisteminin bir parçası haline gelmiş olmasıdır.” (Turner, 1999: 44-45).

Sonuç olarak dinin, her ne kadar diğer alanlara nazaran küreselleşme ile olan etkileşimi daha yavaş olsa da, tam anlamıyla küreselleşmenin etkisinde kaldığı ve yok olduğu iddia edilemez. Fakat toplumun önemli bir ögesi olan dinde meydana gelen değişimler karşılık bulmuş ve dinin toplum ile olan etkileşimi devam etmiştir. Dinler, hiçbir dönemde doğdukları yerde kalmadıklarından, nüfuz ettikleri alanlarda değişiklik göstermiştir. Gelişmiş olan teknoloji, toplumları yeryüzündeki kültürlerden haberdar ederken, dinler ve toplumlar arası etkileşimi de mümkün kılmıştır. Böylelikle din, hem evrensel düzeyde kendi varlığını devam ettirebilmiş hem de ciddi bir etkileşim içerisine girmiştir.

2.1.1. Siyasi Küreselleşmenin Dine Etkisi

Küreselleşmenin siyasi boyutu her ne kadar sömürgecilik ve coğrafi keşifler ile başlatılıyor olsa da, birçok sosyal bilimciye göre tam anlamıyla siyasi boyutunun ne olduğuna dair tanımlar, ikinci dünya savaşının ardından netliğe kavuşmuştur. Küresel siyasetin din ile yollarının kesiştiği nokta ise toplumsal alanın gerçekliği ile ortaya çıkmaktadır. Geçmişten günümüze din ve siyaset ilişkileri her toplumda kendini farklı boyutlarda hissettirmiştir. Çoğu zaman da dünyayı yeniden şekillendirme ve anlam arayışı içerisinde olan bireyin, toplumsal zeminde meşruiyet kazanmak adına başvurduğu bir faktördür siyaset. Hem din hem de siyaset, toplumu oluşturan gelenek, norm ve kurallara sirayet etmiştir. Toplumdaki diğer kuruluşlar gibi din de hem toplum hem de devlet ile iyi ilişkiler kurma ve varlığını devam ettirme çabası içerisinde olmuş ve bunu yaparken de çoğu zaman küresel siyaset ile aynı yerde durmuştur.

“Bir dünya görüşünün, bir durum tanımlamasının, insanın ulaşmak istediği emellerin ve onların kendilerini idrak etme biçimlerinin ve bunlar gibi başka hususların dini onay ihtiyacı, daha çok ve sıklıkla kişisel beklentilerden kaynaklanır. Ne zaman bir kriz ortaya çıksa, dünya görüşü baskı altına girer. Dini takviye etme, eski haline döndürme girişimleri ve zorunlu takviye için diğer sembolik güç araçlarına da davetiye çıkarılır. Bununla birlikte, pek çok insan, ilk çatlak görünmeden daha önce dünya görüşüne dini ve insanüstü bir onay arama ve bulma çabası içinde olacaktır.” (Borg, 2012: 321).

Hangi durum söz konusu olursa olsun, siyasete yön veren toplumların, eylemlerinin bir anlam kazanması ve ahlaki boyuta ulaşabilmesi için dine ihtiyaç duyabilir ki, bu din ile küresel siyaset etkileşiminin bir başka yönünü ifade eder. Bunun bir sonucu olarak da toplum ile doğrudan ilişkili olan din ve siyasetin tam anlamıyla birbirinden kopması söz konusu olamaz. Küreselleşme ile birlikte kendini var eden ulaşım ve iletişim teknolojileri, din ve siyaset ilişkisine farklı bakış açılarını da bu noktada kazandırmıştır. Çoğu zaman küreselleşme, bir dini farklı toplumsal dinlerle etkileşime sokarak kendi radikal sınırları içerisinde çıkarmış ve daha soft bir yapı kazandırmıştır. Bu durum sık sık eleştirilip, dinin öz değerlerinde kayıplara sebep olduğuna dair değerlendirmeler yapılsa da, bunun küresel etkileşimin zorunlu bir sonucu olduğunu ifade edenler de olmuştur. Siyasetin bu noktadaki bir diğer rolü ise devlet politikaları kapsamında kendini göstermiştir.

Tarihin her döneminde din ve siyasetin yaşanış ve uygulanış biçimleri politikanın gündeminde olmuştur. Çünkü din ve siyaset, toplumları değiştirme ve yönlendirme anlamında etkin bir pozisyona sahiptir. “Bununla birlikte dünyayı saran din politika ilişkilerinin artması sadece olumlu ya da olumsuz anlamda kendiliğinden refere edilerek anlaşılamaz ve açıklanamaz.” (Robertson, 2003: 367). Din, politika, küreselleşme ve siyaset ilişkisinin tam olarak hangi doğrultu ilerlediğini anlayabilmek adına tarihsel sürecin değerlendirilmesi önemlidir. Fakat tarihi süreç içerisinde din ve siyasetin yeniden yorumlanması, küreselleşmenin bir faktörü olarak dinin ve siyasetin ontolojik değil, epistemolojik yapısı ile ilgilidir.

2.1.2. Kültürel Küreselleşmenin Dine Etkisi

Küreselleşme sürecinde tarihin hiçbir döneminde görülmediği kadar, toplumlar arası etkileşim ve iletişim görünürlük ve hız kazanmıştır. Kültür kendini turizm, bilimsel çalışmalar, savaşlar ve ülkeler arası komşuluklar ve karşılıklı bağımlılıklar ile gösterir. Bu durum küresel süreçte, toplumlar arası kültürel etkileşimin sınırlar ötesine taşındığı anlamına gelmektedir. “Küreselleşmeyi kültürel boyutu açısından düşünmek küreselleşmenin özündeki diyalektik yapıyı da açık bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Bireysel eylemlerin, düşünümsellik yoluyla, toplumsal yaşamın büyük yapısal ve kurumsal özellikleriyle sıkı bir şekilde bağlantılı olması, küreselleşmenin, olayların muazzam küresel yapılar tarafından belirlendiği ‘tekyönlü’ bir süreç olmadığını; ancak küresel süreçlerde yerel müdahalelerin bulunma olasılığını kapsadığını gösterir.” (Tomlinson, 2013: 46). Toplum ile dinin, din ile kültürün birbirinden ayrı şeyler olduğunu ve birbirini etkilemediğini iddia etmek doğru olmaz. “Bu ilişkilerin karşılıklı olduğunu, yani bir yandan toplum düzeni ve benzeri kültür alanları din üzerinde etkilerini gösterirken; öbür yandan da dinin, toplum yaşayışı ve kültürün diğer alanları üzerinde etkilerini gösterdiğini kabul ve doğrulama için uzun süre kanıtlar aramaya ihtiyaç yoktur. Doğrusu, gerçekten yalnızca karşılıklı bir takım etkiler var. (...) Toplum ile din arasındaki ilişkilerde de durum böyledir. Toplum düzeninin ve sözgelişi, toplumsal tabakalaşma yapısının din üzerinde belirli bir takım etkileri görmezden gelinemez.” (Freyer, 2013: 98). “Özellikle kültürün çeşitli boyutlarını izah etmek suretiyle din, insanların mevcut kültüre bağlanmasını ve onu devam ettirmesini temin eder. Denilebilir ki din,

kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması suretiyle gelenekselleşmesi ve dolayısıyla kültürün dinamik bir biçimde toplumda var olmasını temin eder. İslam toplumları, Hristiyan toplumlar ve diğer dinlere mensub toplumlarda bunun örnekleri bol miktarda mevcuttur.” (Okumuş, 2012: 78-79).

Küreselleşme ile kültür arasında karmaşık ve karşılıklı bir bağ olduğuna daha önce değinmiştik. Hem küreselleşmenin hem de küreselleşen kültürün dine olan etkileri ise daha farklı bir perspektiften değerlendirenler olmuştur. Özellikle küreselleşme ile birlikte özünü kaybetmeye veya yok olmaya başlayan kültürler tarafından din, kendi varlıklarını devam ettirebilmek adına kullanılan bir kimlik niteliği kazanmıştır. “ Gramsci Prison Notebooks’unda, kültürü daha iyi belirleyici süreçlerden türeyen bir yansıma durumu seviyesine indirgeyen ekonomik determinizmin analizlerini eleştirdi ve zayıflattı. O, popüler dinin (yanı sıra sokak tiyatrosunun, müziğin ve benzeri şeylerin), altta kalan kitlelerin bir kimlik duygusu edinme ve hakim toplumsal güçlere karşı koymalarında rol oynadığını düşündü.” (Gramsci akt. Waggoner, 2012: 345). Küresel süreçte din, kendini kültürel bir kimlik olarak var etme çabası içerisine girmiştir. Fakat bunu yaparken din, küreselleşme karşısında direnemeyen kültürler gibi yok olmamış, küreselleşmenin nimetlerinden yararlanarak varlığını devam ettirmiştir, çoğu zaman da öz değerlerinde kayıplar yaşamıştır.

Kültür değişimlerinde veya kültürel değişiklik durumlarında din, iki yönlü rol oynar. Bazen kültür, değişime karşı direndiği zaman, eğer bu direniş dinin lehine ise din kültürü destekler, eğer direniş dinin lehine değilse, din kültürün değişimi kabul etmesinde rol oynar. Kültür değişime açık hale geldiğinde veya değişimi kabullendiğinde de, bu durum dinin lehine ise din kültürü destekler, aleyhine ise engellemeye çalışır. Fakat belirtmek gerekir ki, bizzat dinin kendisi, kültürde değişim gerçekleştirmek veya tersine kültürü korumak isteyebilir. Din bu değişimi veya korumayı gerçekleştirebilecek boyut ve donanımlar itibariyle güçlüdür (Okumuş, 2017: 45).

Kültür, toplumsal hareketlerden, kurum ve değerlerden etkilenerken kendini var eden bir algıdır. “Onun bir kısmı maddidir, bir kısmı manevi. İnsan, kendileriyle fiziki çevreye biçim vereceği ve tabiatı iradesine boyun eğdireceği mümkün olan her çeşit aleti geliştirir. Ayrıca o, dili ve ondan hareketle, ve onun vasıtasıyla hayatının her alanına nüfuz eden yüksek semboller binasını da kurar.” (Berger, 1993: 33). Bu simge ve semboller, kültürün din ile etkileşimi sonucu var olmuştur. Hiçbir kültür

içinden çıktığı toplumun dini değerlerinden ayrı düşünölemeyeceğı gibi, költöre dair her şeyin içinde dini aramak da doğru değildir. Sonuç olarak küresel költürün din üzerinde kendisini hissettirmesi, tamamen küreselleşmenin toplumda kendini nasıl hissettirdiğı ile ilgilidir. Eğer küreselleşme; iletişim, ulaşım ve teknolojiye dair kendini her alanda hissettiriyor ise bu üç kavramın birbirini etkilemesi ve topluma yansması açıkça görölecektir.

2.1.3. Teknolojik Küreselleşmenin Dine Etkisi

Toplumların içinde bulunduğı durumlar iletişim ve teknoloji ile doğrudan ilgilidir. Modernitenin bir sonucu olarak küreselleşme; költür, ekonomi, siyaset ve din üzerinde ciddi etkilere sahiptir. Bu etkinin bir sebebi olarak toplumların tek bir dünya bilinci etrafında toplanması sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu dünya bilinci, topluma ait olan her şeyde kendini hissettirmiş, ulaşım ve iletişim teknolojileri sayesinde yerel değerler kendini ya evrensel boyutlarda ifade çabası içerisine girmiş ya da evrenselleşmiş değerler karşısında kaybolmuştur.

Din konusunda da benzer bir durum söz konusudur. Dinler hem evrensel değerleri kendilerinde barındırmakta, hem de bu değerler itibariyle kendinden olmayan kimlik, ideoloji ve diğer inançlara karşı hoşgörölü olmaktadır. Fakat bunun yanında her din, mutluluğı ulaşmanın tek yolu olarak kendisini gösterir ve bu yolun izlenmemesi durumunda ortaya çıkabilecek olumsuzluklardan bahseder. “Bu açıdan bakıldığında dinin birinci yönelimi yapıcı, yararlı ve eğer dünya önümüzdeki yıllarda insani bir küresel yönetişim doğrultusunda yolunu bulmak istiyorsa zorunludur; ikincisi ise gerici ve medeniyetler ölçeğinde sürdürölecek sahici bir yeni savaş döngüsü tehlikesi taşımaktadır.” (Falk, 2005: 202). Tartışılan tüm ihtimaller küreselleşmenin sonucu olan iletişim teknolojileri sayesinde popülerliğini korumaktadır. Çünkü internet ve iletişim ağıları zamanı ve mekanı daraltmaktadır. Küresel süreç, çoğulcu bir toplum anlayışı ile farklı değer, ideoloji ve inançları aynı mekanda, bir arada tutabilmekte ve din gibi toplum için önem arz eden konuların tüm dünyada daha fazla görönlölük kazanmasına imkan sağlamaktadır. Bu konuda yapılan uydu yayınları ve internet erişimi hem bireylerin dinler hakkında daha fazla bilgi edinmesini sağlar, hem de dinleri kendi aralarında bir kıyaslamaya sokabilir. Bu kıyaslama süreç içerisinde dinlerin yeniden yorumlanmasına da zemin hazırlamıştır.

Uydu yayınları ve internet erişimi sayesinde toplumlarda sekülerleşme eğilimlerinin arttığı görüldüğü gibi, ilahi dinlerin küresel dünya itibarıyla beklentileri karşılamayacağı düşünülüp, mistik anlayışlara yönelim de artmıştır. Çoğu zaman bu mistik anlayışlar, küreselleşmenin ürünü olan medya ve internet aracılığı ile desteklenmiştir. Bu mistik anlayışlar daha ziyade, dinlerin birbiriyle aralarında olduğu iddia edilen çatışmalardan kaçıp, yeni arayışlar içerisine giren bireyler tarafından destek bulmuştur. Fakat küresel süreç toplumları, çoğulcu bir yapı içerisinde, farklılıkları eşit düzeyde bir arada tutarak var etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME, DİNDARLIK ALGISI VE TÜRKİYE’DE DİNİ HAYAT

1. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DİNDARLIK ALGISI

Din ve dindarlık birbirinden beslenen, aynı zaman da birbirinden ayrı olan kavramlardır. Din kavramının tanım ve yorumları birbirinden farklılık gösterdiği gibi, dindarlık kavramının da tek bir tanımı yoktur. Dindarlık, geleneksel ve modern toplum yapılarında bireylerin içerisinde bulunduğu dönem, kültür ve sosyal değişmelere göre yeni anlamlar kazanır. Din, daha ziyade üyelerinin nihai bağlılıklarını devam ettirebilmek adına onları, belli ilke ve kurallar etrafında toplayan bir inanç sistemidir. Bu hayat tarzı ile bireylere sonsuz bir huzur ve mutluluk vaad edilir. Fakat dindarlık, dine ait olan her şey ile doğrudan ilişkiyi ifade eden bir kavramdır. Bununla birlikte toplumlara ve toplumlardaki hemen hemen tüm kurumlara nüfuz etme derecesidir dindarlık. Bunun yanında dindar ise, kendini ait hissettiği dinin pratik, ilke ve sembollerine yönelik benimsemiş, tutum ve davranışlarında da bunu yansıtan kişidir. Dindarlığı, dine ait hem pozitif hem de negatif ifade şekli olarak değerlendirenler olmuştur. Bazı düşünür ve akademisyenlere göre dindarlık aynı zamanda bireyin din konusunda tecrübe ettiği deneyimlerin sonucu yaptığı negatif çıkarsamalardır.

Sosyal bilimlerde dindarlığın ölçümüne dair çalışmaların 1940’lı yıllardan itibaren yapıldığını görmekle birlikte, dindarlığın ne olduğu, bireylerin hayatlarına nasıl nüfuz ettiği, boyutlarının ne olduğu ve hangi sosyal değişimler üzerinden ele alınması gerektiğine dair çalışmaların 1960’lı yıllardan itibaren başladığını görüyoruz. Dindarlık tanımlarını, sadece dinlerin getirmiş olduğu ilkelere göre yapmak da kavramı eksik bırakacaktır. Dindarlık, ona inanan bireylerin kavramı nasıl algıladıkları ve yine bu algı üzerinden yaşamlarına nasıl şekil verdikleri ile

doğrudan ilişkili bir mevzudur. Çünkü dindarlık bireylerin yaşam tarzı olduğu kadar, sosyolojik ve psikolojik bir yönü de olan bir kavramdır. Konunun çokça tartışılan bir diğer yönü ise, her dinin üyelerinden uymasını istediği kural ve ilkelerin birbirinden farklılık göstermesine rağmen, dindarlık dinden farklı olarak birbiriyle benzeşme gösterebilir. Bu durum dindarlık algısının bireyler üzerinde taşıdığı anlam yoğunluğu ile doğrudan ilgilidir.

Küreselleşme sürecinde hızla kendini hissettiren sekülerleşme, bireylerin dindarlık algısı üzerinde etkili bir diğer önemli husustur. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte Avrupa başta olmak üzere bir çok toplumda dini hayatta meydana gelen değişimler, dindarlık algısı üzerinde belirleyici rol oynamıştır. “Modernlik öncesi Avrupa’nın ekonomik ve siyasal düzeni içine iyice yerleşmiş olan dini hayatın geleneksel yapıları, sanayileşme ve şehirleşmenin karşılıklı olarak güçlendirilmiş baskıları altında gözle görülür bir şekilde çöküyordu.” (Davie, 2015: 256). Bu çöküş yada sosyal değişimler dindarlık tanımları üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir.

Birden fazla dindarlık tipolojilerinin var olması, sosyal bilimcilerin olaya yaklaşımlarının farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında toplumların sosyalleşme düzeyleri olan aile, eğitim, kırsal-kentsel mekanlar, coğrafi bölge gibi durumlar, hem din hem de dindarlık anlayışının yeniden yorumlanmasına yardımcı olduğu gibi, bireyin içinde bulunduğu duygu dünyasına göre de kavram yeni anlayışlara bürünmüştür. Bireylerin duygu, tutum ve davranışlarına göre yapılan yorumlarla iç dindarlık anlayışı anlatılmaya çalışılırken, bir hedefe yönelik geliştirilen tutum ve davranışlar dış kaynaklı dindarlık olarak tanımlanabilir. Bu dindarlık tipolojilerinin çoğu aynı zamanda bir kültür ve tarihin ürünü de olabilir. Eski kutsal metinlerin yeniden yorumlanma ihtiyacı kavram üzerinde bir etkiye sahip olmuştur. İslam toplumları adına önemli bir isim olan Gazali’nin dindarlık tipolojileri buna örnek gösterilebilir: ‘zevk alınan dindarlık’, ‘taklidi dindarlık’, ‘tahkiki dindarlık’. Dinler üzerine ciddi yorumlar getirmiş önemli isimlerin dindarlığı tanımlama biçimleri önemli olduğu kadar, ilmi-haller ve kutsal metinlerde yapılan yorumların da kavram üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bunların yanında ilmi-hallerdeki cinsiyet, eğitim ve aile üzerine yapılan yorumlar da yine kavramın alt başlıklar oluşturmalarına imkan sağlamıştır.

Üçüncü bölümde detaylı olarak bahsedilecek olan Türkiye’deki dindarlık anlayışı ise ciddi sosyal değişmelerin ürünü olarak kendini var etmiştir. Özellikle değişen siyaset, kültür ve ekonomi anlayışı ile dinin toplumda nüfuz ettiği alanda değişiklikler meydana gelmiştir. Bu durum geleneksel ve modern dindarlık anlayışlarını doğurmuştur. Sadece Türkiye merkezli değil, uzun süreli ve ciddi sosyal değişmeler yaşayan tüm toplumlarda böyle olmuştur. Yaşanan sosyal değişmelerin din üzerine etkisini kilise otoritesi üzerinden anlatan Weber (2011: 26-27) ise şu değerlendirmeleri yapar:

Reform, kilise otoritesinin insan hayatı üzerindeki etkisinin tamamen kaldırılması olmayıp, var olan biçimin farklı anlamla değiştirilmesidir. Değiştirme, aslında çok rahat, o zamanlar pratik alanda az hissedilen, birçok durumda yalnızca biçimsel olan bir otoritenin, özel ve toplumsal yaşamın bütün alanlarında gözlenebilir ölçüde etkili olan, sonsuz derecede güçlü ve bütün yaşam biçimine etkisi olan bir otoriteye yerini vermesidir.

Nihayetinde bu otorite farklı yorumların ortaya çıkmasına imkan sağlar. Tam bu noktada toplumlarda yaşanan büyük devrimlerin bir sonucu olarak dine akılcı yaklaşımlar, dindarlık tipolojilerini arttırmış, modern ve geleneksel dindarlık anlayışını tartışmaya açmıştır. “Modern dindarlık, dini kutsalla özdeşleştirmesine rağmen, dini modern bir tarzda tanımlayan bir dindarlıktır. Bu tip dindarda akılcı açıklamalar ön plandadır. Dinin sübjektif yorumu ağır basar. Dini sembollerin görünürlüğü ön plandadır. İbadetler konusunda daha esnek söylemleri bulunur. Geleneksel dindarlık ise, alt ve orta toplumsal tabakalarda daha sık rastlanan bir tipolojidir.” (Sungur, 2016: 100-101). Rastlanılan tabakalar itibari ile farklılık gösteren dindarlık, dinin yorumunda da kendisini hissettirmiştir. Çünkü geleneksel sürecin ardından kendini hissettiren din anlayışı beraberinde popüler dindarlık ve popüler din anlayışını da doğurmuştur.

Popüler din anlayışı tek bir ritüel etrafında kendini var etmediği gibi, popüler dindarlık anlayışı da kendini tek bir ilke etrafında tanımlamamıştır. Popüler dindarlık, daha ziyade geleneksel kültür ve inanç anlayışının yanında, küreselleşmenin bir sonucu olarak halkın yaşadığı ve anladığı dindarlıktır. “Görüldüğü gibi, sırf belli ilkeler bütününe göre oluşmuş sistemli bir takım inanç ve uygulamalardan ziyade popüler din, hem eski kültür ve dinlere ait inanışlardan hem de kitabi dinlere ait daha sistemli inanç ve sembollerden müteşekkil olması itibari ile

senkretik, terkibi bir özelliğe sahiptir. Resmi, kitabi dine ait öğelerle, eski kültür ve dinlere (halk dinlerine) ait inanış ve uygulamalar bir arada terkibi olarak bulunurlar. Ancak kitabi dine ait sistemli inanç, uygulama ve semboller, halk arasında sadeleştirilmiş ve şekilsel bir takım kullanımlara odaklanmış olarak yer alır.” (Arslan, 2006: 292).

Kitabi dine ait olan bağlılığın zayıflaması, popüler dindarlığın yolunu açmıştır. Popüler dindarlık anlayışı küreselleşmenin sonucu olan iletişim ve teknolojik gelişmelerle doğrudan bağlantılıdır. Çünkü küreselleşme ve modernleşme ile dinler üzerine yapılan yorum farklılıkları, dini yaşayış biçimlerinde de farklılıklara sebep olmuştur. Diğer taraftan geleneksel dindarlık, küreselleşmenin tüm etkilerine rağmen modern dindarlık algısından çok daha yaygındır nüfuz ettiği alan itibari ile. Şehir ve kent hayatının da dindarlık algısı üzerinde önemli etkileri vardır. Kır hayatında küreselleşmenin etkilerini doğrudan görmek her zaman mümkün değilken ve kır hayatında dindarlık üzerine etkileri daha gelenekselci bir anlayış çerçevesinde ilerlerken, kent hayatında küreselleşmenin açık etkileriyle dindarlık anlayışı seküler bir çizgide ilerlemiştir.

Sonuç olarak din ve dindarlık kavramları her ne kadar birbirini beslese de, her ikisinin etkilendikleri yapı ve sistemler birbirinden farklıdır. Din ve dindarlık algısı özellikle Avrupa’da kilise otoritesinin yıkılması, hemen ardından sanayi devrimi, modern ve postmodern süreçlerle akla verilen değer ön plana çıkmasının ardından yorum farklılıkları kazanmıştır. Dindarlık, geleneksel kültür, ekonomi, siyaset, tarih ve hatta bireylerin yaşam tarzları, duygu ve düşünceleri ile doğrudan ilişkili olduğundan, küreselleşme bu noktada en çok etkiye sahip faktördür. Çünkü küreselleşme ile toplumlar kapalı yapıdan açık toplum yapısına geçmiş, iletişim ve ulaşım araçları sayesinde görünürlük artmıştır. Elbette görünürlüğün artmasına imkan sağlayan kültürlerarası bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim bireylerin doğrudan düşünce dünyalarında da kendisini göstermiştir. İşte dindarlık tam bu noktada çeşitlilik ve farklılık kazanmıştır. Dolayısıyla tek bir tanımın yapılamaması, küresel süreçte ortaya çıkan tüm bu sosyal değişme ve etkilerden ayrı düşünülemez.

1.1. İDEOLOJİK BİR AYGIT OLARAK DİN

Din, bir inanç sistemi olmakla birlikte, tarih boyunca farklı tartışmaların konusu olmuştur. Toplumlara gönderilen ilahi dinlerin yanında, yeryüzünde hala yaşatılan ve küresel süreçlerin etkisi ile yeni ortaya çıkan dinler ile birlikte milyonlarca inanç sistemi ve dinlere yönelik tanım ve yorum vardır. Yapılan tanım ve yorumlar ile din, çoğu zaman etrafına belli grupları toplar ve bunu da iki şekilde yapar: Birincisi bu grupların dini, bir inanç sistemi olarak görmeleri ve yaşam tarzlarını buna göre belirlemeleri, ikincisi dünya görüşü ile ilgili meseleler de dini bir araç olarak kullanmaları ile. Çoğu dinler dünyayı kendisinden istifade edilebilecek bir nimet olarak görürken, bazı dinler de dünyayı kötülükler dolu kendisinden el çekilmesi gereken bir yer olarak görmüştür. Bu görüşlerin bir kısmı zaman içerisinde bir felsefi akıma ya da ideolojiye dönüşmüştür. Çünkü dinler, yorumlanma ve ifade şekillerine göre, birleştirici olduğu kadar, dışlayıcı ve toplumsal bütünlüğü bozucu bir unsur haline de gelebilir. Özellikle küresel süreçte din, toplumsal düzeni destekleyici bir nitelik taşımakla birlikte, toplumsal düzene direnişte gösterebiliyor.

Dinin ve onun uygulayıcılarının radikal kararları karşısında yapılan bir direniş, aslında dinin kendisinden ziyade, onu araç olarak kullananlara karşıdır. İdeolojinin bir tarihi olmamakla birlikte din, tarihin farklı dönemlerinde ve günümüzde ideolojik bir aygıt olarak kullanılmıştır. “16. Yüzyıldan 18. Yüzyıla kadar yaşanan tüm ideolojik mücadele, Reform hareketinin yarattığı sarsıntıdan itibaren, dine ve ruhbanlığa karşı bir mücadele yoğunlaştıysa bu bir rastlantı değil, dinsel devletin ideolojik aygıtının egemen konumuna bağlı bir olgudur.” (Althusser, 2003: 176). İdeolojik bir aygıt olarak din, Althusser’in bahsettiği gibi devletler tarafından kimi zaman toplumsal düzeni sağlamak adına, kimi zaman da siyasi, ekonomik ve sosyal yaptırımların kabul ettirilebilmesi noktasında bir araç olarak görülmüştür.

Din, sadece devletler tarafından ideolojik bir araç olarak görülmez. Kendi dünya görüşlerinin toplumsal düzende karşılığını görmek isteyen radikal gruplar tarafından da cezbedici bir olgudur. Kutsal dinlerde geçen bazı ifadeler, -‘Cihad’ kavramı gibi- radikal grupların, eylemlerini meşrulaştırma noktasındaki dayanakları olmuştur. Bu radikal gruplar, dini bir izm haline getirmiş, bazı dinlerin terör ile

birlikte anılmasından sorumlu olmuşlardır. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından, El-Kaide gibi radikal gruplar, dini ideolojik bir aygıt haline getirmiş ve bundan güç alan başka İslami radikal grupların ve radikalleşmiş düşüncelerin önünü açmıştır. “Ama radikalleşme aynı zamanda İslam’ın küreselleşmesinin ve buna paralel olarak Amerikan gücünün yayılmasının da bir sonucudur. Öyle ki, ümmeti yeniden inşa etme misyonunu üstlenen radikaller, kaçınılmaz olarak tek hegemonyacı ABD’yle karşı karşıya gelmektedir.” (Roy, 2016: 170). Özellikle İslam’ı referans alan terör örgütlerinde mücadelenin siyasi bir alanda da ilerlediği görülmekte ve bu mücadele ABD ve Avrupa temelli olmaktadır. 11 Eylül saldırılarının ardından radikal gruplar, İslam ve Hristiyan toplumlarını karşı karşıya getirmiş, böylelikle din ideolojik bir aygıt haline gelmiştir. Elbette bu terör örgütleri sadece İslam’ı referans alarak ortaya çıkmış gruplar değildir. Bunların yanında Hristiyan ve Yahudi dinlerini referans alan terör örgütleri de mevcuttur. Bunlardan biri olan ‘Ura Tripura Ulusal Kurtuluş Cephesi’ (NLFT) radikal Hristiyanların Hindistan’da bir araya gelerek, bağımsız bir yönetim isteyen terör örgütüdür. Tanrının Direnişi Ordusu (LRA) ise Uganda’da ortaya çıkmış ve bu örgütler terörün sadece İslami referanslı değil, aynı zamanda diğer dinleri de referans alarak ortaya çıktığını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca bu terör faaliyetlerinin uzun süreli bir geçmişe sahip olmaları ve herhangi bir örgütten emir almaları da önemli değildir. Yakın zamanda Yeni Zelanda’da Müslümanlara yönelik yapılan saldırı buna örnek verilebilir. Bu saldırıda 49 Müslüman hayatını kaybetmiş, Saldırgan Brenton Tarrant, bir manifesto yayınlamış ve yayınladığı manifestoda 2011 yılında Norveç’te 77 kişiyi öldüren Anders Breivik’ ten ilham aldığını belirtmiştir.

Daha öncede belirtildiği gibi, ideolojinin bir tarihi yoktur. Bununla birlikte dinlerin tarihine dair de kesin bir bilgi yoktur. Toplumlarda aile, eğitim ve din gibi bazı temel kurumlar süreç içerisinde değişimler geçirmiş, kimi zaman sosyal düzeni sağlamak adına, kimi zamanda devletlerin bireyleri sisteme adapte edebilmeleri adına bir araç olarak kullanılmıştır. Bunun en gerçekçi örneği din üzerinden görülmektedir. Dinlerin evrensel boyutu, fanatik gruplar tarafından üye sayılarını artırabilmek adına istismar edilmiş, küreselleşmenin nimetleri olan iletişim ve ulaşım teknolojileri ise durumu hızlandırmıştır. Fakat küreselleşmenin sadece kutsal dinler üzerinden ideolojik bir araç haline geldiğini düşünmek doğru değildir. Mistik

anlayışlar ve bazı felsefi akımlar da inanç sisteminin bir başka yönü olarak, araçsallaştırılmıştır.

1.2. BİR KİMLİK ALGISI OLARAK DİN

1980’lerden itibaren kimlik kavramı, bireysel ve toplumsal faktörlerle olan ilişkisi bakımından sosyolojinin araştırma konusu içerisine girmiştir. Kimlik tek başına anlam ifade etmeyen, toplumsal süreç ve sosyal değişimlerden etkilenen bir kavram olarak, kendini iki ana mevzu üzerinden tanımlar: Birincisi bireysel olarak, sosyal gruplar ve toplum içerisinde fark edici bir özellik olması yönüyle, ikincisi toplumsal olarak, ait olduğu grubun birleştirici ve ortak özelliği olarak. “Aidiyet duygularının yarattığı tasavvurlar, toplumsal ve bireysel anlam dünyalarının inşasında benzeşme ve farklılaşma referansı olma adına belirleyici öğelerden biridir. Sosyoloji, bireye ve topluluğa kategorik düzeyde farklı anlam dünyaları sunma imkanına sahip olan aidiyet duygularının oluşturduğu genel çerçeveyi "kimlik" kavramıyla tanımlamaktadır. Toplumsal olarak inşa edilen kimlikler, toplumsal değişme sorunsalıyla doğrudan ilişkilidir. İster geleneksel, ister modern olsun kimlik oluşturma ve ifade etmenin en temel kaynaklarından ve araçlarından biri ise kuşkusuz "din"dir. Dolayısıyla toplumsal değişme ve din arasındaki ilişkinin kimlik oluşturma ve özellikle de ifade etme noktasında yoğun etkisi olduğu görülmektedir. Çünkü dinin en temel işlevlerinden biri, toplumlara belli bir 'zihniyet kazandırma' veya 'bir dünya görüşü' sağlamasıdır” (Karakaş, 2017: 423).

Kimliğin kendisini bu iki ana konu üzerinden tanımlaması, kimlik üzerinden farklı alt başlıkların açılmasını sağlamıştır: *Kültürel kimlik, dini kimlik, ulusal kimlik, bireysel kimlik* vb. Bireysel kimlik, bireyleri kendinden olmayanlar karşısında tanımlayabilmek adına kurumlar ve toplum tarafından verilmiş ve üyelerini belli bir ülkü etrafında toplamayı hedeflemiştir. Bu kimlikler içerisinde üyeleri üzerinde en çok etkiye sahip olan ise ulusal kimliktir. “ Ekleme gerekirse, ulusal kimlik hiçbir zaman diğer kimlikler gibi değildir. Kesin ittifak ve özel sadakat talep etmeyen diğer kimliklerin aksine ulusal kimlik, herhangi bir muhalefet şöyle dursun, rekabeti bile kabul edemezdi. Ulusal kimlik, ‘biz’ ve ‘onlar’ arasında sınır çizmek için tekeli bir hakkı amaç edinen devlet ve onun temsilcileri tarafından (veya uluslaşmayı amaçlayan ‘gölge hükümetler’ ve ‘sürgündeki hükümetler’ örneğinde olduğu gibi-

sadece kendi devletleri için haykıran ‘petrol ülkelerinde yaşayan uluslar’ tarafında-) titizlikle inşa edildi.”(Bauman, 2019: 32).

Kimlik, hangi alt başlıklar içerisinde değerlendirilirse değerlendirilsin, kavramı oluşturan bir kültür, eğitim, dil, topluluk ve tarih vardır. Din de bu kimliklerden bir tanesidir. Çünkü dinin hem sosyal kontrol etkisi hem de değerlerin aktarımı noktasında önemli bir misyonu vardır ki, çoğu zaman bunu kimlik ile birlikte yapar. Fakat kimlik, dinden farklı olarak daha dinamik bir yapıya sahip olduğundan sosyal değişimler ve toplumsal olaylardan hızlı bir şekilde etkilenmiştir. “ Nitekim, kimlik olgusu aynı zamanda dinamik bir süreç olduğu içindir ki, pek çok durumlardan çok çeşitli toplumlar için kimlik arayışı (özdeşim), kimlik bunalımı, kimlik kayması, kimlik inşası gibi olgu ve süreçlerden edilmekte; özellikle hızlı değişim ortamlarında ortaya çıkan kültürel kırılmalar, çatlaklar, boşluklar veya en azından belirsizlik ve anomi halinde bu tür kimlik sorunları toplumlarda daha da hayati problemler olarak kendilerini hissettirmekte, bu çerçevede süreçte, öteki birçok etkenlerin yanında din de kendi yerini almaktadır” (Günay, 2012: 420).

Bir kimlik olarak din, bireylerin yaşam tarzlarından, kendilerini ifade eden söylem ve düşüncelerden ayrı bir şey değildir. Dolayısıyla kimlikler, bireysel ifade şekilleridir. Azınlık grupların ayakta kalma mücadelesi vermede başarısız olduğu küresel süreçte kimlikler, varlıklarına çoğu zaman bir inanç sistemiyle devam eder. Dinin ruhunda kendini var eden kimlikler, modern ve postmodern süreçlerin etkisiyle değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Kimlik hem bir dindarlık anlayışı olarak, hem de doğrudan din ile ilişkisi yönüyle tarih boyunca tüm toplumsal süreçlerden etkilenmiştir. Din üzerinden kendini tanımlayan tüm kimliklerde, küresel süreç ile ortaya çıkan değişim ve dönüşümleri görmek mümkündür.

1.3. YENİ DİNİ HAREKETLER

Yeni dini hareketlerin her ne kadar küreselleşme ile birlikte ortaya çıktığı düşünülse de, Avrupa toplumlarında kilisenin radikal yasalarına karşı bir alternatif olarak ortaya çıktığı ve zamanla evrilerek yeni görünümler kazandığı bilinmektedir. Avrupa tarihine baktığımızda, kiliseye karşı yapılan ayaklanmaların ve sanayi devriminin dinin ilkelerinin sorgulanmasının önünü açtığı görülmektedir. II. Dünya savaşı ile birlikte din merkezli birçok hareket ortaya çıkmıştır. Fakat bu hareketlerin

kökenine bakıldığında, kavramın Hristiyanlıktan çok daha öncelere dayandığı görüşünü ileri süren sosyal bilimciler vardır. Dini hareketler, insanoğlunun tarih boyunca bir yaratıcıya inanma ve tapınma ihtiyacı ile doğru orantılıdır. Toplumlara gönderilen peygamberler ve onların getirdiği ilahi öğretilerden uzak yaşayan grup ve topluluklarda farklı dini yönelimleri ve hareketleri görmek mümkündür. Bunun yanında küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni dini hareketler ise bambaşka bir tartışma konusudur. “Çok farklı din tasnifleri olmakla birlikte dinleri, genellikle, ilahi/kitabi dinler, büyük Asya gelenekleri ve pagan dinleri şeklinde üç genel kategoride ele almak mümkündür. Bu tasnifin içerisinde yeni dinlerin nerede yer bulacağı konusu son derece tartışmalıdır. Onlar, sayıları itibarıyla istatistiksel bir öneme sahip olmakla birlikte, birçoğu yaş itibarıyla üç nesil göçmesine rağmen hala geleneksel bir dine dönüşmemiştir.” (Kurt, 2011: 225).

Hem yeni dini hareketleri ortaya çıkaran sebeplerin ne olduğunu anlayabilmek, hem de yeni oluşan bu hareketlerin ne düzeyde ilerlediğini anlayabilmek adına Avrupa’da birçok çalışma yapılmıştır. Öncelikle Batı’da yapılan araştırmalar göstermektedir ki bireyler, dinleri son dönemlerde ‘arz-talep’ ilişkisi içerisinde değerlendirmektedir. Daha ziyade yeni dini hareketleri bu şekilde yorumlayanlar, kendilerini bu hareket içerisinde bulan bireylerdir. Mensubu oldukları dini, bu ifade ile tanımlayan bireyler, inandıkları dinin kendilerinden istedikleri emir ve yasaklara uyduklarını, bunun karşılığı olarak da bu hareketlerin, ihtiyaçların temini noktasında kendilerine talep ettiklerini sunduğunu ifade ederler. Bu durumu sosyal bilimciler, din tercihinde rasyonel seçim kuramı ile ilişkilendirir. Fakat bu yorumlar her toplumun içerisinde bulunduğu sosyo-kültürel etkilere, siyasi ekonomik ve coğrafi durumlara göre farklılık gösterir. Batıda ortaya çıkan dini hareketlerin temelinde, materyalist anlayışa ve sekülerleşen hayat şekillerine bir tepki olduğu görülmektedir. “Yeni dini hareketlerin ortaya çıkıp yaygınlaştığı 1960’lı ve 70’li yılları değerlendiren bir araştırmacı, ‘Tanrının öldüğü alanın aynı zamanda Tanrının yeniden, fakat çılgınca inşa edildiği alan’ olduğu şeklinde bir ifade kullanmıştır.” (Hadden, akt. Kirman, 2015: 350).

Nihayetinde yeni dini hareketlerin temeline bakıldığında, ilahi dinlerin çok öncesinde var olduğunu görmekle birlikte modern ve postmodern süreçler, dinin yeniden yorumlanma ihtiyacı, seküler yaşam karşısında gösterilen tepkiler, ilahi

dinlere karşı mistik ve felsefî inanışlar gibi sebeplerin yattığı görülmektedir. Yaşanan ciddi sosyal değişimler bireyleri yeni arayışlara itmiştir. Bu arayışların sonunda varılan noktalar -ki bunlar bahsi geçen dini hareketlerdir- küresel bir köy olan dünyamızda iletişim ve ulaşım teknolojileri hızlı bir şekilde taraftar bulmuştur. Özellikle yaşanan iletişim çağında sosyal medyanın bu noktadaki gücü, ortaya çıkan hareketlerin taraftar bulmasına yardımcı olmuş, yeni yaşam şekilleri bu hareketlerin toplumdaki yansımalarını oluşturmuştur. Bu noktada yeni dini hareketleri çok ve farklı olan dindarlık anlayışları ile ilişkilendirmek mümkündür. Daha önce ifade edildiği gibi tek bir dindarlık anlayışı yoktur ve dindarlık anlayışları toplumsal değişme ve hayat tarzlarında ifade bulmuştur.

2. KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE’DE DİNİ HAYAT ÜZERİNE ETKİLERİ

Türkiye’de bireylerin din olgusu ve dindarlığa bakış açılarını anlamak, Türkiye’deki modernleşme mücadelesini anlamakla mümkün olacaktır. Modernleşme mücadelesi ise, küresel süreç ve etkilerden ayrı düşünülemez. “Din ve dine ait olgular, bir yandan bireylerin yaşamları, hayatı algılama ve anlamlandırma biçimleri, değer yargıları, diğer bireylere olan bakışları ve onlarla olan ilişkileri ile etkileşirken; diğer yandan da toplumsal, sosyal, siyasi ve ekonomik hayata dair süreçlerle karşılıklı etkileşim içinde olur.” (Akşit, Şentürk, Küçükural ve Cengiz, 2012: 23). “Meşrulaştırma eyleminde etkili olan en önemli yapı din olmaktadır. Dinin gerçeklik tasavvuruna ikna olan bireyin, kendi gündelik hayatını dizayn etmedeki tercihini dinden yana kullanması da, önemli bir tavır alış olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla sosyal hayata dair çalışmalarda dinin onaylanma/olumlama gücünü de dikkate alarak toplumu anlamaya ve anlamlandırmaya yönelik eylemlerde bulunmak, doğru bilgiye isabet etmede önemli kazanımlar sağlamaktadır.” (Meriç akt. Şentürk, 2012: 36).

Hem dünyada, hem Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde, 1960’lı yıllar ile birlikte din üzerine yoğunlaşmış olduğu görülmektedir. Bundan önce Türkiye’de din üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olmasını birçok sosyal bilimci, bu alanda yapılan teorik ve yöntemsel çalışmaların hem çok hem de kafa karıştırıcı olmasına bağlarken, bir kısım sosyal bilimci ise dinin pratikte ve teoride sürekli değişen ve dönüşen bir olgu olmasına bağlamıştır. Türkiye’de bireylerin

küreselleşmeden etkilenme düzeyleri ve dine etkileri üzerine Ali Yaşar Sarıbay, Enver Günay, Necdet Subaşı ve Ejder Okumuş gibi isimler önemli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar kapsamında modern, postmodern ve küresel süreçlerin bireylerin din ve dindarlık algılarını nasıl etkiledikleri tartışılmıştır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, küreselleşmenin bireylerin kimlik algılarında ve bu kimlik algısının toplumsal hayattaki yansımaları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Türkiye’de çok uzun yılların tartışma konusu olan laik kimlik ve muhafazakar kimlik kavramları da modern ve küresel süreçlerin etkisi çerçevesinde değerlendirilebilir. Çünkü küreselleşme sadece dünyada değil aynı zamanda Türkiye’de de dinsel çoğulculuğu ve buna bağlı olarak kimlik temelli bir çeşitliliği ortaya çıkarmıştır. Bu durumun en temel sebebi ise, daha önceki bölümlerde de üzerinde sıkça durulan küreselleşme ile birlikte, toplumlara dair hemen her faktörün ve kavramın görünürlüğünün artmasıdır. Dolayısıyla Türkiye’deki bireylerin dini algılayış ve yaşayış biçimleri, süreç içerisinde farklı yorumlamaların muhatabı olmuş ve bu durum sosyal hayatta da karşılık bulmuştur.

Türkiye’de bireylerin, geleneksel dini yaşayış biçimlerinin değişmesi; kutsala atfedilen değerlerdeki değişim ve dönüşümler, tesettür ve moda kavramlarının bir arada kullanılmaya başlaması, dinin emir ve yasakları üzerinde kesin kabul görmüş kuralların modern ve postmodern süreçler ile birlikte yeniden değerlendirilmesi, aile ve toplu yaşama kültüründen toplumların daha bireysel bir kültüre doğru evrilmesi küreselleşmenin etkisiyle dinin sürekli bir değişim ve dönüşüm ile karşı karşıya kalmasındandır. Özellikle Türkiye gibi gelenekselci bir yapıya sahip toplumlarda, din gibi önemli olguların, toplumun temel yapı taşı olarak kabul edilen aile kavramı üzerinde etkili olduğunu görmek mümkündür.

Yaşanan tüm bu değişim ve dönüşümler, Türk toplumunun çok çeşitli süreçler geçirmesi ile doğrudan alakalıdır. Ailede meydana gelen değişimlerin yanında, kent ve kır süreçleri de toplumdaki dini yaşayış ve algılayış üzerinde ciddi bir etkiye sahip olmuştur. Kentsel kültür ile birlikte yetişip, bambaşka ekonomik yaşantıların içerisine giren bireylerin dini algılayış biçimleri de farklılık göstermiştir. Çünkü küreselleşme daha ziyade kent kültürü ve yaşayışı üzerinde kendini hissettirmiştir. Bunların yanında Küçükcan’a (2003: 506) göre; dini eğitim veren özel

okulların açılması, İslam’a uygun kıyafetlere yönelik bir moda akımının oluşması, İslami dergilerin yayınlanması ve özelleşmesinin de etkisiyle, İslam farklı bir anlayış kazanmış ve Türk toplumu içinde daha da yaygınlaşmıştır. Sonuç olarak, dünyadaki tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’ de küreselleşmenin etkilerinden payına düşeni almış, sadece din olgusu üzerine değil kültür, siyaset ve hukuk düzeyinde de ciddi küresel etkiler hissedilmiştir. Bu durum doğrudan din olgusunun yeniden tanımlanmasına ve farklı yaşam biçimlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Birçok sosyal bilimci, küresel etkilerden kaçınmanın mümkün olamayacağını, dolayısıyla Türkiye’de dine ve kutsala atfedilen değerlerin de değişim ve dönüşümü ve bunların sosyal hayattaki yansımalarını olağan karşılamıştır.

2.1. İSLAM VE MODERNLEŞME

Günümüzde İslam’ı içine alan tartışmaların geneline bakıldığında, modern ve postmodern süreçlerin İslami öğreti ve ilkelerle çelişip çelişmediği üzerine olduğunu görmek mümkündür. Çünkü toplumsal değişimler modernleşmenin bir ürünüdür ve İslamiyet’in sosyal olaylar üzerindeki etkileri gibi, sosyal olaylarında İslam’ı yorumlama ve anlama biçiminde derin etkileri vardır. “Sanayileşme, hızlı üretim ve nüfus artışı, köyden kente göç, eğitim-öğretimin ve kitle iletişim araçlarının dünya ölçüsünde yaygınlaşması, sömürgecilik, misyoner faaliyetler, ticari ilişkiler gibi birçok yollar ve faktörlerin etkisi altında, dünyanın öteki kesimlerinin yanı sıra İslam alemi de bu değişim ve dönüşümlerden derin şekilde etkilendi ve olay İslam dünyasını bugünde bütün şiddeti ile devam eden köklü değişim ve dönüşüm sorunları ile karşı karşıya bıraktı.” (Günay, 2012: 556).

Bunların yanında İslam dünyasının, Hristiyan Batı dünyası ile gerek yaklaşması gerekse bazı dönemlerde çatışmaları sürecin bir başka boyutudur. Her ne olursa olsun, hızlı bir şekilde globalleşen dünyada, Müslümanlar da çağdaş medeniyetin değişim ve dönüşüm koşullarına ayak uydurmuşlardır. Batı medeniyeti tarafından İslam toplumlarına sürekli olarak atfedilen geri kalmışlık ifadeleri ise İslam kültür ve medeniyetine karşı ideolojik bir kimlik oluşturulmasına sebep olmuştur. Bu kimlikler modern süreç ile birlikte farklı anlamlar ve çeşitlilikler kazanmaya devam etmiş ve İslamiyet’e yeni yorumlar kazandırmıştır. Oluşan bu kimliklerin altında yatan sebeplere bakıldığında İslam’daki modernleşme süreçlerini

bunun da altında küreselleşmenin etkilerini görmek mümkündür. Özellikle son dönemlerde Müslüman olan bireylerin, Müslüman olmayan toplumlara yaptıkları göçler, İslam kültürünün başka kültürler ile tanışmasına imkan sağlamıştır. “Yeni-etniklik, her şeyden önce aslen coğrafi ölçütler üzerinde temellenen etnik tipte bir kategorinin (ortak bir köken ve kültürle tanımlanan grup)benimsenmesidir; bununla birlikte, verili bir kültürün Batı’ya tercüme edilmesine tekabül etmez; dini diğer simgesel çemberlerden ayıran ev sahibi ülke mantığıyla ayıklanmış göstergelerden yola çıkarak yeniden grup inşa edilmesidir.” (Roy, 2016: 62). Yeniden oluşan bu grup inşası İslam ve modernleşmeyi bir araya getirmiştir. Modernleşmenin İslam üzerindeki en büyük etkisi ise, İslam’ın ilke ve öğretilerine karşı yeni yorumların ortaya çıkmasına sebep olması, bununla birlikte dinin kesin kurallarına karşı daha soft bir tanımlama getirmiş olmasıdır. Modern ve postmodern süreçlerin İslam üzerindeki değerlendirmelerine Abdurrahman Kurt (2011: 210) şu yorumları getirmiştir:

Dinsel mesajları basit masallar haline indirgeyen ve günlük yaşam dünyasını kültürel farklılaşma suretiyle yok etmekle tehdit eden postmodernizmle bütün dinlerin sorunlu olacağı aşikardır. Dolayısıyla postmodernleşme sürecinin birçok açıdan bir sekülerleşme süreci olduğunu anlamak önemlidir. Çünkü dünyadaki bütün dinsel açıklamaları yalnızca ‘büyük anlatılar’ olarak gören; her şeyin mubah olduğunu (anything goes) vurgulayan ve son olarak da her şeyin geçici olduğunu alaycı bir şekilde benimseyen postmodern kültür eleştirisinden dinlerin kendilerini korumaları güçtür.

Sonuç olarak, toplumsal değişim ve dönüşümler tüm dinlerde olduğu gibi İslamiyet’de de çok kültürlülüğün ve çeşitliliğin önünü açmıştır. Modern ve postmodern süreçler ile birlikte meydana gelen teknik ilerlemeler, geleneksel dindarlık algısında değişikliklere sebep olarak, seküler bir anlayışa imkan sağlamıştır. Sanayileşme, II. Dünya Savaşı, ulus-devletlerin inşası ve büyük göç hareketleri, İslam inancını ve modernleşme kavramını bir araya getirmiştir. Toplumlarda yaşanan tüm bu değişim ve dönüşümler, İslam’ı hem teoride hem de pratikte etkilemiştir.

3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SİYASİ GELİŞMELERİN TÜRKİYE'DEKİ DİNİ HAYAT ÜZERİNE YANSIMALARI

Türkiye’de din ve siyaset ilişkisini küresel düzlemde anlayabilmenin yolu Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası sosyal ve siyasal olayların analizini iyi yapabilmekle mümkün olacaktır. Tanzimat’ın ilanı ile birlikte Osmanlı aydınlarının söylemlerinde kendini hissettirmeye başlayan fikir ayrılıkları, din ve siyaset gibi iki önemli kavram üzerinde kendini hissettirmiş ve sosyal yaşamda karşılık bulmuştur. Fransız İhtilali ile birlikte ortaya çıkan milliyetçilik akımı karşısında yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya kalan Osmanlı Devleti, devlet içerisindeki aydınların çözüm önerileri ile karşı karşıya gelmiştir. Osmanlıcılık, Türkçülük, İslamcılık ve Batıcılık gibi birçok fikir akımı ortaya çıkmakla birlikte, konumuz ile doğrudan ilişkili olan İslamcılık görüşü etrafında birçok Osmanlı aydını toplanmış, fakat devlet içerisinde Müslüman tebaanın da bağımsızlık istekleri, İslami siyasetin o dönemin şartları içerisinde uygulanabilirliğini ortadan kaldırmıştır. Bu dönemde bireylerin, inanç ve yaşam şekillerinde değişiklikler meydana gelmiş, kamu kurumları da dahil olmak üzere devlet modernizasyon sürecine girmiştir. Modernleşme kavramının tam olarak ne olduğunun anlaşılmadığı bu dönemde, alaturkanın yerini alafranga olan almaya başlamıştır. Batı müziği dinlemek, tiyatroya gitmek, Avrupalı balolar düzenlemek, seküler bir yaşam tarzını benimseyip, düşünüş ve yaşayış tarzlarında bunun yansıtılması önemli sayılmış ve modernleşmenin gereği olarak görülmüştür. İslami olandan Batılı olana bu değişim sosyal hayatta ve bireylerin yaşam tarzlarında kendini hissettirmiştir.

Osmanlı Devletinin yıkılıp, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet kurulmuş, 3 Mart 1924 tarihli kanunla birlikte ise Halifelik kaldırılmış, ardından 1924 yılında din işlerinden sorumlu devlete bağlı kurum olan, Diyanet İşleri kurulmuş, 1928 yılında ise Türk Devletinin dini ‘İslam’dır’ ibaresi Anayasadan çıkarılmıştır. Toplum nezdinde ciddi karşılık bulan bu önemli hadiseler, 1946 yılında çok partili hayata geçiş ile birlikte, iktidar ve muhalefet arasında dinsel vaatler konusunda ciddi gerginliklere sebep olmuştur. Bu vaatler arasında en dikkat çekici olanları ise, 1945 ve 1947 yıllarında CHP kurultayında din ve dini yaşama dair alınan kararlardır. Her iki kurultayda CHP’nin almış olduğu kararlar, muhalefet tarafından çelişkili olarak

değerlendirilmiş ve eleştirilmiştir. Buna göre CHP, 1945 kurultayında ibadet dilinin Türkçe olması, laik düzende Diyanet İşlerinin olmaması gibi söylemler yer alırken, 1947 yılında yaptığı kurultayda ise, dini eğitimin verilmesi ve din adamlarının terfilerinin düzenlenmesi gibi meseleleri konu almıştır.

1952 yılında Menderes Hükümeti ile birlikte ibadet dilinin yeniden Arapça olmasına imkan sağlanmış ve Başbakan Menderes D.P kongresinde dinin baskıdan kurtarıldığını ifade etmiştir. “II. Menderes Hükümeti (9.3.1951- 17.5.1954)’nin programında ise ‘...Din ile dünya işlerinin birbirinden ayrı tutulmayı ve vicdan hürriyetini baskı altında bulundurmamayı, kendisini dinle ilgili görmeyen vatandaşlarımızın birbirlerini karşılıklı baskı altına almalarına ve zümreleşerek iki karargah haline gelmelerine izin vermemek gerekir.’ İfadeleri yer alır.” (Arslanaoğlu, 2015: 54).

1970 yılında kurucu genel başkanı Necmettin Erbakan olan Milli Nizam Partisi, laikliğe aykırı çalışmaları gerekçe gösterilerek 1971 Askeri Muhturası ile birlikte kapatılmıştır. 1974 Ecevit Hükümeti ile birlikte din ve ahlak bilgisi dersleri ilk ve ortaöğretimde zorunlu olarak okutulmuş, din görevlilerinin toplumdaki önemi göz önüne alınarak, sosyal ve ekonomik kalkınma planlarında kendilerinden destek alınmıştır. 12 Eylül 1980 darbesinin ardından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri Anayasanın 124. Maddesi ile zorunlu olarak okutulması gereken dersler arasında yer almıştır. 1980 Darbesi Türkiye tarihinde ciddi öneme sahip, sosyal ve siyasal olaylardan biridir. Yapılan darbe seçilmiş bireylere karşı doğrudan bir hak ihlali olduğundan dini değer ve yargılarla uyuşmamasına rağmen, darbenin mimarı olan Kenan Evren’in söylemlerine bakıldığında, halkı yapılan darbenin doğruluğuna inandırmak adına, söylemlerinde sıkça ayet ve hadislerle yer verdiğini görmek mümkündür. Çünkü din diğer tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de önemli etkiye sahiptir ve siyasetten ayrı değildir. Bu konuda Nilüfer Göle (2017: 54) şu görüşleri ileri sürer:

Türkiye deneyiminin diğer Müslüman ülkelere göre özgüllüğü ise, çokça vurgulandığı gibi, en radikal laiklik deneyimine sahip olmasının ötesinde, (izleri Prens Sabahattin’ e, Terakkiperver ve Serbest Fırka’ ya kadar giden) demokrat ve sağ liberal bir geleneğin 1946’dan itibaren yeniden yeşermesidir. Bunun sonucu olarak İslami kimlik ve söylem, siyasal sistem içinde meşruluk zemini bulmaya başlamıştır. 1970 yılında kurulan Milli Nizam Partisi ve

onun devamı olan Milli Selamet Partisi ve bugünkü Refah Partisi İslami inancı siyasete doğrudan taşımaya devam etmektedir. 1983'te Anavatan Partisiyle Müslüman mühendislerin iktidara gelmesi, yeni bir dönemece tekabül etmiş ve muhafazakar değerlerle liberalizm arasında yeni bir sentez arayışı başlamıştır. Kısaca Türkiye'nin demokrat geleneği laiklik ve demokrasi arasındaki kısır döngüyü çözmüşe benzemektedir. Merkez seçkinler demokratlaşmakta, İslami hareketler ise laik kuralları çerçevesinde siyasal oyuna katılmaktadırlar.

İlerleyen süreç, Türkiye'de hiçbir zaman din ve siyaseti karşı karşıya getirmekten geri durmadı. Partilerin laik muhafazakar tartışmaları kendi aralarında devam ederken, muhafazakar partilerin yaşam tarzları da bir o kadar medyanın ilgisini çekmiştir. Bu yaşam tarzları İslam-modernleşme ve İslam-tüketim gibi konuların tartışılmasına sebep olmuştur. Buna en iyi örnek, 1994 yılında Necmettin Erbakan'ın Sheraton otelde kızı için yaptığı düğün olmuştur. Bu düğüne katılım sağlayanların giyim ve kuşamları laik medyada 'İslami jet sosyete' olarak yorumlanırken, dindarlar tarafından çok sert bir biçimde eleştirilmiştir. Zamanla Türkiye'de tesettür markaları çoğalmış ve podyumlarda boy göstermeye başlamış, İslami dergilerin sayısında artışlar olmuş, televizyonlarda İslami-talk showlar gösterilmeye başlamıştır. Her ne kadar İslami hayat tarzı değişim ve dönüşümlerle görünürlük kazanmaya başlasa da, kamusal alanda türban özgürlüğü henüz sağlanamamış ve hararetli tartışmalar devam etmiştir.

1999 yılında Saadet Partisi kuruldu ve Refah Partisinin bir kısım milletvekili, siyasi hayatlarına burada devam etti. Türkiye'de çok uzun yıllar mücadelesi verilen ve gündemdeki yerini koruyan kamu kurumlarında türbana özgürlük hakkı, Saadet Partisi milletvekillerinden Merve Kavakçı'nın meclise başörtülü girmesi ile ciddi tartışmalara ulaşmıştır. Bu durum parti içerisinde de gelenekselci ve yenilikçi tartışmalarını başlatmış ve parti içerisinde ayrılıklara sebep olmuştur. Bu ayrılığın bir sonucu olarak, 14 Ağustos 2001 yılında genel başkan Recep Tayyip Erdoğan önderliğinde Ak Parti kurulmuştur. Ak Parti türban sebebiyle eğitim hakları elinden alınan üniversite öğrencilerinin çılgınlıklarına kulak kabartmış ve 'gerici' söylem ve muamelelerin karşısında olmuştur. "Türban konusunu gericilik suçlamasıyla kapatmak zordur; özellikle bu türbanlıların, çarşafli köylü kadınlar değil, üniversitede okumak isteyen kızlar olduğu hatırlanırsa. Kaldı ki bizzat talep edilmenin kendisi modern anlayışın bir parçasıdır." (Göle: 2017, 40).

Sonuç olarak Türkiye siyaseti, Osmanlı'nın son dönemlerinden günümüze değin, gelenekleri ve modernleşme arasında sıkışıp kalmıştır. Bu gerilim en çok inançlar noktasında kendini hissettirmiş ve doğrudan bireylerin hayatlarına ve dini inançlarına yansımıştır. Sağ ve sol partiler arasındaki tartışmalar, bireylerin din ve vicdan hürriyeti noktasında ilerlemiş, hatta bu durum siyasi partilerin seçim propagandalarına da yansımıştır. Refah Partisi 1991 genel seçimlerinde 'insanca yaşamak' sloganıyla yola çıkmış, basında ve panolarda üniversiteye giremeyen başörtülü kızlara yer verilmiştir. Çünkü inançlar, bireylerin kimliklerinden ayrı düşünülemez. “Türkiye’de kimlikler siyaseti kapsamında ortaya çıkan farklılaşmalar, karşıtlığı besleyerek çeşitli alanlarda gerilimlere yol açmaktadır. Gerilimlerin en yoğun yaşandığı alan ise semboller ve kadınların giyinme tarzını ifade eden kostümler üzerinde yaşanmaktadır. Sembolik alanlardaki mücadele, İslam ve laiklik arasında yaşanan karşıtlığın bir örneği olarak boy göstermektedir.” (Karakaş, 2013: 29). Ak Partinin iktidara gelmesinin ardından tekrar tartışma konusu olan din hürriyeti, daha önceki tartışmalardan farklı bir boyut kazanmıştır. Çünkü türban önce üniversitelerde daha sonra tüm kamu kurumlarında görünürlük kazanmıştı. Türbanın daha geniş alanlarda ifade özgürlüğü kazanması, Türkiye’de ki din ve dindarlık anlayışına bakış açısını da farklı noktalarda değiştirmiştir. Bunun yanında türban üzerinden ciddi bir piyasa oluşmuştur ki, günümüzün devam eden tartışma konularından biridir. Muhafazakar bireylerin yaşam tarzlarının toplumda kabul görmesiyle birlikte işletmeciler, tatil köyleri, organizasyon şirketleri kendilerini farklı yaşam tarzlarına hizmet noktasında yeniden dizayn etmeye başlamışlardır. Televizyon ve radyo programlarındaki dini söylemler ve ifadeler ise Türkiye’de dindar yaşam tarzını çok farklı noktalara getirmiştir ve bu durum çoğu zaman muhafazakar bireylerin seküler yaşam tarzı olarak değerlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA BİLGİLER

Bütün bilimsel çalışma ve araştırmalarda olduğu gibi, yapılan bu çalışmada, belli örneklem ve evren dahilinde; hipotez, problem, amaç, kapsam ve sınırlıklar içerisinde yapılmıştır.

1.1.ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Birey, sosyal bir varlık olarak kutsala inanma ihtiyacı hissetmiş, bu inancın karşılığını ise toplumda aramıştır. Çünkü din, kutsal ile birey, birey ile toplum arasında bir iletişim işlevi görmektedir. Böylece din öncelikle toplumda hayat bularak bireysel kimlikler oluşturmakta, beraberinde objektifleşerek toplumsal kimliğin meydana gelmesine imkan vermektedir. Bu sebeptendir ki, din sürekli olarak türlü ifade şekilleri ile toplumda kendine yer edinebilmiştir. Dinin kendini ifade şekli toplumun norm ve değer kavramları ile şekillenirken, değişimlere uğramış ve yeni formlar kazanmıştır. Küreselleşme ve din ilişkisini bu açıdan ele almak mümkündür. Çünkü hayatın hemen hemen her alanında etkisini gösteren küreselleşme, kendisini dinin ifade ediliş tarzında da göstermektedir. Bu tez ile her şeyden önce İstanbul Nişantaşı ve Sultanbeyli’de yaşayan bireylerin küreselleşmeyi nasıl algıladıkları merak edilmiştir. Bununla birlikte etkileşim ve iletişimin kolaylıkla sağlandığı küresel köy olan dünyamızda dinin bir takım değişimler yaşamış olduğu varsayılarak, bunun bireylerin değer yargılarına olan yansımalarının öğrenilmesi hedeflenmektedir. Benzer şekilde küreselleşme ve din arasında tek yönlü bir ilişki olmadığı var sayılarak, dinin küresel sistem içerisindeki konumu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Günümüz Türkiye’inde dinin bireyler tarafından algılanma biçimleri ve

otokontrol merkezi olup olmadığı merakı bu tezin konusunu oluşturan diğer bir alt başlıktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Din, kendi öz dinamiklerini kendi içinde yaşadığı ortamın ve zamanın dinamikleriyle etkileştirme kabiliyetine sahip bir olgudur. Küreselleşme ise önünün alınması mümkün olmayan bir süreçtir. Küreselleşme, kitle kültürü ile birlikte artan tüketim, imajların meta olarak sunumu, yaşanan aşırı hızlı ve değişen hayat tarzı tüm dinleri gerçek hayatla bir rekabet içine sokmakta ve yaşanan hayat ile inanılan ideallerin arası gün geçtikçe açılmaktadır. Ayrıca küreselleşme sürecinde, dinler misyonlarını başka dinlere taşımak üzere küreselleşmenin tüm imkanlarından da çoğu zaman yararlanmıştır.

Küreselleşme sürecinin başka alanlara kıyasla en son sıçrayacağı ve en yavaş olacağı alanın din olduğu düşünülmektedir. Çünkü din, teknolojiye, siyasete, eğitim ve hukuka göre en soyut ve uzun yıllar inanılmaz biçimiyle pekiştirilmiş bir inanç sistemidir. Alternatif yaklaşımlara nispeten dirençli olup; kendisiyle mukayese edilenle birlikte değerlendirildiğinde çok net ve belirgin bir görüntü elde etmek zordur. Böyle bir çalışmanın yapılmasındaki amaç, bu alanda yapılan çalışmaların hem az, hem de büyük bir çoğunluğunun sadece literatüre dayandırılmış olmasıdır. Tezin nitel ve nicel araştırmalar kapsamında yapılacak olması, Türkiye’de yaşayan bireylerin küreselleşme ve din anlamında nabızlarının tutulmasına imkan sağlayacaktır. Bu sebeple, İstanbul’da iki farklı yaşayış ve kültüre sahip olduğu varsayılan Nişantaşı ve Sultanbeyli bölgelerinin seçilmesi uygun görülmüştür. Daha önce bu iki bölge de yapılan çalışmalar incelendiğinde, Nişantaşı’nda daha ziyade mimarlık fakültesi öğrencilerinin dış cephe ve tasarım konulu doktora ve yüksek lisans çalışmalarını görmek mümkündür. Sultanbeyli’de yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, daha ziyade sosyal hizmetler alanında yoksulluk ve kent kültürü üzerine yapılan çalışmalara rastlanmaktadır. Dolayısıyla çalışmamız, küreselleşme değişkenini baz alarak din ve dindarlık algısının bahsi geçen iki ilçe üzerine yapıldığı özgün bir çalışmadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Her araştırmada olduğu gibi, ‘Küreselleşme Sürecinde Değişen Din Algısı Üzerine Bir İnceleme: İstanbul Nişantaşı ve Sultanbeyli Örnekleri’ adlı çalışmamız da belli hipotezler, evren ve örneklem çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Buna göre, İstanbul’un sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve eğitim düzeylerinin birbirinden farklı olduğu düşünülen iki bölgesi, Nişantaşı ve Sultanbeyli illeri seçilmiştir. Örneklem ise anket ve mülakatlarda geçen kavramların katılımcılar tarafından hem daha iyi anlaşılabilmesi, hem de sorulara daha rahat cevap verilebilmesi adına üniversite okuyan ve üniversite mezunu bireyler arasından seçilmiştir. Her iki bölgede 100’er kişi olmak üzere, toplam 200 kişiye hazırlanan anketler uygulanmış, bununla birlikte her iki bölgeden toplamda 20 katılımcıya 10’ar soru sorularak, mülakat yapılmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırma hem nitel hem de nicel araştırma tekniklerinin kullanıldığı karma yöntem ile yapılmıştır. Araştırmaya dair veriler, 7’si demografik, 57’si ise beşli likert ölçeği ile hazırlanmış olan toplam 64 soru çerçevesinde, rastgele örneklem yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Anket soruları sahaya çıkarılmadan önce farklı bölüm ve eğitim düzeyinden öğrenciler arasında pilot uygulamalar yapılmıştır. Bunun yanında her iki bölgedeki toplamda 20 katılımcıya onar soru sorularak derinlemesine görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 20-25 dakika sürmüştür.

1.5. ARAŞTIRMANIN ANALİZ TEKNİKLERİ

Öncelikle anketlerin güvenilirlik düzeyi test edilmeye çalışılmıştır. Hepsinden daha iyi sonuç verdiği kabul edilen Crombach Alpha modeli ile katılımcıların ankete verdikleri soruların güvenilirliği ölçülmüştür. Ankette yer alan sorulardan 57’sinin güvenilirliği 0,838 dir.

Reliability Statistics

Cronbach’s Alpha	N of Items
,838	64

Kabul edilen değerlerin güvenilirlik aralıklarına bakıldığında, 0-0,20 arası güvenilirliği en az olan, 0,20-0,40 arası az güvenilir, 0,40-0,60 arası orta güvenilirliği, 0,60-0,80 arası güvenilir, 0,80-1,0 arası çok güvenilir veya tamamen güvenilir olarak kabul edilir. Güvenilirlik analizinden elde ettiğimiz sonuca baktığımızda, katılımcıların kendilerine yneltlen sorulara çelişkili cevaplar vermediği ve anketin tamamen güvenilir olduğu görülmektedir. Çalışma betimsel analiz çerçevesinde yapılmış, yapılan analizler hipotezler ile desteklenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların sorulara verdikleri cevapların yüzdelik ve frekans analizleri yapılmış ve her soru için çapraz tablolar (crosstab) oluşturulmuştur. Çapraz tabloları oluşturulan soruların anlamlılık düzeyini anlayabilmek adına, her sorunun ki-karesi (chi-squaresi) alınmıştır. En son aşama olarak ise, bağımsız örneklem t testi (Independent sample t testi) yapılmıştır. Bağımsız rneklem t testi ile, iki grup arasındaki ortalamaların birbirinden anlamlı şekilde farklı olup olmadıklarına bakılmıştır. Dolayısıyla çalışmamız iki farklı bölge üzerinden yürütüldüğünden verilerin analizi noktasında bağımsız örneklem t testi tercih edilmiştir. “Farklı gruplardan elde edilen veri değerlerinin ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için yapılan parametrik test ilişkisiz (bağımsız) rneklem t testi (Independent Sample t Testi) olarak adlandırılmaktadır.” (Can, 2818: 115). Testin uygulanması için gerekli olan hipotezler ise şu şekilde oluşturulmuştur;

- Küreselleşme, toplumsal yaşamdaki sekülerliği arttırmıştır.
- Küreselleşme, dinsel çoğulculuğun önünü açmıştır.
- Bireyler hem laik hem de muhafazakar olabilir.
- Bir kimlik olarak Müslümanlık yeni bir görünüm kazanmıştır.
- Küreselleşme sürecinde dinin sosyal kontrol işlevi zayıflamıştır.
- Dünyevileşme yeni bir dindarlık algısı oluşmuştur.

2. VERİLERİNİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

2.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Araştırmacı tarafından hazırlanan toplam 64 sorunun, 7’si demografik sorulardan oluşmaktadır. Demografik sorular ile cinsiyet, eğitim durumu, yaş, aylık

gelir, ikamet, medeni durum, katılımcıların yurt dışı tecrübeleri ve tüm bunların yanında anket de yer alan ifadeler üzerindeki etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1. Cinsiyet Dağılımı

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kadın	62	62,0	45	45,0
Erkek	38	38,0	55	55,0
Toplam	100	100,0	100	100,0

Katılımcıların cinsiyet dağılımına bakıldığında; Nişantaşı'nda yapılan anketlerde katılımcıların % 62,0'nın kadın, %38,0'nın erkek, Sultanbeyli'de yapılan anketlere bakıldığında ise, katılımcıların % 45,0'nın kadın, % 55'nin ise erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Eğitim Dağılımı

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Üniversite Okuyor	47	47,0	39	39,0
Üniversite Mezunu	52	52,0	61	61,0
Toplam	100	100,0	100	100,0

Katılımcıların eğitim dağılımlarına bakıldığında; Nişantaşı'nda % 47,0'ın üniversite okuduğu, %52,0'nın ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Sultanbeyli'de ise, katılımcıların % 39,0'nın üniversite okuduğu, %61'in ise, üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Örneklem kapsamında, katılımcılar üniversite okuyan veya üniversite mezunu bireyler arasından seçilmiştir. Yapılan anket uygulaması katılımcıların, %50'den fazlasının üniversite mezunu olduğunu göstermiştir.

Tablo 3. Yaş Dağılımı

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
18-25	41	47,1	44	52,4
25-35	34	39,1	30	35,7
35-50	12	13,8	9	10,7
50-55 üstü	0	0,0	1	1,2
Toplam	87	100,0	84	100,0

Katılımcıların yaş dağılımlarına bakıldığında; Nişantaşı'nda kendisine anket uygulanan bireylerin % 47,1'nin 18-25 yaş arası, %39,1'nin 25-35 yaş arası, 13,8'nin 35-50 yaş arası, 50-55 üstünde ise bir katılımcının olmadığı görülmektedir. Sultanbeyli'de ise, %52,4'nü 18-25 yaş arası, % 35,7'sini 25-35 yaş arası, %10,7'sini 35-50 yaş arası, %1,2'ni ise 50-55 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır.

Tablo 4. Aylık Gelir

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
800-1500	22	22,7	16	17,8
1500-2500	13	13,4	17	18,9
2500-3500	18	18,6	21	23,3
4000-5000	44	45,4	36	40,0
Toplam	97	100,0	90	100,0

Katılımcıların aylık gelir dağılımına bakıldığında; %22,7'sinin 800-1500 arasında olduğu, %13,4'nün 1500-2500 arasında olduğu, %18,6'sının 2500-3500 arasında olduğu,% 45,4'nün ise 4000-3500 arasında olduğu görülmektedir. Sultanbeyli'de ki dağılıma bakıldığında ise, %17,8 'sinin 800-1500 arasında, %18,9'nun 1500-2500 arasında olduğu,%23'nün 2500-3500 arasında olduğu, %40'nın 4000-5000 arasında olduğu görülmektedir. Katılımcıların aylık gelir dağılımlarına bakıldığında, Nişantaşı'ndaki katılımcıların Sultanbeyli'deki katılımcılara oranla daha yüksek gelir düzeyine sahip olduğunu görmek mümkündür.

Tablo 5. Medeni Durum Dağılımı

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evli	5	5,1	19	19,0
Bekar	94	94,4	81	81,0
Toplam	99	100,0	100	100,0

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında; Nişantaşı'ndaki katılımcıların %5,1'nin evli olduğu, %94,4'nün bekar olduğu görülmektedir. Sultanbeyli'deki katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında %19,0'nın evli, %81,0'nın bekar olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Meslek Gruplarına Göre Dağılım

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Öğrenci	32	34,4	20	21,1
Akademisyen	8	8,6	1	1,1
Gazeteci	1	1,1	0	0,0
Mühendis	11	11,8	11	11,6
Mimar	2	2,2	1	1,1
Sağlık Personeli	6	6,5	11	11,6
Memur	15	16,1	16	16,8
Diğer Meslek Grupları	18	19,4	35	36,8
Toplam	93	100,0	95	100,0

Katılımcıların meslek dağılımlarına bakıldığında, Nişantaşı'ndaki bireylerin %34,4'ü öğrenci, 8,6'sı akademisyen, %1,1 gazeteci, %11,8'i mühendis, %2,2'si mimar, %6,5'i sağlık personeli, %16,1'i memur, %19,4'ü ise diğer meslek gruplarındandır. Sultanbeyli'deki katılımcıların meslek dağılımları incelendiğinde, %21,1'i öğrenci, %1,1'i akademisyen, 0,0 gazeteci, -Sultanbeyli'de gazeteci olarak

katılımcı bulunmamaktadır- %11,6'sı mühendis, %1,1'i mimar, %11,6'sı sağlık personeli, %16,8'i memur, %36,8'ise diğer meslek gruplarındandır.

Tablo 7. Yurtdışı Tecrübesi Dağılımı

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	64	64,6	45	45,0
Hayır	35	35,4	55	55,0
Toplam	99	100,0	100	100,0

Katılımcıların yurtdışı tecrübelerine bakıldığında; %64,6'sının yurt dışına çıktığı görülürken, %35,4'nün ise yurt dışı deneyimi olmadığı görülmektedir. Sultanbeyli'deki dağılıma bakıldığında, %45,0'nın yurt dışına çıktığı, %55,0'nın ise yurt dışına çıkmadığı görülmektedir.

2.2 KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE DİN ALGISİNİN BETİMLENMESİ

2.1.1 Küreselleşme Algısı

1962 yılında McLuhan'ın küresel köy kavramını kullanmasının ardından toplumsal değişim ve dönüşümlerin tanımlanmasında kavrama ciddi anlamlar yüklenmiştir. Yaşanan toplumsal değişimler ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bilimsel gelişmeler, ulaşım ve iletişim teknolojileri, küreselleşme kavramı ile birlikte tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Tüm bu durumlar, küreselleşmenin farklı yorumlar ve tanımlar etrafında şekillenmesine sebep olmuştur. Ankette yer alan birkaç ifade katılımcıların, küreselleşmeyi hangi kavramlar üzerinden tanımladıkları noktasında hazırlanmıştır. Bu göre, farklı demografik değişkenler ile katılımcıların küreselleşme konusundaki algıları ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 8. Yurtdışı Tecrübesi ile Küreselleşme Söylemi Siyasi Temelli Bir İdeolojidir Arasındaki İlişki

Seçenekler	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	12	11,2	13	14,4
Katılıyorum	34	31,8	26	28,9
Kararsızım	14	13,1	16	17,8
Katılmıyorum	37	34,6	30	33,3
Kesinlikle Katılmıyorum	10	9,3	5	5,6
Toplam	99	100,0	99	100,0
Ki Kare	$X^2=2,187$, $df(4)$, $p=,701$, $\alpha=0,05$			

Katılımcılara yöneltilen küreselleşme söylemi siyasi temelli bir ideolojidir ifadesi, yurt dışı tecrübesi değişkeni noktasında değerlendirildiğinde; Nişantaşı'ndaki katılımcıların %11,2'si ifadeye kesinlikle katılmış, %31,8'i katılmış, %13,1'i kararsız kalmış, %34,6'sı katılmamış ve %9,3'ü ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de ise %14,4'ü ifadeye kesinlikle katılmış, %28,9'u katılmış, %17,8'i kararsız kalmış, %33,3'ü katılmamış ve son olarak %5,6'sı ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=2,187$ $p>0,05$ olduğundan aralarında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Katılımcıların yurtdışı tecrübelerinin, kavramı farklı yorumlama noktasında önemli olduğu düşünülmektedir. Buna göre, yurtdışı deneyimi olan katılımcıların, yüzde ve frekans analizlerine bakıldığında, büyük bir kısmının küreselleşme ve siyasi ideoloji arasında bir ilişki kurmadıklarını ve ifadeye büyük bir kısmının katılmadıklarını görüyoruz. Benzer şekilde, yurtdışı tecrübesi olmayan katılımcıların da küreselleşme ve siyaset arasında bir ilişki kurmadıklarını görüyoruz.

Tablo 9. İkamet ile Küreselleşme Tek Kutuplu Bir Dünya Düzeni Hedeflemektedir İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	10	10,1	15	15,2
Katılıyorum	30	30,3	31	31,3
Kararsızım	17	17,2	13	13,1
Katılmıyorum	35	35,4	32	32,3
Kesinlikle Katılmıyorum	7	7,1	8	8,1
Toplam	99	100,0	99	100,0
Ki-Kare	$X^2=2,362$, $df(4)$, $p=,670$, $\alpha=0,05$			

Katılımcılara yöneltilen küreselleşme, tek kutuplu bir dünya düzeni hedeflemektedir ifadesine verilen katılım oranlarına bakıldığında,%10,1'i kesinlikle katılırken, %30,3'ü ifadeye katılmış, %17,2'si kararsız kalmış, %35,4'ü ifadeye katılmazken, %7,1'i ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de ifadeye verilen katılım oranlarına bakıldığında ise, %15,2'si ifadeye kesinlikle katılmış, %31,3'ü ifadeye katılmış, %13,1'i kararsız kalırken, %32,3'ü ifadeye katılmamış ve %8,1'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=2,362$ $p>0,05$ olduğundan aralarında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Tablo 10.İkamet İle Küreselleşme Adı Altında Batı Kendi Dini Değerlerini İslam Dinine Empoze Etmektedir İfadesi Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	14	14,4	20	20,6
Katılıyorum	10	10,3	25	25,8
Kararsızım	23	23,7	13	13,4
Katılmıyorum	32	33,0	23	23,7
Kesinlikle Katılmıyorum	18	18,6	16	16,5
Toplam	97	100,0	97	100,0
Ki- Kare	$X^2=11,856$, $df(4)$, $p=,018$, $\alpha=0,05$			

Küreselleşme adı altında Batı, kendi dini değerlerini İslam dinine empoze etmektedir ifadesi değerlendirildiğinde Nişantaşı'ndaki katılımcıların %14,4'ü ifadeye kesinlikle katılırken, %10,3'ü katılmış, %23,7'si kararsız kalmış, %33,0'ı ifadeye katılmamış ve %18,6'sı ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki katılımcıların yüzdeleri değerlendirildiğinde %20,6'sı kesinlikle katılmış, % 25,8'i katılmış, % 13,4'ü kararsız kalmış, %23,7'si katılmamış ve son olarak %16,5'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=11,856$ $p<0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Yurt Dışı Deneyimi İle Küreselleşme Kaçınılmaz Bir Süreçtir ve Türkiye Buna Ayak Uydurmalıdır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	40	37,7	18	21,2
Katılıyorum	35	33,0	27	31,8
Kararsızım	19	17,9	25	29,4
Katılmıyorum	6	5,7	10	11,8
Kesinlikle Katılmıyorum	6	5,7	5	5,9
Toplam	106	100,0	85	100,0
Ki-Kare	$X^2=9,087$, $df(4)$, $p=,059$, $\alpha=0,05$			

Katılımcılara yöneltilen küreselleşme kaçınılmaz bir süreçtir ve Türkiye buna ayak uydurmalıdır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %37,7'si kesinlikle katılmış, %33,0'ı katılmış, %17,9'u kararsız kalmış, %5,7'si katılmamış ve son olarak %5,7'si ise kesinlikle katılmamıştır. Benzer ifadeye Sultanbeyli'de katılım oranları ise, %21,2'si kesinlikle katılmış, %31,8'i katılmış, %29,4'ü kararsız kalmış, %11,8'i katılmamış, %5,9'u kesinlikle katılmamıştır. $X^2=9,087$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 12. Aylık Gelir ile Küreselleşme Tüketim Odaklı Bir Ekonomi Modelidir İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	800-1500		1500-2500		2500-3500		4000-5000	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	10	26,3	9	31,0	15	40,5	23	28,8
Katılıyorum	11	28,9	8	27,6	9	24,3	19	23,8
Kararsızım	12	31,6	8	27,6	8	21,6	18	22,5
Katılmıyorum	2	5,3	3	10,3	1	2,7	14	17,5
Kesinlikle Katılmıyorum	3	7,9	1	3,4	4	10,8	6	7,6
Toplam	38	100,0	29	100,0	37	100,0	80	100,0
Ki-Kare	$X^2=10,709$, $df(4)$, $p=,554$, $\alpha=0,05$							

Katılımcıların aylık gelir düzeylerine ve ifadeye katılma yüzdelerine bakıldığında, aylık geliri 800-1500 arasında olan katılımcılardan, %26,3'ü ifadeye kesinlikle katılmış, %28,9'u ifadeye katılmış, %31,6'sı kararsız kalmış, %5,3'ü katılmış ve 7,9'u ise kesinlikle katılmamıştır. Aylık geliri 1500-2500 arasında olan katılımcılardan, 31,0'ı ifadeye kesinlikle katılmış, %27,6'sı ifadeye katılmış, %27,6'sı kararsız kalmış, %10,3'ü katılmamış ve son olarak, %3,4'ü ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Aylık geliri 2500-3500 arasında olan katılımcıların aylık gelirleri incelendiğinde, %40,5'i ifadeye kesinlikle katılmış, %24,3'ü katılmış, %21,6'sı kararsız kalmış, %2,7'si katılmamış ve %10,8'i kesinlikle katılmamıştır. Aylık geliri 4000-5000 arasında olan katılımcıların yüzdelerine bakıldığında, %28,8'i kesinlikle katılmış, %23,8'i katılmış, %22,5'i kararsız kalmış, %17,5'i katılmış, %7,6'sı ise kesinlikle ifadeye katılmıştır. $X^2=10,709$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Katılımcıların ifadeye katılma yüzdelerine bakıldığında, gelir düzeyinin ifadeye katılma oranı ile arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ve ifade üzerinde belirleyici olmadığını görmek mümkündür.

Katılımcılara görüşme esnasında yöneltilen, 'küreselleşme hakkında herhangi bir bilgiye sahip misiniz?' sorusu yöneltilmiş, verilen yanıtlar bireylerin dünya görüşlerini ve birçok kavramın bir arada kullanılmasını normal karşıladıklarını gösterir nitelikte olmuştur.

“Yani küreselleşme daha çok tek tip insan modeline geçme. Herkesin aynı düşünceye sahip olması herkesin işte belli bir modernlik altında tek tipleşme şekline dönmesi diye biliyorum.” (Erkek, Sultanbeyli.).

“Herkesin herkesten haberdar olduğu dünyanın öbür ucundaki bireyin yazdığı bir şeyi okuyabilmeyi ondan haberdar olmayı işte interneti kitle iletişim araçları sağladığını bir kolaylık veya işte bazıları için problem bazıları için müthiş bir şey. Yani böyle bir şey geliyor aklıma bir çeşit fenomen dediğim şey yani kolay tanımlanmayan içinde bir sürü şey olduğu kültürel olarak politik olarak da bir şeyin içinde işlediği bir sistem içinde yaşadığımız.” (Kadın, Sultanbeyli).

Hem Nişantaşı, hem de Sultanbeyli’deki katılımcıların ifadesi doğrultusunda küreselleşme algısı değerlendirildiğinde, daha ziyade katılımcılar, küreselleşmeyi tek tip düşünce tarzı, politik ve kültürel birliktelik olarak tanımlamışlardır. Bunun dışında küreselleşmeyi, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak değerlendirenlerde olmuştur.

“Bilgi ve iletişim teknolojilerinde gelişmeler sınırların kalkması ondan sonra artık kültürel etkileşimin artması eee din olgusunun bakış açısında daha fazla iletişim kapalı toplum değil açık toplum gibi şeyler aklıma geliyor.” (Erkek, Nişantaşı).

Sonuç itibariyle, hem görüşme sorularından elde edilen verilere hem de ankette yer alan ifadelerle katılma yüzdelerine bakıldığında, katılımcıların küreselleşme kavramına dair algı ve yorumlarında farklılık görmek mümkündür. Daha önce birinci bölümde kavrama dair tanımlamalar yapılmış ve sosyal bilimcilerin konu ile ilgili görüşlerine yer verilmişti. Küreselleşme konusunu çalışan sosyal bilimcilerin, kavrama dair yaklaşımlarının da benzer şekilde, farklılıklar gösterdiğini görmek mümkündür. Birinci bölümde detaylı olarak ele alındığı üzere Robertson (1999:21) tarafından, dünyanın tek bir mekan haline gelmesi olarak yorumlanırken, Bauman (2017:7) tarafından, onsuz mutlu olmanın mümkün olunamayacağını kavram, Mehmet Karakaş (2003: 2) tarafından ise 1990’lı yıllarda küreselleşme kavramının gittikçe önem kazandığını ve bir toplumsal değişim paradigması ya da bir değerlendirme ölçüsü olarak kullanıldığını ifade etmiştir. Dolayısıyla katılımcıların ifadelerinden de çıkarıldığı üzere kavram çok çeşitli tanımları bünyesinde barındırmaktadır.

2.2.2 Küreselleşme ve Sekülerleşme Arasındaki İlişki

1970'li yıllarda toplumsal hareketlerin yükselmesiyle birlikte, küreselleşme temelinde birçok konu tekrar sosyal bilimlerin gündemine gelmiştir. Çalışmanın teorik kısmında da üzerinde durulduğu gibi sekülerleşmenin, küreselleşme ile olan ilişkisi toplumsal hareketler noktasında yeni anlamlar ve ifadeler kazanmıştır. Bu noktada katılımcıların küresel süreçte, sekülerleşmeyi ve buna bağlı olarak din ve dindarlık gibi kavramları nasıl yorumladıkları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 13. İkamet ile Küreselleşme Toplumsal Yaşamdaki Sekülerliği Arttırmıştır İfadesi Arasındaki ilişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	15	15,8	9	9,7
Katılıyorum	27	28,4	34	36,6
Kararsızım	36	37,9	28	30,1
Katılmıyorum	16	16,8	18	19,4
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1,1	4	4,3
Toplam	95	100,0	93	100,0

Katılımcılara yöneltilen; küreselleşme, toplumsal yaşamdaki sekülerliği arttırmıştır ifadesindeki yüzdelere bakıldığında, Nişantaşı'nda %15,8'i ifadeye kesinlikle katılmış, %28,4'ü katılmış, %37,9'u kararsız kalmış, %16,8'i ifadeye katılmamış ve 1,1'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelere bakıldığında, %9,7'si kesinlikle katılmış, %36,6'sı katılmış, % 30,1'i kararsız kalmış, %19,4'ü ifadeye katılmazken, %4,3'ü ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Küreselleşmenin, dinin sosyal kontrol işlevini zayıflattığı yada dinin yaşam alanının genişlemesine izin verip vermediği hususundaki tartışmalar, sosyal bilimler kapsamında tartışılmaya devam etmektedir. Ankette yer alan bu ifade ile katılımcıların, küreselleşme ve sekülerlik arasında kurmuş olduğu bağ yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu noktada katılımcıların, büyük bir kısmının ifadeye

katılmış olduğunu görmek mümkündür. Bir diğer durum, bireylerin küreselleşmenin sekülerliği arttığı noktasında, çoğunlukla kararsız olduklarıdır.

Anket yer alan bu ifadeye aynı zamanda tezin hipotez kısmında da yer verilmiş, iki bölge arasındaki anlamlılık düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 14. Küreselleşme Toplumsal Yaşamdaki Sekülerliği Arttırmıştır

	Levene's Test for equality of Variances		t test for equality of means		
	F	Sig.	T	Df	Sig.(2-tailed)
Küreselleşme Toplumsal Yaşamdaki Sekülerliği Arttırmıştır İfadesi Arasındaki İlişki	,086	,769	-,894 -,893	186 185,272	,373 ,373

Tabloda yer alan, küreselleşme toplumsal düzeyde sekülerliği arttırmıştır hipotezine bakıldığında, Nişantaşı ve Sultanbeyli'deki katılımcılar arasında $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı, dolayısıyla ifade üzerinde hem fikir oldukları görülmüştür. Her ne kadar toplumsal düzeyde dinin etkinliği tartışılıyor olsa da, bireylerin dini algılayış ve yaşayış tarzlarındaki değişim ve dönüşüm kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Yaşanan bu farklılaşmalar, küreselleşmenin ve onun bir sonucu olan toplumsal hareketlerin bir neticesidir. Ülkelerin tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişleri, bilimsel yöntemlere olan yönelişler, din üzerine tekrar düşünülmesine sebep olmuştur. Tüm bu durumlar, toplumsal ve bireysel düzlemde sekülerliği arttırmakla birlikte, Türkiye'de sekülerleşme macerasına da katkı sağlamıştır.

Türkiye'deki sekülerleşme serüvenini, Tanzimat ve Cumhuriyet dönemiyle başlatmak mümkündür. Osmanlı aydınlarının toplumsal düzeni sağlamak adına ortaya koyduğu fikir akımlarından biri olan Batıcılık, bu nokta da üzerinde durulması gereken bir konudur. Aydınlar bir kesim Batı'da bulunan her şeyin alınması gerektiğini savunurken, bir kesim ise, bilim ve teknolojiye yana kullanmıştır ifade hakkını. Elbette yaşanan tüm tartışmalar içinde, Batı'da eğitim almış aydınlar, bürokratik gerekçeler sebebiyle sürekli Batı'da bulunan siyasiler ve daha birçoğu, edinmiş olduğu deneyim ve yaşam tarzını Osmanlıya getirmiştir. Toplumda yeni yeni

kendini göstermeye başlayan bu yaşam tarzı, dindarlık algısında bir değişime sebep olmuş ve sekülerleşmenin izlerini hissettirmiştir.

Türkiye ölçeğinde sekülerleşmeyi arttıran sebeplerin ne olduğunu anlayabilmek adına katılımcılara, anket içerisinde farklı ifadelerle katılım imkanı sunulmuştur. Bunlardan biri olan, küresel süreçte geleneksel tip ile laik tip arasında geçiş teşkil eden yeni bir dindarlık oluşmuştur ifadesi ve hem ankette yer alan hem de tezin hipotez kısmında yer verilen bireylerin laik ve muhafazakar olabilme durumları da bu kapsam da değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 15. Yurtdışı İle Küreselleşme Dinsel Çoğulculuğun Önünü Açmıştır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	8	7,5	6	6,8
Katılıyorum	31	29,0	26	29,5
Kararsızım	36	33,6	28	31,8
Katılmıyorum	25	23,4	22	25,0
Kesinlikle Katılmıyorum	7	6,5	6	6,8
Toplam	107	100,0	88	100,0
Ki-Kare	$X^2=,143$, $df(4)$, $p=,998$, $\alpha=0,05$			

Küreselleşme dinsel çoğulculuğun önünü açmıştır ifadesine katılım oranları incelendiğinde, Yurtdışı deneyimi olan katılımcıların, %7,5'i ifadeye kesinlikle katılmış, %29,0'ı ifadeye katılmış, %33,6'sı kararsız kalmış, %23,4'ü katılmamış ve %6,5'i ise ifadeye kesinlikle katılmıştır. Yurtdışı tecrübesi olmayan katılımcıların ifadeye katılma yüzdelerine baktığımızda, %6,8'i ifadeye kesinlikle katılmamış, %29,5'i katılmış, %31,8'i kararsız kalmış, %25,0'ı katılmamış ve son olarak %6,8'i ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=,143$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 16. Küreselleşme Dinsel Çoğulculuğun Önünü Açmıştır.

	Levene's Test for equality of Variances		t test for equality of means		
	F	Sig.	T	Df	Sig.(2-tailed)
Küreselleşme Dinsel Çoğulculuğun Önünü Açmıştır.	,552	,460	-,299	69	,766
			-,299	19,616	,771

Tabloda yer alan sonuçlar değerlendirildiğinde, $p>0,05$ den olduğundan ikamet değişkeni üzerinden anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Küreselleşmenin en güçlü faktörlerinden biri olan, ulaşım ve iletişim araçlarının dinsel çoğulculuk noktasında önemli olduğunu görmek mümkündür. Bununla birlikte daha önce tezin çeşitli yerlerinde de bahsi geçtiği üzere, tüm dünya da yeni ve farklı dini hareketler var olmaya başlamıştır. Küreselleşme ile birlikte hızla kendini hissettiren seküler yaşam biçimleri, yeni dini hareketlerin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. “Toplumlar var oldukça dini inançlar farklı biçimler olsa da varlığını sürdürecektir. İnsanın genetik yapısı değişmedikçe, kişi başına düşen ölüm oranı bir olmaya devam ettikçe insan hayatında fizik dünyanın sınırlarını aşan bir anlam arayışı sürecektir. Anlaşılan dine olan talep azalmamakta; sadece arz ediciler değişmektedir.” (Kirman, 2015: 351). Arz edicilerin değişmesi arz edilen durumda da farklılık göstermiştir. Bu farklılıklar, dindarlık anlayışında olduğu gibi farklı ve yeni dini hareketlerin doğmasında da kendini göstermiştir.

Tablo 17. İkamet ile Çağın Problemlerinin Çözülmesinde Dini Söylemler Yetersiz Kalmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	27	27,8	21	21,9
Katılıyorum	27	27,8	33	34,4
Kararsızım	18	18,6	15	15,6
Katılmıyorum	15	15,5	18	18,8
Kesinlikle Katılmıyorum	10	10,3	9	9,4
Toplam	97	100,0	96	100,0
Ki-Kare	$X^2=1,943$, $df(4)$, $p=,746$, $\alpha=0,05$			

Çağın problemlerinin çözülmesinde dini söylemler yetersiz kalmaktadır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %27,8 kesinlikle katılmış, benzer şekilde %27,8'i katılmış, %18,6'sı kararsız kalmış, %15,5'i katılmış, %10,3'ü kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de 21,9'u kesinlikle katılmış, %34,4'ü katılmış, %15,6'sı kararsız kalmış, %18,8'i katılmamış, %9,4'ü ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=1,943$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Sekülerliği tetikleyen bir diğer durumda dinin, toplumların ve çağın ihtiyaçlarına ne derece cevap verdiği noktasında olmuştur. İfadeye katılım yüzdeleri incelendiğinde, Nişantaşı ve Sultanbeyli'deki katılımcıların, çağın problemlerinin çözümü noktasında dini söylemleri yetersiz bulduğu görülmektedir.

Tablo 18. Yurtdışı Tecrübesi İle Çağın Problemlerinin Çözülmesinde Dini Söylemler Yetersiz Kalmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	36	33,6	12	14,1
Katılıyorum	30	28,0	29	34,1
Kararsızım	18	16,0	15	17,6
Katılmıyorum	16	15,0	17	20,0
Kesinlikle Katılmıyorum	7	6,5	12	14,1
Toplam	107	100,0	85	100,0
Ki-Kare	$X^2=11,263$, $df(4)$, $p=.24$, $\alpha=0,05$			

Çağın problemlerinin çözülmesinde dini söylemler yetersiz kalmaktadır ifadesine bakıldığında, yurtdışı tecrübesi olan katılımcıların ifadeye kesinlikle katılma oranlarının %33,6 dır. Katılımcıların %28,0'ı ifadeye katılmış, %16,0'ı kararsız kalış, %15,0'ı katılmamış ve son olarak %6,5'i ise kesinlikle katılmamıştır. Yurtdışı tecrübesi bulunmayan katılımcıların, ifadeye katılma yüzdelerine bakıldığında, %14,1'i ifadeye kesinlikle katılmış, %34,1'i ifadeye katılmış, %17,6'sı kararsız kalmış, %20,0'ı katılmamış ve %14,1'i kesinlikle katılmamıştır. $X^2=11,263$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Katılımcılara ankette yöneltilen ifadelerden biri olan, çağın problemlerinin çözülmesi noktasında dini söylemler yetersiz kalmaktadır ifadesi, ikamet ve yurtdışı değişkenleri baz alınarak incelendiğinde, yurtdışı tecrübesi yüksek olan katılımcıların İslam'ın çağın problemlerini çözme noktasında yetersiz kaldığını düşündüğünü görmekteyiz. İfadeye katılma yüzdelikleri ikamet değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde, hem Nişantaşı'nda hem de Sultanbeyli de katılımcılar, çok yüksek oranlarla ifadeye katılmamıştır.

Tablo 19. İkamet İle Türkiye’de Dindarlığın Toplumsal Yaşamdaki Görünürlüğü Gittikçe Artmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	14	14,6	6	6,3
Katılıyorum	25	26,0	27	28,4
Kararsızım	33	34,4	24	25,3
Katılmıyorum	16	16,7	28	29,5
Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,3	10	10,5
Toplam	96	100,0	95	100,0
Ki-Kare	$X^2=8,188$, $df(4)$, $p=,085$, $\alpha=0,05$			

Türkiye’de dindarlığın toplumsal yaşamdaki görünürlüğü gittikçe artmaktadır ifadesine katılımcıların %14,6’sı kesinlikle katılmış, %26,0’ı katılmış, %34,4’ü kararsız kalmış, %16,7’si katılmamış ve son olarak %8,3’ü ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli’de ise katılımcıların %6,3’ü ifadeye kesinlikle katılmış, %28,4’ü katılmış, %25,3’ü kararsız kalmış, %29,5’i katılmamış, %10,5’i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=8,188$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 20. İkamet İle Küresel Süreçte Geleneksel Tip ile Laik Tip Arasında Geçiş Teşkil Eden Yeni Bir Dindarlık Algısı Oluşturmuştur İfadesi Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	16	16,5	15	15,5
Katılıyorum	31	32,0	42	43,3
Kararsızım	31	32,0	23	23,7
Katılmıyorum	12	12,4	13	13,4
Kesinlikle Katılmıyorum	7	7,2	4	4,1
Toplam	97	100,0	97	100,0
Ki-Kare	X²=3,733, df(4), p=,443, α=0,05			

Küresel süreçte geleneksel dindarlık ile laik tip arasında yeni bir dindarlık algısı oluşturmuştur ifadesine katılımcıların %16,5'i kesinlikle katılmış, %32,0'ı katılmış, %32,0'ı kararsız kalmış, %12,4'ü katılmamış ve %7,2'si ise kesinlikle katılmıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelere bakıldığında %15,5'i kesinlikle katılırken, %43,3'ü katılmış, %23,7'si kararsız kalmış, %13,4'ü katılmamış, %4,1'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=3,733$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 21. İkamet İle Birey Hem Laik Hem de Muhafazakar Olabilir Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	44	44,4	35	36,5
Katılıyorum	28	28,3	34	35,4
Kararsızım	12	12,1	13	13,5
Katılmıyorum	7	7,1	6	6,3
Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,1	8	8,3
Toplam	99	100,0	96	100,0
Ki-Kare	X²=1,677, df(4), p=, 795, α=0,05			

Birey hem laik hem de muhafazakar olabilir ifadesine katılım oranları incelendiğinde Nişantaşı'ndaki ifadeye katılım oranları %44,4 olduğu görülmektedir. %28,3'ü katılmış, %12,1'i kararsız kalmış, %7,1'i katılmış, %8,1'i kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelerle bakıldığında %36,5'i kesinlikle katılmış, %35,4'ü katılmış, %13,5'i kararsız kalmış, %6,3'ü katılmamış ve son olarak %8,3'ü ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=1,677$ $p>0,05$ olduğundan anlamı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların, hem küresel süreçte geleneksel tip ile laik tip arasında geçiş teşkil eden yeni bir dindarlık algısı oluşmuştur ifadesine katılım oranlarına, hem de birey hem laik hem de muhafazakar olabilir ifadesine katılım oranlarına bakıldığında, her iki bölgedeki katılımcılarında ifadelere yüksek oranlarla katıldığı görülmektedir. Dolayısıyla katılımcılar yeni bir dindarlık algısını kabul etmekte, aynı zamanda küreselleşmenin bir sonucu olan bireylerin birden fazla kimliği aynı anda kendi benliklerinde barındırabiliyor olma durumunu desteklemektedirler.

Tablo 22. Bireyler Hem Laik Hem de Muhafazakar Olabilir

	Levene's Test for equality of Variances		t test for equality of means		
	F	Sig.	T	Df	Sig.(2-tailed)
Bireyler Hem Laik Hem de Muhafazakar Olabilir	,116	,734	-,479	193	,632
			-,479	193,000	,632

Tablodaki değerler incelendiğinde, ikamet değişkeni ile bireyler hem laik hem de muhafazakar olabilir hipotezi arasında $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bağımsız t testinden elde edilen veriler incelendiğinde, ifade üzerinde katılımcıların aynı fikri paylaştığı görülmektedir. Katılımcıların ifadelere katılma yüzdelerine bakıldığında, bireyler aynı kimlik içerisinde hem laik olmanın hem de muhafazakar olmanın mümkün olduğu konusunda kendilerini ikna etmiş görünmektedirler. Bu iki kavram Türkiye'nin uzun tarihi ile doğrudan ilişkili olarak, birçok tartışmaya konu olmuştur. Bir dönemin Türkiye'sinde, siyasetçiler ve sosyal bilimciler tarafından sıkça tartışılan, bireylerin ve devletlerin laikliği konusu, şimdiler de ciddi tartışmaların içerisinde yer

almamaktadır. Katılımcıların, birbirinden farklı olduğu düşünölen dünya görüşlerini yada ideolojilerini aynı kimlik içerisinde barındırıyor olmaları, küreselleşmenin toplumları ve bireyleri dönüştürmesi ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Bireylerin, farklı kimlikleri bir arada taşıyabiliyor olmaları, katılımcıların tarafından küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak karşılanmıştır.

Toplumsal süreç ve olgular, bireylere birden fazla kimlik yüklemiştir. Bu kimliklerden biri olan dini kimlik, bireylerin kendilerini ifade ediş şekillerinden ve hayat görüşünden farklı olmadığından, karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Siyasi çatışmalar, radikal İslami söylemler ve siyaset ile din arasındaki gerilimler kimliklerin sürekli olarak yeni tanımlar kazanmasında önemli etkiye sahip olmuştur. “İslami hareketlerin keskinleştirdiğı bir gerilimin varlığı yadsınamaz. Bu gerilim din ve siyasetin çakıştığı noktada ortaya çıkmaktadır. Tartışma kişilik, cinsiyet ilişkileri ve yaşam tarzı gibi terimlere yüklenen farklı kavramsallaştırmalar ve normatif değerler çerçevesinde döner. Müslümanlar kendilerini iman aracılığıyla tanımlasalar da, radikal siyaset bu anlamı güçlendirir ve kendini böyle ifade etmeye çaba sarf eder.” (Göle, 2010: 115). Bu değerlendirmeler kapsamında, her iki bölgedeki katılımcıların değer yargıları ve dindarlık konusunda benzer noktalarda durduklarını görmek mümkündür. Katılımcılar, doğrudan küreselleşme ile sekülerleşme arasında tam anlamıyla bağlantı kuramamış olsalar da, ankette yer alan diğer ifadelere katılım yüzdelerine bakıldığında, Nişantaşı’nın seküler bir anlayış, Sultanbeyli’nin ise benzer şekilde seküler söylemler içerisinde olduğunu görmek mümkündür. Tüm bu değerlendirmelerin dışında, katılımcıların sekülerlik algıları günlük yaşam deneyimleri ve öğrenilmiş bilgileri üzerinden de değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Tablo 23. İkamet İle Günümüz Ekonomik Koşullarında Faizin Haram Olmadığını Düşünüyorum İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	19	19,6	17	18,1
Katılıyorum	17	17,5	7	7,4
Kararsızım	29	29,9	17	18,1
Katılmıyorum	8	8,2	21	22,3
Kesinlikle Katılmıyorum	24	24,7	32	34,0
Toplam	97	100,0	94	100,0
Ki-Kare	X²=14,335, df(4), p=,006, α=0,05			

Günümüz ekonomik koşullarında faizin haram olmadığını düşünüyorum ifadesine katılım oranlarına bakıldığında Nişantaşı'ndaki bireylerin %19,6'sı kesinlikle katılmış, %17,5'i katılmış, %29,9'u kararsız kalmış, %8,2'si katılmamış, %24,7'si ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelikler incelendiğinde ise, katılımcıların %18,1'i ifadeye kesinlikle katılmış, %7,4'ü katılmış, %18,1'i kararsız kalmış, %22,3'ü katılmamış ve son olarak %34,0'ı ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=14,335$ $p<0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Ekonominin, küresel sürecin bir parçası olarak değerlendirilmesine yardımcı olan ciddi sosyal ve siyasal olgular vardır. Temmuz 1994'te yapılan toplantı ile ortaya çıkan Bretton Woods Sistemi, bu değişim ve dönüşüme örnek verilebilir. Bretton Woods'un beklenenleri karşılayamaması, Dünya Bankası ve IMF gibi başka ekonomik güçlerin ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte, çok uluslu şirketler ve ulusaşırı şirketler de küresel ekonomik sürecin bir parçası olmuştur. Şirketlerin (Çok Uluslu Şirketler) ÇUŞ ve (Ulus Aşırı Şirketler) UAŞ olmalarının temelinde yatan sebepleri ise şu şekilde sıralayabiliriz; kendi varlığına ihtiyaç duyabilecek piyasalar oluşturma, kendi iç pazarında doyum noktasına ulaşmış olma, içinde bulunduğu süre zarfında çok uluslu ve ulusaşırı bir şirket olamamış olmaları, farklı ülkelerde varlık göstermenin kendileri için sağlayacağı politik imkanlar, bunlara dahil edilebilir. Tüm bu gelişmeler, ekonomiye dair kavram ve

uygulamaların da yeniden yorumlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu uygulamalar ve kavramlara getirilen yeni yorumlar, İslam ülkelerinde de farklı söylemlere kapı aralamıştır. Türkiye’de de özellikle bu konular üzerine yapılan yorumlardaki farklılıklar kendini göstermektedir. Dolayısıyla küreselleşmenin, özellikle dini söylemlerdeki değişim ve dönüşümü de etkilediğini görmek mümkündür.

Tablo 24. İkamet İle Bir Markete Girdiğimde İlk Dikkat Edeceğim Şey Ürün Üzerindeki Helal Damgasıdır Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	10	10,1	13	13,5
Katılıyorum	9	9,1	31	32,3
Kararsızım	19	19,2	16	16,7
Katılmıyorum	27	27,3	21	21,9
Kesinlikle Katılmıyorum	34	34,3	15	15,6
Toplam	99	100,0	96	100,0
Ki-Kare	$X^2=20,825$, $df(4)$, $p=,000$, $\alpha=0,05$			

Bir markete girdiğimde ilk dikkat edeceğim şey, ürün üzerindeki helal damgasıdır ifadesine Nişantaşı’ndaki katılımcıların %10,1’i ifadeye kesinlikle katılmış, %9,1’i katılmış, %19,2’si kararsız kalmış, %27,3’ü katılmamış ve son olarak % 34,3’ü ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli’deki katılım yüzdelerine bakıldığında %13,5’i ifadeye kesinlikle katılmış, %32,3’ü katılmış, %16,7’si kararsız kalmış, %21,9’u ifadeye katılmamış ve son olarak %15,6’sı kesinlikle katılmamıştır. $X^2=20,825$ $p<0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Tablo 25. İkamet Değişkeni İle Kendisini Dindar Olarak Tanımlayan Bir Birey de Alkollü Bir Ortamda Bulunabilir Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	29	29,6	14	4,4
Katılıyorum	40	40,8	36	37,1
Kararsızım	14	14,3	17	17,5
Katılmıyorum	10	10,2	11	11,3
Kesinlikle Katılmıyorum	5	5,1	19	19,6
Toplam	98	100,0	97	100,0
Ki-Kare	X²=13,943, df(4), p=,007, α=0,05			

Kendisini dindar olarak tanımlayan bir birey de alkollü bir ortamda bulunabilir ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcılar %29,6'sı kesinlikle katılmış, %40,8'i katılıyorum, %14,3'ü kararsız kalmış, %10,2'si katılmamış ve %5,1'i kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelere bakıldığında %4,4'ü kesinlikle katılmış, %37,1'i katılmış, %17,5'i kararsız kalmış, %11,3'ü katılmamış, %19,6'sı ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=13,943$ $p<0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde, teoride kalan ifadelerde, her iki bölgede de anlamlı bir farklılık olmadığını görmek mümkündür. Fakat katılımcıların, yaşam pratiklerine yönelik ifadelere verdikleri yanıtlar incelendiğinde, Nişantaşı ve Sultanbeyli'deki katılımcılar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla her iki bölgedeki katılımcılar sekülerlik noktasında, yaşam pratikleri yönünden birbirinden ayrılmaktadır.

2.2.3 Dindarlık Algısındaki Değişim Ve Dönüşüm

Küreselleşme ile ortaya çıktığı iddia edilen tartışmalardan bir diğeri bireysel dindarlık algısı üzerinedir. Özellikle Avrupa'da kendini hissettirmeye başlayan ve üzerine birçok çalışmanın yapıldığı bireyselleşme ve bireysel dindarlık algısı, küresel sürecin bir sonucu olarak kendini hissettirmektedir. “Dini otoritenin zayıflamasıyla bireysel dindarlığın arttığına dair bulgular 1960'lı yıllardan itibaren Amerika'da

tespit edilmiştir. Bireylerin, modernitenin farklılaştırıcı özelliğiyle dini otoriteden bağımsız olarak dini inançlarını kendi eğilimleri doğrultusunda benimsemesi söz konusudur. Bu farklılaşmayla ortaya çıkan hayat tercihleri arasındaki seçimleri, Roof'un 'kişiliğin demokratikleşmesi' adını verdiği cinsiyet, cinsel tercih, fizik yapı, meslek ve toplumsal sınıf gibi bireyin çevre ve geçmişinden edindiği yapılara karşı bir meydan okumayı temsil eder.'' (Akyüz, Çapcıoğlu, 2013: 416). Roof'un kavramsallaştırmış olduğu kişiliğin demokratikleşmesi, yeni dindarlık algısına imkan sağlamıştır. Toplamların bireyselleşmesi, devletin temel kurumlarında meydana gelen değişimler hatta ve hatta geleneksel aile yapısında meydana gelen tahribat ve değişimler, yeni dindarlık algısının oluşmasında önemli rol oynamıştır. Dindarlık dinden farklı bir olgu olmadığı gibi, dinin ritüellerinin beden bulmuş halidir. Dolayısıyla yeni akımlar ve süreçler toplumsal algının değişmesinde ciddi önem taşıdığından, yeni dini hareketlerde dindarlık algısının değişmesinde etkili olmuştur. Bununla ilgili olarak Necdet Subaşı (2014: 143) şu görüşleri aktarmıştır:

Yeni dini hareketler her şeyden önce herhangi bir dine bağlı olarak gelişen yapılara işaret etmez. Aksine bu hareketler eklektiktir ve dinin tanımlanmış, oldukça somut ve gelenek üretmiş yapısına karşı muğlak, akıldışı ve gizemli çıkışlarıyla dikkat çekmektedir. Sekter oluşları, kült vasfı taşıyan tema ve objeler etrafında örgütlenmeleri, yeni çağın seküler değerleriyle intibak sorunu yaşamamaları, belli başlı dini pratiklerin verdiği haz ve coşkuyu verme iddiası taşımaları, otoriter ve baskıcı bir karizmatik önder etrafında toplanmaları, yer yer geçicilik hissi uyandıran kümeleri vs. gibi bariz özellikleriyle yeni dini hareketler, modernlik evreninin ekstrem yapıları arasında yer almaktadır.

Tablo 26. Bir Kimlik Olarak Müslümanlık Yeni Bir Görünüm Kazanmıştır

	Levene's Test for equality of Variances		t test for equality of means		
	F	Sig.	T	Df	Sig.(2-tailed)
Bir Kimlik Olarak Müslümanlık Yeni Bir Görünüm Kazanmıştır	,107	,743	,933 ,933	,195 194,887	,352 ,352

Tabloda yer alan sonuçlar değerlendirildiğinde, $p > 0,05$ olduğundan ikamet değişkeni ile bir kimlik olarak Müslümanlık yeni bir görünüm kazanmıştır hipotezi

arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Hem Nişantaşı'nda hem de Sultanbeyli'deki katılımcılar Müslümanlığın yeni bir görünüm kazandığı noktasında benzer düşünceler paylaşmışlardır. Daha önce katılımcılara anket sorusu olarak yöneltilen bu ifadeye verilen cevaplar incelendiğinde, Nişantaşı'ndaki katılımcıların %37,1'i katılmış, Sultanbeyli'deki katılımcıların ise, %36,0'ı ifadeye katılmıştır. Dolayısıyla katılımcıların çoğunluğu Müslümanlığın yeni bir görünüm kazandığı noktasında hem fikir olmuştur. Bu hipotez ve tanımlamalar çerçevesinde, katılımcıların bireysel dindarlık algıları ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 27. Yurt Dışı Tecrübesi İle Türkiye’de Dindarlık Son Dönemlerde Geleneksel Dini Yaşayış Biçiminden Bireysel Ağırlıklı Dindarlığa Yönelmiştir İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	15	14,3	12	14,1
Katılıyorum	40	38,1	26	30,6
Kararsızım	28	26,7	34	40,0
Katılmıyorum	12	11,4	9	10,6
Kesinlikle Katılmıyorum	10	9,5	4	4,7
Toplam	105	100,0	85	100,0
Ki-Kare	X²=4,832 df(4), p=,305, α=0,05			

Katılımcılara yöneltilen, Türkiye’de dindarlık son dönemlerde geleneksel dini yaşayış biçiminden, bireysel ağırlıklı dindarlığa yönelmiştir ifadesine katılım yüzdelikleri yurtdışı değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde, yurtdışına çıkan katılımcıların %14,3’ü ifadeye kesinlikle katılmıştır. %38,1’i ifadeye katılmış, %26,7’si kararsız kalmış, %11,4’ü katılmamış ve %9,5’i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Yurtdışı tecrübesi olmayan katılımcıların yüzde analizleri incelendiğinde, %14,1’i ifadeye kesinlikle katılmamıştır, %30,6’sı katılmış, %40,0’ı kararsız kalmış, %10,6’sı katılmamış ve %4,7’si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=4,832$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. “Bireyin dinsel yaşayışına etki eden ve onun belirlenmesinde rol oynayan çok çeşitli etkenler olmakla beraber içinde bulunulan koşulların değişmesi, insanın yaşam alanlarının

birçoğunda olduğu gibi dinsel yaşayış biçiminde de bir değişikliği/değişimi kaçınılmaz hale getirmiştir. Ancak bu değişim dinden bir uzaklaşma ve kopma olarak değerlendirilmemelidir. Onun dinsel yaşayışın biçim değiştirmesi olarak yorumlamak daha isabetli olacaktır. Çünkü içinde yaşadığı koşulların bir sonucu olarak birey geleneksel ve toplumsal dindarlıktan, bireysel dindarlığa geçiş yapmıştır. Bu geçiş değişen dünyanın insana sunduğu ve insanın bir anlamda kabullenmek ve benimsemek zorunda kaldığı haldir.’’ (Kayıklık, 2006: 163-164).

Tablo 28. İkamet İle Türkiye’de Dindarlık, Son Dönemlerde Geleneksel Dini Yaşayış Biçiminden Bireysel Ağırlıklı Dindarlığa Yönelmiştir İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	12	12,5	17	17,5
Katılıyorum	27	28,1	32	33,0
Kararsızım	27	28,1	16	16,5
Katılmıyorum	19	19,8	22	22,7
Kesinlikle Katılmıyorum	11	11,5	10	10,3
Toplam	96	100,0	97	100,0
Ki-Kare	X²=5,706, df(4), p=,222, α=0,05			

Türkiye’de dindarlık, son dönemlerde geleneksel dini yaşayış biçiminden bireysel ağırlıklı dindarlığa yönelmiştir ifadesine Nişantaşı’ndaki katılımcıların %12,5’i kesinlikle katılmış, %28,1’i katılmış, 528,1’i kararsız kalmış, %19,8’i katılmış ve %11,5’i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli’de ise katılımcıların %17,5’i kesinlikle katılmış, %33,0’ı katılmış, %16,5’i kararsız kalmış, %22,7’si katılmamış ve son olarak %10,3’ü ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=5,706$, $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Her iki değişken üzerinde değerlendirilmeye çalışılan aynı ifade arasında, anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Katılımcıların bireysel dindarlık konusunda, kendilerini ikna etmiş oldukları ve her iki ilçenin de aynı nokta da durduğu görülmektedir.

Tablo 29. Yurtdışı Tecrübesi İle Türkiye’de Geleneksel Dindarlığın Önemli Gücü Olan Cami Cemaati Eski Önemini Kaybetmiştir İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	15	14,2	14	16,3
Katılıyorum	32	30,2	27	31,4
Kararsızım	25	23,6	18	20,9
Katılmıyorum	21	19,8	19	22,1
Kesinlikle Katılmıyorum	13	12,3	8	9,3
Toplam	106	100,0	86	100,0
Ki-Kare	$X^2=4,832$, $df(4)$, $p=,305$, $\alpha=0,05$			

Katılımcılara yöneltilen, Türkiye’de dindarlığın önemli gücü olan cami cemaati eski önemini kaybetmiştir ifadesi, yurtdışı değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde, yurtdışı deneyimi olan katılımcılardan %14,2’si ifadeye katılmıştır. %30,2’si katılmış, %23,6’sı kararsız kalmış, %19,8’si katılmamış, %12,3’ü ise kesinlikle katılmamıştır. Yurtdışı tecrübesi olmayan katılımcıların ifadeye katılım yüzdelerine bakıldığında, %16,3’ü ifadeye kesinlikle katılmamış, %31,4’ü katılmış, %20,9’u kararsız kalmış, %22,1’i katılmamış ve son olarak %9,3’ü kesinlikle katılmamıştır. $X^2=4,832$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Düşüncelerin değiştiği gibi yaşayış ve görünüşünde değiştiği, bireysel dindarlığın ön plana çıktığını görmek mümkündür. “ Öte yandan dünyevileşmenin, dini bu dünyanın gerçekliğine adapte etme çabası da dindarlığın görünümünü köklü bir şekilde farklılaştırmıştır. Bu bağlamda ibadet vurgusu üzerinden dindarlığın ifadelendirilmesi yerini daha çok popüler sunumlarda ilgi gören yeni anlatım olanaklarına terk etmektedir.” (Subaşı, 2014: 329). Bu değişim, Türkiye’de kendini daha çok tesettür üzerinden hissettirmiştir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, tesettürde yaşanan değişim ve tesettürün sahip olduğu piyasa sıkça dile getirilmiştir. Bunun yanında tesettürün sahip olduğu piyasa kadar, modanın tesettür üzerindeki etkileri de konuşulmuştur.

Tablo 30. Cinsiyet İle Günümüzde Moda ve Tesettür Kavramlarının Bir Arada Kullanılmasından Memnuniyet Duyuyorum İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	9	8,9	11	12,1
Katılıyorum	28	27,7	18	19,8
Kararsızım	18	17,8	18	19,8
Katılmıyorum	24	23,8	17	18,7
Kesinlikle Katılmıyorum	22	21,8	27	29,7
Toplam	101	100,0	91	100,0
Ki-Kare	X²=3,568, df(4), p=,468, α=0,05			

Katılımcılara yöneltilen günümüzde moda ve tesettür kavramlarının bir arada kullanılmasından memnuniyet duyuyorum ifadesinin cinsiyet değişkeni üzerinden yüzdelerine bakıldığında; kadınların %8,9'unun ifadeye katıldığı görülmektedir. %27,7'si ifadeye katılmış, %17,8'i kararsız kalmış, %23,8'i katılmamış ve %21,8'i kesinlikle katılmamıştır. Erkek katılımcıların yüzde oranları incelendiğinde, %12,1'i ifadeye kesinlikle katılmış, %19,8'i ifadeye katılmış, %19,8'i kararsız kalmış, %18,7'si katılmamış ve %29,7'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=3,568$, $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Her ne kadar tesettür modanın bir parçası olarak değerlendirilmeye başlansa da, cinsiyet değişkeni üzerinden ifadeye katılım yüzdeleri incelendiğinde, katılımcıların durumdan memnun olmadıkları görülmektedir.

Tablo 31. İkamet Değişkeni İle Günümüzde Moda ve Tesettür Kavramlarının Bir Arada Kullanılmasından Memnuniyet Duyuyorum İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	13	13,4	7	7,4
Katılıyorum	34	35,1	12	12,6
Kararsızım	20	20,6	16	16,8
Katılmıyorum	14	14,4	27	28,4
Kesinlikle Katılmıyorum	16	16,5	33	34,7
Toplam	97	100,0	95	100,0
Ki-Kare	$X^2=22,768$, $df(4)$, $p=,000$, $\alpha=0,05$			

Günümüzde moda ve tesettür kavramlarının bir arada kullanılmasından memnuniyet duyuyorum ifadesine Nişantaşı’ndaki katılımcıların %13,4’ü kesinlikle katılmış, %35,1’i katılmış, %20,6’sı kararsız kalmış, %14,4’ü katılmamış ve son olarak %16,5’i kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli’de katılımcıların %7,4’ü ifadeye kesinlikle katılmış, %12,6’sı katılmış, %16,8’i kararsız kalmış, %28,4’ü katılmamış ve %34,7’si ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=22,768$ $p<0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Farklı değişkenler üzerinde yüzde ve frekans analizleri çıkarılan ifade incelendiğinde, cinsiyet değişkeni ile arasında anlamlı bir fark görünmez iken, iki bölge arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Görüşmeler esnasında “Modanın tesettür üzerindeki etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna katılımcılar, birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir.

“Ya aslında şöyle ben tesettürlü bir ailenin çocuğu olarak şöyle söyleyeyim biraz abarttık gibi yani özellikle tesettürlü kadınların tabi ki hakkı işte ne bileyim makyaj yapmak lüks yerlere gitmek görmek gezmek iyi arabalara binmek iyi yaşamak yani tabi ki herkesin hakkı açık giyinen kadın giyebiliyorsa güzel arabaya binebiliyorsa güzel bir evde oturabiliyorsa tabi ki kapalıların da hakkı var ama biz sanki kapalılar olarak yani tesettürlü kadınlar insanlar olarak biraz abartmaya başladığımızı düşünüyorum. Çoğu zaman kapalı kadınların açık kadınlardan daha çok makyaj yaptığını ben biraz makyaja karşı olduğum için aslında bu benim tamamen şahsi fikrim çok fazla abarttıklarını düşünüyorum. Hem giyim konusunda hem de makyaj konusunda biraz abarttıklarını düşünüyorum kapalı kadınların biraz maalesef.”(Erkek, Nişantaşı).

Nişantaşı'ndaki erkek bir katılımcı, tesettürlü bir ailenin çocuğu olduğunu belirterek, tesettürlü kadınların tesettürlü olmayan kadınlardan daha seküler bir giyim tarzına sahip olduklarını ifade etmiştir. Modayı daha lüks bir yaşam tarzı ve makyaj ile özdeşleştiren katılımcı, tesettürlü kadınların makyaj yapmalarından memnun olmadığını dolayısıyla bu iki kavramın yan yana gelmesini doğru bulmadığını ifade etmiştir. Fakat aynı bölge de ikamet eden kadın bir katılımcı ise yukarıda yer alan ifadelerden farklı görüşler beyan ederek şu ifadeleri kullanmıştır.

“Evet ya şöyle moda aslında bence hani giyimden herhangi bir aksesuara deftere kaleme kadar inmiş bir şey dolayısıyla benim okuduğum üniversitede de öğrencilerin büyük bir çoğunluğu tesettürlüydü hani moda şekil şemal olarak hani renk olarak tarz olarak evet değişiklik sağlıyor ama etkilese de bunun olumlu bir etkileme olduğunu düşünüyorum daha memnuniyet verici benim için. Hani tesettürsüz bir insan nasılsa tesettürlü bir insanda da moda aynı şekilde işleyebilir diye düşünüyorum ben tabi böyle nasıl desem gereksiz şeyler olmadıkça. Onu da şöyle açıklıyorum hani moda olduğu için bir inan hem tesettürlüyse ama tesettüre uymayan bir şekilde giyiniyorsa bu birazcık kötü etki ediyor ama onun dışında uyduğunu düşünüyorum ben.”(Kadın, Nişantaşı).

Nişantaşı'nda ikamet eden kadın katılımcı, modanın sirayet etmediği hiçbir alanın kalmadığını, dolayısıyla tesettür ve moda kavramlarının bir arada kullanılmasını doğal ve olması gereken bir durum olarak karşıladığını ifade etmiştir. Fakat bununla birlikte bahsi geçen modanın, tesettürün genel algı ve kurallarında meydana getirecek değişikliğe de karşı olduğunu ifade etmiştir.

“Yani şimdi ne zaman başladı onu çok bilmiyorum ben belki de o kısmı kaçırdım başlangıçlarını ama herhalde 2000'lerle beraber başladı daha çok bu işte butikler oldu ihtiyaç hazır üretim yok insanlar kendileri diktiklerini satmaya başlamışlar sonrasında da bunlar hazır üretime şey yaptı evrildi tabi Ak Partinin gelmesinde de bunun etkisi var. Açılan bir alan olunca birileri onu dolduruyor içinde para da var. Birileri çalışıyor para da kazanıyor o parayı harcayacak da ve işte görünür sosyal olarak da çalışma ortamı içerisindeysen daha çeşitlilik istiyorsun. Daha işte prezentabl denilen olay var. Yani o burada giyilir bu burada giyilmez oluyor yani bide bir sürü kriterlerin oluyor. Kendi adıma konuşayım işte bir kere tesettür kriterim var kendi beğenilerim var ondan sonra bunu giyerim bunu giymem diyorsun işin içine bu defa talepler giriyor. Arz talep meselesi arz var talep varsa arzda üretiliyor. Kendiliğinden bir de tabi şey oluyor ben bunu beğenmiyorum böyle giyinmek istiyorum o zaman ben üreteyim deyip de çıkan bir sürü genç kız oldu. Bu instagramdır, twitterdir bu tarz şeyleri kolaylaştırdı. Satabildi insanlar ürettiklerini böyle bir moda oluştu.”(Kadın, Sultanbeyli).

Sultanbeyli’de ki kadın katılımcı ise modayı ve tesettürü ihtiyaç-tüketim çerçevesinden değerlendirmiştir. Tesettürün yeni bir piyasa açtığını ve açılan bu alanın kolayca doldurulduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte yaşam şekil ve standartları değiştikçe bireylerin taleplerinin de değiştiğini, dolayısıyla bu durumun tesettür piyasasını daha da hareketlendirdiğini ifade etmiştir.

Tablo 32. İkamet Değişkeni İle Mekke ve Medine Gibi Kutsal Beldelerin İbadet Yanında Tatil ve Balayı İçin Talep Görmesini Normal Karşılıyorum İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	11	11,1	8	8,3
Katılıyorum	14	14,1	13	13,5
Kararsızım	20	20,2	17	17,7
Katılmıyorum	27	27,3	21	21,9
Kesinlikle Katılmıyorum	27	27,3	37	38,5
Toplam	99	100,0	96	100,0
Ki-Kare	$X^2=3,021$, $df(4)$, $p=,554$, $\alpha=0,05$			

Mekke ve Medine gibi kutsal beldelerin ibadet yanında tatil ve balayı için talep görmesini normal karşılıyorum ifadesine Nişantaşı’ndaki katılımcıların %11,1’i kesinlikle katılmamış, %14,1’i katılmış, %20,2’si kararsız kalmış, %27,3’ü katılmamış ve %27,3’ü ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli,2deki yüzdeliklere bakıldığında %8,3’ü kesinlikle katılmış, %13,5’i katılmış, %17,7’si kararsız kalmış, %21,9’u katılmamış ve %38,5’i kesinlikle katılmamıştır. $X^2=3,021$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 33. Cinsiyet Değişkeni ile Mekke ve Medine Gibi Kutsal Beldelerin İbadet Yanında Tatil ve Balayı İçin Talep Görmesini Normal Karşılıyorum İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	14	13,5	5	5,5
Katılıyorum	16	15,4	11	12,1
Kararsızım	15	14,4	22	22,2
Katılmıyorum	28	26,9	20	22,0
Kesinlikle Katılmıyorum	31	29,8	33	36,3
Toplam	104	100,0	91	100,0
Ki-Kare	$X^2=7,074$, $df(4)$, $p=,132$, $\alpha=0,05$			

Mekke ve Medine gibi kutsal beldelerin ibadet yanında tatil ve balayı için talep görmesini normal karşılıyorum ifadesi cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde kadınların %13,5'i ifadeye kesinlikle katılmıştır. %15,4'ü ifadeye katılmış, %14,4'ü kararsız kalmış, %26,9'u katılmamış, %29,8'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Erkek katılımcıların ise, %5,5'i kesinlikle katılmış, %12,1'i katılmış, %22,2'i kararsız kalmış, %22,0'ı katılmamış, %36,3'ü ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=7,074$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Son dönemlerin tartışmalarından bir diğeri de, tur şirketlerinin ve otellerin kutsal beldelere düzenledikleri balayı turları olmuştur. Hem ibadet hem de tatili bir arada değerlendirmek adına çiftlere cazip bir seçenek olarak sunulan bu durum bir piyasaya dönüştüğü gibi destekleyicilerinin de çoğaldığı bir durum haline gelmiştir. Fakat katılımcıların ifadelerinden, durumu memnuniyet verici olarak değerlendirmedikleri görülmektedir.

Sonuç olarak küreselleşme, bireylerin dindarlık algılarını değiştirmiş ve yeni yorumlara kapı aralamıştır. Ankette yer alan ifadeler farklı demografik sorular üzerinden değerlendirmeye alındığında, katılımcılar Türkiye'de dindarlığın geleneksel yaşam biçiminden bireysel ağırlıklı dindarlığa doğru bir geçiş olduğunu ifade etmişlerdir. Dindarlık algısındaki değişimi bazı katılımcılar tesettür üzerinden yorumlarken, bazı katılımcılar çağın genel problemleri üzerinden yorumlamıştır. Katılımcıları geleneksel dindarlık algısının yok olduğunu düşünmeye iten sebepler

ise benzer şekilde ankette yer alan ifadeler çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmış, genel itibariyle de dindarlık algısında bir değişim ve dönüşüm olduğu ifade edilmiştir.

2.2.4. Mahremiyet Algısı

Küreselleşme, görünürlüğü arttırmış, sınırları kaldırmış, geleneksel kültür ve yaşayış üzerinde yeni yorumlar oluşturmayı başarabilmiştir. Yeni yorum ve anlayışlar mahremiyet algıları üzerinde de etkili olmuş, çeşitli fikir akımlarının önünü açmıştır. Bu noktada katılımcıların mahremiyet algıları görüşme ve anket sorularıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 34. İkamet İle Bireylerin Özel Fotoğraflarını Sosyal Medyada Rahatça Paylaşıyor Olmaları Mahremiyet Algısını Değiştirmiştir Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	25	25,8	38	39,6
Katılıyorum	37	38,1	30	31,3
Kararsızım	10	10,3	12	12,5
Katılmıyorum	13	13,4	9	9,4
Kesinlikle Katılmıyorum	12	12,4	7	7,3
Toplam	97	100,0	96	100,0
Ki-Kare	$X^2=5,634$, $df(4)$, $p=,228$, $\alpha=0,05$			

Bireylerin özel fotoğraflarının sosyal medyada rahatça paylaşıyor olmaları mahremiyet algısını değiştirmiştir ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %25,8'i kesinlikle katılmış, %38,1'i katılmış, %10,3'ü kararsız kalmış, %13,4'ü katılmamış, %12,4'ü kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki oranlara bakıldığında %39,6'sı kesinlikle katılmış, %32,3'ü katılmış, %12,5'i kararsız kalmış, %9,4'ü katılmamış ve son olarak %7,3'ü ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=5,634$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 35. Cinsiyet İle Bireylerin Özel Fotoğraflarını Sosyal Medyada Rahatça Paylaşıyor Olmaları Mahremiyet Algısını Değiştirmiştir Arasındaki İlişki

Seçenekler	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	29	28,2	34	37,8
Katılıyorum	38	36,9	29	32,2
Kararsızım	14	13,6	8	8,9
Katılmıyorum	11	10,7	11	12,2
Kesinlikle Katılmıyorum	11	10,7	8	8,9
Toplam	103	100,0	90	100,0
Ki-Kare	$X^2=2,853$, $df(4)$, $p=5,83$, $\alpha=0,05$			

Bireylerin özel fotoğraflarını sosyal medyada rahatça paylaşıyor olmaları mahremiyet algısını değiştirmiştir ifadesi cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde kadınların %28,2'si ifadeye kesinlikle katılmamıştır. %36,9'u katılmış, %13,6'sı kararsız kalmış, %10,7'si katılmamış ve son olarak %10,7'si ise kesinlikle katılmamıştır. Erkek katılımcıların ifadeye katılma yüzdeleri incelendiğinde, %37,8'i kesinlikle katılmış, %32,2'si katılmış, %8,9'u kararsız kalmış, %12,2'si katılmamış ve son olarak %8,9'u ise, ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=2,853$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Sosyal medya, iletişim araçları içerisinde bireylerin kendilerini özgürce ifade edebilecekleri geniş alanlardan bir tanesidir. Fakat özellikle son dönemlerde sosyal medya, bireylerin sadece bilgi alışverişi sağladığı bir alan olmaktan çıkmış, kendileri hakkında en mahrem bilgileri paylaştıkları bir mecra haline gelmiştir. Bireylerin kendilerine ve yakınlarına ait özel fotoğrafları bu kadar rahat paylaşabilmeleri zaman içerisinde, duruma karşı bir kabulleniş ve alışılmışlığı beraberinde getirmiştir. Ankette yer alan bu ifadeye katılım yüzdeleri incelendiğinde, her ne kadar katılımcılar durumu memnuniyet verici olarak değerlendirmeseler de, görüşme esnasında katılımcılara yöneltilen 'bireylerin özel fotoğraflarını sosyal medyada paylaşıyor olmalarını mahremiyet algısında bir değişime sebep olduğunu düşünüyor musunuz' sorusuna katılımcıların birbirinden farklı cevaplar verdiğini görülmektedir.

“Bence özgür insan kendi nasıl istiyorsa o şekilde hareket etsin. Aslında bunu nasıl açabiliriz toplumsal bilinçle eğer herkes yeteri kadar bilinçlenirse o fotoğraflara olan bakış açısı o derece değişir. Yani olumlu ya da olumsuz bir şey diyemem bunun için ama tabi bilinçli bir toplumda insanlar fotoğraflarını paylaşabilirler.” (Kadın, Nişantaşı).

Katılımcı, bireylerin özel fotoğraflarını sosyal medya paylaşıyor olmalarını, bir özgürlük olarak değerlendirirken, toplumsal bilincin konu ile ilgili önemine atıf yapmıştır. Fakat tam anlamıyla durumu olumsuz olarak değerlendirmemiştir. Bunun yanında kesin bir dille durumu olumsuz bir çerçeveden değerlendirmeyen katılımcılarda olmuştur.

“Ne paylaştığına bağlı. Şeyi tasnif etmiyorum işte doğmamış bir bebeğin ultrason fotoğrafını paylaşmayı o çocuğun özel hayatına ahlaki değerlere karşı olduğunu düşünüyorum. Kahvaltı hazırlamışsın paylaştığın kahvaltı insanları gözüne sokmanın teşhircilik olduğunu düşünüyorum. Ama mutlu bir an paylaşıyorsan yanında sevdiklerin varsa o günü paylaşabilirsin sınırsız paylaşabilirsin çünkü tek tıklamak yerine uzunca ben onları görmek istemiyorsam görmüyorum.” (Kadın, Nişantaşı).

“Hayır niye öyle değerlendireyim ki yani atıyorum bir kafe de oturup fotoğraf paylaşıldıktan sonra bunun teşhircilikle ne gibi bir bağlantısı olabilir. Bu kişinin kendi şeyi takip etmezseniz görmezsiniz arz talep meselesi. Ben arkadaşımı takip ediyorum ya da atıyorum bir haber sitesini takip ediyorum ama o adamdan haberim yok bakmazsam görmem.” (Erkek, Sultanbeyli).

Ankette yer alan ifadeler incelendiğinde, katılımcıların büyük bir kısmı, bireylerin özel fotoğraflarını sosyal medyada paylaşıyor olmalarını teşhircilik olarak değerlendirirken, görüşmelerde elde edilen yanıtlar incelendiğinde katılımcıların verdikleri cevaplar, daha ziyade nelerin paylaşıldığı noktasında olmuş ve birçoğu da paylaşımları teşhircilik olarak değerlendirmediklerini ifade etmiştir. Bunun yanında, görüşme esnasında katılımcılara ‘Günümüzde bazı TV programları (BBG, Evim Evim Güzel Evim, Gelin Evi) para ödülü karşılında, bir evin tüm mahrem alanlarını gözler önüne serilmektedir. Bu noktada, mahremiyetin kamusal düzeyde teşhir ediliyor olmasından endişe duyuyor musunuz?’ sorusu yöneltmiştir.

“Kesinlikle düşünüyorum fakat ondan önce bana göre doğru noktaya gelmeden önce başka yapmamız gereken şeyler olabilir. Onlar ikinci üçüncü planda işte RTÜK’ün verdiği kararlar neyse girmeyeceğim şeye. O noktaya gelmeden önce acaba başka bir şeyler yapabilir miyiz diye düşünmemiz gerekiyor. Yani temelden bir şeylerin dönüşümünü gerçekleştirebilirsek çok söylediğiniz şeyler yüzeysel kalıyor. Varsayıyorum o kanallar kapandı o programlar gitti biz bununla sorunu çözebilecek miyiz ? kendimize bunu

sormamız lazım. Buysa eğer bu çok basit bir şey yani bunu devlet iktidarda muhalefeti de etkili olacağını düşünür. Umuyorum düşünüyorum bu yönde bence başka şeylere yani bu noktaya gelmeden önce bu çok basit kalıyor başka noktalarda bu sorunlar en azından minimize etmek çünkü komple bir şey olacağını düşünmüyorum sonuçlanacağını noktalanacağını düşünmüyorum. Başka alternatiflerle önce müdahale edip sonra ikinci üçüncü planda işte bu TV program görsel basında işte mecmualar vs ne ise oralarda işin ikinci üçüncü planında sonra dediğiniz bu aşama olmasını düşünüyorum kesinlikle etkisi var olmaz olur mu. Son olur mu bilmiyorum bu otuz kırk yıl önce ben 27-28 yaşındayım otuz yıl önce bu hikayelerin biz duymuyorduk bu işte noktada sizin çalışmanızın başındaki küreselleşme kavramı da çok ilintili şeyler. Sistem değişiyor bu dinamik bir süreç içerisindeyiz biz her anlamda dinamik bir süreç içerisindeyiz. Ama bu noktadan önce başka şeyler yapılabilir mi diye neden olmasın diye soruyorum.” (Erkek, Nişantaşı).

“Ya bence Türkiye için yapılabilecek en saçma programlar ve yani direk aile mahremiyeti vardır bu ister dinden uzak bi kesim olsun ister dinsiz bir kesim olsun ister dini kesim olsun bu mahremiyeti sen para karşılığında şirkete sunarsan şimdi bunu çocuk da izliyor büyük biriside izliyor. Benim hayatım niye böyle değil veya olması gereken bu mu acaba diye yanlış kanılara kapılabilirler. Bu da dediğiniz gibi kamu mahremiyetine zarar verebilir.” (Erkek, Nişantaşı).

Nişantaşı’ndaki katılımcılar, yapılan bu tür televizyon programlarının kamusal düzeyde mahremiyet algısında değişime sebep olduğunu ifade etmişlerdir. İzleyici kitlesinin çeşitlilik göstermesini de bir tehlike olarak yorumlamışlar ve bu programların izlenme oranlarının azaltılması noktasında neler yapılacağı üzerine fikir beyan etmişlerdir. Fakat Nişantaşı’ndaki katılımcılardan farklı olarak Sultanbeyli’deki katılımcı, durumu teşhircilikten ziyade ahlaki olmayan bir durum olarak yorumlamıştır.

“Teşhircilik değil de ahlaken uygun olmadığını düşünüyorum. Herkesin aynı eve girip birbiri ile kavga edip onlara karşı her türlü kötü söz vs. vs. çeşitli şeylerin herkesin bir anda izlemesine doğru bulmuyorum.”(Erkek, Sultanbeyli).

Katılımcıların soruya vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde, bu tarz programları bir ifşa olarak değerlendirmelerinin yanında, bunu bir ahlaki çözümme olarak da gördüklerini ifade etmişlerdir. Medya ve iletişim araçlarının bireyler üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Popüler kültür anlayışının kolayca yayılması, geleneksel kültür ve değer kavramını değiştirmiştir. Dolayısıyla geleneksel kültür ve normlar, toplum nezdinde kontrol işlevini yitirmiştir. Görüşme esnasında katılımcılara yöneltilen bir diğer soru ise, “Türkiye’de bazı sabah

programlarında suçlunun kim olduğunu bulabilmek adına cinayetlerin, aldatmaların, tecavüz ve ensest ilişkilerinin gözler önüne seriliyor olması, toplumun dini ve ahlaki algısında bir takım tahribatlara sebep olmakta mıdır?’ olmuştur.

“Şimdi bu tarz programların şimdi kendi alanımda konuşacağım ama insanların psikolojik etkilediğini düşünüyorum tabi bunlar aslında çağın verdiği suçlu durumlarıydı ancak bu tarz programlar için suçluyu bulmaya yönelik programlar bunları daha çok göz önüne sermeye başladık doğal olarak insanlarda psiko-sosyal anlamında etkilendiğini düşünüyorum ben yani hani ahlaki açıdan değil de ben daha çok bunun insanları psiko-sosyal açıdan etkilediğini düşünüyorum ve bu durumdan dolayı tabi ki aslında şu açıdan bakıldığında yararlı olduğu durumlar oluyordur yani işte suçlunun bulunması, yargı sürecinin başlatılması bu konularda çok iyi değilim ama dediğim gibi çok fazla göz önünde bulunduruluyor bu şiddet olayları ensest olayları artık günümüzde biraz şeye sebep oluyor normalleşmeye sebep oluyor. Çünkü insanlar çok fazla şahit oluyorlar tabi bunlar dediğim gibi çağın her zamanında vardır geçmiş yıllarda da vardır ancak çok bilinmiyordu çok göz önüne gelmiyordu çok duyulmuyordu. Ama tabi şimdi teknolojinin ilerlemesi bu tarz programların televizyonda yayınlanmaya başlaması artık insanlar daha çok haberdar oluyorlar ve bu da böyle bir şey zaten daha çok maruz kaldığın zaman bi yerden sonra artık şey oluyor alışkanlık oluyor o duruma alışıyorsunuz ve garipsememeye başlıyorsunuz bu açıdan etkilediğini düşünüyorum.” (Erkek, Nişantaşı).

Nişantaşı’ndaki katılımcı sosyal medyanın, olaylar ve olgular üzerinde ciddi etkilerinin olduğunu ve bunun topluma yansımaları üzerinde durmuş, bu tarz yayınların bireyler üzerinde ciddi etkilerinin olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanında tıpkı Nişantaşı’ndaki katılımcı gibi, Sultanbeyli’deki katılımcıda, benzer olayların toplumun her döneminde var olduğunu fakat görünürlüğünün azlığına ya da hiç yokluğuna dikkat çekmiştir.

“Yani biraz göreceli bir karam bu yani toplumda şunu da görebiliyorum evet bunlar eskiden de vardı ama duyamıyorduk şimdi bu programlar sayesinde duyuyoruz diyen insanlar da var çünkü duymaktan dolayı bazı duyguları belki de tatmin ettikleri için belki de hoşlarına gittikleri için o şekilde takip eden insanlar var.” (Erkek, Sultanbeyli).

Küreselleşme, dünya çapında benzer bir form ortaya koymuş ve homojen bir kültür yapısının ortaya çıkmasına imkan sağlamıştır. Homojen kültürün ortaya çıkmasındaki en büyük etken, küresel kültür akıntılarının birbirini etkilemesi ve kültürel çakışmaların ortaya çıkması ile olmuştur. “Kültürün küreselleşmesi onun homojenleşmesiyle aynı şey değildir. Bununla beraber küreselleşme bir dizi

homojenleşme vasıtalarının (silahlanma, reklam teknikleri, dil hegemonyaları ve kıyafet stilleri ve benzerleri) kullanımlarını içerir” (Appadurai, 2008: 411) . “Yeni özellikleri ile kitle iletişim araçları, bir yandan küresel kültürün taşıyıcılığını yaparken, diğer yandan yerel kültürlerin de taşınmasına katkıda bulunmaktadır. Uydu yayınları, internet, çeşitli reklam ve filmler aracılığıyla Amerikan kitle kültürü özellikleri (Disney çizgi filmleri, Blue-jean, McDonald’s hamburgerleri ve Coca Cola gibi) taşınırken; yerli diziler, reklam ve müzik programları aracılığıyla da yerel kültürlerin özellikleri taşınmaktadır (Karakaş, 2015: 77). Kültürün hızlı bir şekilde homojenleşmesi, yerel kültürlerinde ara formlar kazanmasına imkan sağlamıştır. Bu durum kendisini iletişim ve medya araçlarıyla kültürel unsurlarda gösterdiği gibi dine ait her alana da yansımıştır. Kültürler değişmekte, kültürel kimlikler yeniden yorumlanmaktadır. Kültürel kimlikler kitlesel hareketlerin ve çatışmaların kaynağı olmayı sürdürmektedir. Ayrıca iletişim teknolojisinde meydana gelen ilerlemeler homojenleştirici etki yapmak yerine, insanların etnik, dini ve ulusal kimliklerinin bilincine varmaları ve bu kimliklerle özdeşleşmeleri sürecine hız kazandırmıştır (Nafiz, 2003: 22-23). Ankette katılımcılara yöneltilen, mahremiyet temalı soru ve ifadelere verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, iletişim ve medya araçlarının, bu konuda etkili olduğunu görmek mümkündür. Katılımcıların birçoğu medyanın etkin bir gücünün olduğunu ve toplumun değer yargıları üzerinde bu konunun belirleyici olduğunu ifade etmişlerdir. İkamet bazlı değişkenler incelendiğinde, her iki bölgedeki katılımcılarında benzer yüzdelikler içinde yer aldığı ve bölgeler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

2.2.5 Dinin Sosyal Kontrol İşlevi

Din, ciddi bir sosyal kontrol gücü olarak, toplumsal yapıyı korur ve aktörlerinin bir düzen ve kural dahilinde hareket etmelerini sağlar. Dinin sosyal kontrol işlevi, toplumsal düzeyde değişimi kısıtlayıcı olabileceği gibi, destekleyici ve olumlayıcı bir araç olarak da işlev görür “Din, sosyal kontrol işleviyle sosyal ve siyasal hayatın kusur ve yanlışlarını düzelterek bir tür yedeklik hizmeti görür; keyfiliği ve yetersizliği ortadan kaldırarak otoritenin başına buyruk hareket etmesini engellediği gibi, yetersiz kaldığı yerlerde ona destek olacak bilgi, yasa vb. gibi unsurları sağlar.”(Okumuş, 2012: 75). Bu ifadeler kapsamında, katılımcıların küresel

süreçte dinin sosyal kontrol işlevleri hakkındaki yorumları değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Tablo 36. Yurtdışı Tecrübesi İle Küreselleşme Sürecinde Dinin Sosyal Kontrol İşlevi Zayıflamıştır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	14	13,1	13	14,3
Katılıyorum	42	39,3	26	29,2
Kararsızım	18	16,8	26	29,2
Katılmıyorum	23	21,5	16	18,0
Kesinlikle Katılmıyorum	10	9,3	8	9,0
Toplam	107	100,0	89	100,0
Ki-Kare	$X^2=5,125$, $df(4)$, $p=,275$, $\alpha=0,05$			

Ankette yer alan ifadelerden biri olan, küreselleşme sürecinde dinin sosyal kontrol işlevi zayıflamıştır ifadesi yurtdışı değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde, yurtdışına çıkan katılımcıların %13,1'i ifadeye kesinlikle katılmıştır. %39,3 katılmış, %16,8'i kararsız kalmış, %21,5'i katılmamış ve son olarak %9,3'ü ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Yurtdışı tecrübesi olmayan bireylerin ifadeye katılım oranlarına bakıldığında, %14,3'ü ifadeye kesinlikle katılmış, %29,2'si katılmış, %29,2'si kararsız kalmış, %18,0'ı katılmamış ve son olarak %9,0'u ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=5,125$, $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 37. Küreselleşme Sürecinde Dinin Sosyal Kontrol İşlevi Zayıflamıştır.

	Levene's Test for equality of Variances		t test for equality of means		
	F	Sig.	T	Df	Sig.(2-tailed)
Küreselleşme Sürecinde Dinin Sosyal Kontrol İşlevi Zayıflamıştır.	,163	,687	,641 ,641	,195 194,999	,587 ,587

Ankette yer alan bu ifade, benzer şekilde tezin hipotez kısmında da yer almış ve $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Katılımcılara yöneltilen ifadeden elde edilen yüzdelikler incelendiğinde, çok büyük bir yüzdeliğin, dinin sosyal kontrol işlevinin zayıfladığını düşündüğü görülmektedir. Dinin kontrol işlevi, zaman zaman evrensel mesajların hitap edeceği kitle ve coğrafyaları da doğrudan etkilemiştir. Dolayısıyla küresel süreç, doğrudan dinlere varlıklarına devam ettirebilecekleri özgür bir ortam sağladığı gibi, kimi zaman dinlerin evrensel düzeyde sorgulanmasını da zorunlu kılmıştır.

Tablo 38. İkamet İle Küreselleşme Dini Bilginin Evrensel Düzeyde Sorgulanmasını Zorunlu Kılmıştır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	12	12,5	9	9,1
Katılıyorum	37	38,5	37	37,4
Kararsızım	29	30,2	27	27,3
Katılmıyorum	14	14,6	20	20,2
Kesinlikle Katılmıyorum	4	4,2	6	6,1
Toplam	96	100,0	99	100,0
Ki-Kare	$X^2=1,913$, $df(4)$, $p=,752$, $\alpha=0,05$			

Küreselleşme dini bilginin evrensel düzeyde sorgulanmasını zorunlu kılmıştır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %12,5'i kesinlikle katılmış, %38,5'i katılmış ve %30,2'si kararsız kalmış, %14,6'sı katılmamış, %4,2'si kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de ifadeye katılma oranları ise şu şekildedir; %9,1'i kesinlikle katılmış,

%37,4'ü katılmış, %30,2'si kararsız kalmış, %14,6'sı katılmamış ve son olarak %4,2'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=1,913$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Her iki bölgede de katılımcılar, küresel süreçte dinlerin sosyal kontrol işlevinin zayıfladığını düşünmektedir. Bu ifadelerin yanında katılımcıların, yaşam pratikleri ile ilgili sorulara da ankette yer verilerek, dinin bireyler üzerindeki kontrol işlevi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 39. Aylık Gelir ile İhtiyaç-Tüketim İlişkisinin Belirlenmesinde Dinin Etkinliği Azalmıştır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	800-1500		1500-2500		2500-3500		4000-5000	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	8	21,8	8	28,6	5	13,9	8	10,4
Katılıyorum	14	36,8	8	28,6	10	27,8	27	35,1
Kararsızım	13	34,2	7	25,0	14	38,9	27	35,1
Katılmıyorum	2	5,3	4	14,3	6	16,7	11	14,3
Kesinlikle Katılmıyorum	1	2,6	1	3,6	1	2,8	4	5,2
Toplam	38	100,0	28	100,0	36	100,0	77	100,0
Ki-Kare	$X^2=9,488$, $df(4)$, $p=.661$ $\alpha=0,05$							

İhtiyaç-tüketim ilişkisinin belirlenmesinde dinin etkinliği azalmıştır ifadesinin, aylık gelir değişkeni üzerindeki yüzdeleri incelendiğinde, aylık geliri 800-1500 arasında olan katılımcıların %21,8'i ifadeye kesinlikle katılmıştır. %36,8'i katılmış, %34,2'si kararsız kalmış, %5,3'ü katılmamış ve %2,6'sı ise kesinlikle katılmamıştır. Aylık geliri 1500-2500 arasında olan katılımcıların %28,6'sı ifadeye kesinlikle katılmış, %28,6'sı katılmış, %38,9'u kararsız kalmış, %16,7'si katılmamış ve son olarak 2,8'i kesinlikle katılmamıştır. Aylık geliri 4000-5000 arasında olan katılımcıların %10,4'ü ifadeye kesinlikle katılmış, %35,1'i katılmış, %35,1'i kararsız kalmış, %14,3'ü katılmamış, %5,2'si kesinlikle katılmamıştır. $X^2=9,488$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 40. İkamet Değişkeni İle Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Artmasının Ardındaki Temel Sebep Bireylerin Yeterli Dini Eğitime Sahip Olmamasıdır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	11	11,3	27	28,4
Katılıyorum	11	11,3	14	14,7
Kararsızım	17	17,5	12	17,6
Katılmıyorum	15	15,5	21	22,1
Kesinlikle Katılıyorum	43	44,3	21	22,1
Toplam	97	100,0	95	100,0
Ki-Kare	$X^2=16,502$, $df(4)$, $p=,002$, $\alpha=0,05$			

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin artmasının ardındaki temel sebep, bireylerin yeterli dini eğitime sahip olmamasıdır ifadesine katılım yüzdelere bakıldığında ifadeye %11,3’ü kesinlikle katılmış, benzer şekilde %11,3’ü katılmış, %17,5’i kararsız kalmış, %15,5’i katılmamış ve %44,3’ü ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli’deki yüzdeliklere bakıldığında %28,4’ü kesinlikle katılmış, %14,7’si katılmış, %17,6’sı kararsız kalmış, %22,1’i katılmamış ve toplam olarak %22,1’i kesinlikle katılmamıştır. $X^2=16,502$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Sultanbeyli’deki katılımcıların çok büyük bir kısmı, kadına yönelik şiddetin artmasının ardında yatan temel sebebin, yetersiz dini eğitim olduğunu düşünürken, Nişantaşı’ndaki katılımcıların büyük bir kısmı ise artan şiddetin arkasında dini eğitimin yetersizliğini görmemektedir. Dolayısıyla Sultanbeyli’deki katılımcıların büyük oranda dini eğitimin şiddeti azaltıcı bir etkisinin olduğunu düşünmektedir.

Tablo 41. Cinsiyet Değişkeni İle Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Artmasının Ardındaki Temel Sebep, Bireylerin Yeterli Dini Eğitime Sahip Olmamasıdır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	21	20,2	17	19,3
Katılıyorum	12	11,5	13	14,8
Kararsızım	16	15,4	13	14,8
Katılmıyorum	22	21,2	14	15,9
Kesinlikle Katılıyorum	33	31,7	31	35,2
Toplam	104	100,0	88	100,0
Ki-Kare	$X^2=1,287$, $df(4)$, $p=,864$, $\alpha=0,05$			

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin artmasının ardındaki temel sebep, bireylerin yeterli dini eğitime sahip olmamalarıdır ifadesi cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde kadınların, %20,2’sinin ifadeye kesinlikle katılmadığını görüyoruz. %11,5’i katılmış, %15,4’ü kararsız kalmış, %21,2’si katılmamış, %31,7’si ise kesinlikle katılmamıştır. Erkek katılımcıların %19,3’ü ifadeye kesinlikle katılmış, %14,8’i katılmış, %14,8’i kararsız kalmış, %15,9 katılmamış ve %35,2’si ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=1,287$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Ankette yer alan ifadelerin ikamet değişkeni üzerinden katılım yüzdeleri incelendiğinde, sadece kadına yönelik şiddetin arkasında dini eğitim eksikliği bulunmaktadır ifadesi üzerinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Aynı ifade cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Katılımcılara, dinin sosyal kontrol işlevi noktasında yöneltilen ifadelere bakıldığında, her iki bölgedeki katılımcıların bu noktada ortak fikre sahip oldukları görülmüştür. Daha önceki temalarda üzerinde durulduğu gibi, Sultanbeyli Nişantaşı’ndan farklı olarak yaşam pratikleri noktasında, belli konularda dini referans almıştır.

2.2.6 Küreselleşme ve Dini Bilginin Dönüşümü

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan ulaşım ve iletişim teknolojileri, dinlerin evrensel düzeyde birbirleri ile olan etkileşimini zorunlu kılmaktadır. Bu etkileşim, toplumların din ve dindarlık algılarında değişime sebep olmuş, toplumları ve bireyleri ‘liberal’ ve ‘muhafazakar’ tercihler arasında bırakmıştır. Yapılan tercihler kurumların yeniden dizayn edilmesinin önünü açmıştır. Fakat bilginin bu noktada değişimi hiçbir şekilde dinin doğrudan kendisine yapılan bir tahribat olmamış, sadece dini yaşayış ve algılayış değişmiş, dinlere yeni bir görünüm kazandırmıştır.

“Dinler ve inançlar bu çift taraflı etkileşim sürecinin başlamasıyla değişime uğramaktadır. İletişim teknolojisinin bu düzeye gelmediği daha önceki dönemlerde dinler, kısmen başka dinlerin etkisinden korunması zordur. Globalleşme, bilginin mahremiyetini ve bilgiyi tekelinde bulunduranların kutsallığını bozması gibi masum bir sonucunun yanında bir de dinlerin hesaplaşma ortamını sağlıyor. Bu durumda dinler eşit düzeyde rasyonellik savaşı vermektedir. Bu nedenle burada teknolojik imkanları elinde bulunduranların geçici hakimiyetinden bahsedilebilir. Ancak bu geçici hakimiyet daha sonra yerini, haklı ve rasyonel olana bırakmak zorundadır. Yerel dinlerin bütüncü olmayan din teorileri bütüncü ve evrensel dinler karşısında küçülmektedir. Yerel dinler evrensel dinlerin ilkelerini taklid eden versiyonlar konumuna gelmektedir. Veya en azından ister istemez karşılaşılan bilgi, dini inançların ve din kurumlarının eskisi gibi kalma şansını yok etmiştir denilebilir.”(Çevik, 2003:170-171).

Tablo 42. Dünyevileşme Yeni Bir Dindarlık Algısı Oluşturmuştur

	Levene's Test for equality of Variances		t test for equality of means		
	F	Sig.	T	Df	Sig.(2-tailed)
Dünyevileşme Yeni Bir Dindarlık Algısı Oluşturmuştur	,977	,324	,581 ,582	192 191,538	,562 ,562

Tablodaki değerler incelendiğinde, ikamet değişkeni ile dünyevileşme yeni bir dindarlık algısı oluşturmuştur ifadesi $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla her iki bölgedeki katılımcılar ifade ile ilgili benzer fikirleri paylaşmaktadır. Daha önce çapraz tablodan elde edilen yüzde ve

frekans analizlerine bakıldığında, Nişantaşı'ndaki katılımcıların %47,9'u kararsız kalmış, Sultanbeyli'de ise katılımcıların %37,8'inin kararsız olduğunu görmekteyiz. Sonuç olarak, her iki bölgedeki katılımcılarında ifade üzerinde fikir birliğinde olduğunu görmekteyiz.

Tablo 43. Yurtdışı Değişkeni İle Dinlerin Zamanın Şartlarına Göre Yeniden Yorumlanmasını Doğru Buluyorum Arasındaki İlişki

Seçenekler	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	19	17,9	16	18,8
Katılıyorum	38	35,8	21	24,7
Kararsızım	18	17,0	11	12,9
Katılmıyorum	12	11,3	17	20,0
Kesinlikle Katılmıyorum	19	17,9	20	23,5
Toplam	106	100,0	85	100,0
Ki-Kare	X²=5,490, df(4), p=,241, α=0,05			

Dinlerin, zamanın şartlarına göre yeniden yorumlanmasını doğru buluyorum ifadesi yurtdışı değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde, katılımcıların %17,9'u ifadeye kesinlikle katılmıştır. %35,8'i katılmış, %17,0'ı kararsız kalmış, %11,3'ü katılmamış ve %17,9'u kesinlikle katılmıştır. %35,8'i katılmış, %17,0'ı kararsız kalmış, %11,3'ü katılmamış ve %17,9'u ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Yurtdışı tecrübesi olmayan katılımcıların ifadeye katılma yüzdeleri incelendiğinde, %18,8'i kesinlikle katılmamış, %24,7'si katılmış, %12,9'u kararsız kalmış, %20,0'ı katılmamış ve %23,5'i kesinlikle katılmamıştır. $X^2=5,490$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 44. İkamet Değişkeni İle Dinlerin, Zamanın Şartlarına Göre Yeniden Yorumlanmasını Doğru Buluyorum İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	23	23,7	13	13,7
Katılıyorum	35	36,1	24	25,3
Kararsızım	11	11,3	18	18,9
Katılmıyorum	14	14,4	15	15,8
Kesinlikle Katılmıyorum	14	14,4	25	26,3
Toplam	97	100,0	95	100,0
Ki-Kare	X²=9,636, df(4), p=,047, α=0,05			

Dinlerin, zamanın şartlarına göre yeniden yorumlanmasını doğru buluyorum ifadesine Nişantaşı'ndaki bireylerin %23,7'si kesinlikle katılmış, %36,1'i katılmış, %11,3'ü kararsız kalmış, %14,4'ü katılmamış ve benzer şekilde %14,4'ü ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de ise %13,7'si kesinlikle katılmış, %25,3'ü katılmış, %18,9'u kararsız kalmış, %15,8'i katılmamış ve son olarak %26,3'ü ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=9,636$ $p<0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Tartışılan konulardan bir diğeri de dinlerin günümüz ihtiyaçlarının karşılanması hususunda yeterli olup olmadığı olmuştur. Yapılan yorumlar arasında, dinin günümüz koşullarının gerisinde kaldığı hususu üzerinde söylemlerde bulunanlar olmakla birlikte, dinin çağın problemlerinin çözümü noktasında yeni yorumlamalara ihtiyaç duyulduğu konusunu gündeme getirenlerde olmuştur. Bireylerin ifadeye katılma yüzdelerine bakıldığında, ikamet değişkeni ve yurtdışı tecrübesi arasında ciddi yüzdeler farklılıkları olduğu görülmüştür. Yurt dışı deneyimi olan katılımcıların ifadeye katılma yüzdelerinin, ikamet değişkenine oranla daha fazla olduğunu görülmektedir.

Tablo 45. İkamet İle Kuran-ı Kerim, Orijinal Dili Olan Arapça'dan Okunmalıdır Değişkeni Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	22	22,4	33	34,7
Katılıyorum	14	14,3	13	13,7
Kararsızım	16	16,3	10	10,5
Katılmıyorum	22	22,4	21	22,1
Kesinlikle Katılmıyorum	24	24,5	18	18,9
Toplam	98	100,0	95	100,0
Ki-Kare	X²=4,456, df(4), p=,348, α=0,05			

Katılımcılara yöneltilen Kuran-ı Kerim, orijinal dilinden okunmalıdır ifadesine Nişantaşı'ndaki bireylerin %22,4'ü kesinlikle katılırken, %14,3'ü katılmış, % 16,3'ü kararsız kalmış, %22,4'ü katılmış, %24,5'i kesinlikle katılmıştır. Sultanbeyli'deki bireylerin ifadeye katılma oranlarına bakıldığında %34,7'si ifadeye kesinlikle katılmış, %13,7'si katılmış, %10,5'i kararsız kalmış, %22,1'i katılmamış ve son olarak %24,5'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. X²=4,456 p>0,05 olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 46. İkamet İle Toplumsal Yaşamda Kutsala Atfedilen Değerler Son Dönemlerde Aşınmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	14	14,7	20	21,5
Katılıyorum	33	34,7	40	43,0
Kararsızım	28	29,5	22	23,7
Katılmıyorum	17	17,9	10	10,8
Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,2	1	1,1
Toplam	95	100,0	93	100,0
Ki-Kare	X²=5,244, df(4), p=,243, α=0,05			

Toplumsal yaşamda kutsala atfedilen değerler son dönemlerde aşınmaktadır ifadesine katılım oranları incelendiğinde, Nişantaşı'nda %14,7'si kesinlikle katılmış, %34,7'si katılmış, %29,5'i kararsız kalmış, %17,9'u katılmamış ve son olarak 3,2'si ise kesinlikle katılmamış. Sultanbeyli'deki katılımcıların ifaye katılma yüzdeleri incelendiğinde, %21,5'i ifadeye kesinlikle katılmıştır. %43,0'ı katılmış, %23,7'si kararsız kalmış, %10,8'i katılmamış ve son olarak %1,1'i ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=5,244$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ankette yer alan ifadelerin yanında katılımcılara görüşme esnasında 'Küreselleşme sürecinde dinlerin geleneksel yapısının değiştiğine dair bir düşünceniz var mı? sorusu yöneltilmiş ve her iki bölgedeki katılımcıların çok büyük bir kısmı, dinlerin geleneksel yapısının değiştiğini ifade etmiştir.

“Ya değişiyor çünkü insanlar daha çok iletişim halinde daha çok birbirinden etkileniyor dolayısıyla hani hem kültürler hem dinler birbirine giriyormuş gibi oldu aslında ama hani tam olarak dinin gerekliliklerini bilen bir insan için yine de böyle çok olumsuz bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Değiştiriyordur ama temelde aynı bence.”(Kadın, Nişantaşı).

Nişantaşı'ndaki katılımcı, küresel süreçte kültürlerin ve dinlerin birbirlerinden etkilemeleri söz konusu olsa bile bu etkileşimin, dinin temel ilkeleri ile doğrudan ilgili olmadığını ve dinin kendisini doğrudan değiştirmedini ifade etmiştir. Nişantaşı'ndaki diğer bir katılımcının verdiği yanıtlar da benzer söylemler içermektedir. Fakat diğer katılımcıdan farklı olarak, dini yaşamın küreselleşme ile çeliştiğini ve dinin geleneksel yapısındaki bozulmanın bu yolla meydana geldiğini ifade etmiştir.

“Evet yani şimdi tabi din dini kurallara baktığımız zaman hani yaşayış olsun giyim kuşam olsun bu kurallar baktığımız zaman dinler bu konuda çok daha katı sadece İslamiyet için söylemiyorum diğer dinler içinde Hristiyanlık içinde böyle günümüzde çok daha özgürleşme var o yüzden ben o yaşayan dini yaşamın şu anki küreselleşmenin çok çeliştiğini düşünüyorum o yüzden de bu yapıyı bozduğunu düşünüyorum.” (Erkek, Nişantaşı).

“Kesinlikle bozduğunu düşünüyorum çünkü insanlar küreselleşme adı altında daha çok gösteriş tarafına geçtiler yani özellikle tesettür konusunda Müslüman kadınların dini gereksinimlerin ziyadesinde işte sosyal medya aracılığıyla ve şu an bulunduğumuz gibi kafe ortamlarında o kız ne der, bu erkek nasıl beğenir gibi algılarla ve daha kaliteli eşarp daha kaliteli kıyafet giyerek tam olarak tesettür değil de üstüne yakışanı ve işte tipine yakışanı diyeyim giydiğini düşünüyorum. O yüzden küreselleşmenin büyük etkisi var ve bu dini gereklilikleri azaltıyor.”(Erkek, Sultanbeyli).

Sultanbeyli’deki katılımcı ise dinin geleneksel yapısındaki bozulmayı tesettür ve sosyal medya üzerinden değerlendirmiştir. Bireylerin daha ziyade toplum içerisinde kendi varlıklarını ispatlamak adına bir mücadele verdiklerini ifade eden katılımcı, bu durumun dinin geleneksel yapısını bozmaya iten bir sebep olarak değerlendirmiştir.

“Küreselleşme sadece din alanında değil tüm alanlarda etkisini göstermiştir. Din üzerinde de baya bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Çünkü insanlar dini çağa değil de çağı dine uydurmaya çalıştılar bunun üzerine dinde büyük bir değişikliğin olduğunu söyleyebilirim.”(Erkek, Sultanbeyli).

Sultanbeyli’deki bir diğer katılımcı ise küreselleşmenin, sadece dini alanı değil hemen hemen tüm alanlarda etkisini gösterdiğini ifade etmiştir. Fakat katılımcı bu durumu dinin yapısına zarar verici bir durum olarak değerlendirmemiş, asıl tehlikenin çağı dine uydurmak olduğunu ifade etmiştir. Genel anlamda katılımcılar dinin geleneksel yapısında değişimler olduğunu kabul etmekle birlikte, buna sebep olan durumları farklı bakış açılarından değerlendirmeye almışlardır. Ankette yer alan tesettür markaları muhafazakar kadın üzerinde dini kurallardan daha belirleyicidir ifadesine katılım oranları, görüşme esnasında katılımcılara yöneltilen küresel süreçte dinin geleneksel yapısının bozulduğunu düşünüyor musunuz sorusunu tesettür üzerinden değerlendirenleri destekler nitelikte olmuştur.

Tablo 47. İkamet Değişkeni İle Tesettür Markaları Muhafazakar Kadın Üzerinde Dini Kurallardan Daha Belirleyicidir İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	21	21,2	18	18,9
Katılıyorum	21	21,2	30	31,6
Kararsızım	25	25,3	21	22,1
Katılmıyorum	19	19,2	16	16,8
Kesinlikle Katılmıyorum	13	13,1	10	10,5
Toplam	99	100,0	95	100,0
Ki-Kare	X²= 2,734 df(4), p=,603, α=0,05			

Tesettür markaları, muhafazakar kadın üzerinde dini kurallardan daha belirleyici olmuştur ifadesine katılım oranlarına bakıldığında Nişantaşı’ndaki

katılımcıların %21,2'si kesinlikle katılmış, benzer şekilde %21,2'si katılmış, %25,3'ü kararsız kalmış, %19,2'si katılmamış ve %13,1'i ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki katılım oranları incelendiğinde; %18,9'u kesinlikle katılmış, %31,6'sı katılmış, %22,1'i kararsız kalmış, %16,8'i katılmamış ve son olarak %10,5'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2= 2,734$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 48. Cinsiyet Değişkeni İle Tesettür Markaları Muhafazakar Kadın Üzerinde Dini Kurallardan Daha Belirleyicidir Arasındaki İlişki

Seçenekler	Kadın		Erkek	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	20	19,4	19	20,9
Katılıyorum	25	24,3	26	28,6
Kararsızım	22	22,3	23	25,3
Katılmıyorum	21	20,4	14	15,4
Kesinlikle Katılmıyorum	14	13,6	9	9,9
Toplam	103	100,0	91	100,0
Ki-Kare	$X^2=1,797$, $df(4)$, $p=,773$, $\alpha=0,05$			

Tesettür markaları muhafazakar kadın üzerinde dini kurallardan daha belirleyicidir ifadesi, cinsiyet değişkeni üzerinden değerlendirildiğinde kadınların %19,4'ü ifadeye kesinlikle katılmıştır. %24,3'ü katılmış, %22,3'ü kararsız kalmış, %20,4'ü katılmamış ve son olarak %13,6'sı ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Erkeklerin %20,9'u ifadeye kesinlikle katılmış, %28,6'sı katılmış, %25,3'ü kararsız kalmış, %15,4'ü katılmamış ve %9,9'u ise kesinlikle katılmamıştır. $X^2=1,797$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ankette yer alan ifadeler incelendiğinde Nişantaşı'ndaki katılımcıların büyük bir kısmının, dinin yeniden yorumlanması noktasında, ifadeye katılmış olduklarını görüyoruz. Sultanbeyli'de ki katılımcıların ise büyük bir kısmı, günümüz koşullarında dinin yeniden yorumlanması noktasına katılmış olmakla birlikte, yaşam pratiklerini içene alan anket ifadelerinde, Nişantaşı'ndan ayrıldıklarını görüyoruz. Bu noktada katılımcıların, dinin yeniden

yorumlamasına dair bir ihtiyaç görmelerinin altında yatan sebeplerin ne olduğunu anlayabilmek adına, ankette yer alan iki ifade analiz edilmiştir.

Tablo 49. İkamet Değişkeni İle Dini Söylemler ile Küreselleşme Söylemi Arasında Bir Çatışma Yaşanmaktadır İfadesi Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	9	9,2	8	8,2
Katılıyorum	33	33,7	40	40,8
Kararsızım	29	29,6	22	22,4
Katılmıyorum	17	17,3	26	26,5
Kesinlikle Katılmıyorum	10	10,2	2	2,0
Toplam	98	100,0	98	100
Ki-Kare	$X^2=8,908$, $df(4)$, $p=,063$, $\alpha=0,05$			

Katılımcılara yöneltilen, dini söylemler ile küreselleşme söylemi arasında bir çatışma yaşanmaktadır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %9,2'si kesinlikle katılırken, %33,7'si katılmış, %29,6'sı kararsız kalmış, %17,3'ü katılmamış ve son olarak %10,2'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelere incelendiğinde ise, katılımcıların %8,2'si kesinlikle katılırken, %40,8'i katılmış, %22,4'ü kararsız kalmış, %26,5'i katılmamış, %2,0'ı ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=8,908$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ankette yer alan bu ifade ile görüşme esnasında katılımcılara yöneltilen küresel süreçte dinin geleneksel yapısında herhangi bir değişim olmuş mudur sorusuna verilen yanıtların, birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Görüşme esnasında katılımcıların birçoğu, dinin geleneksel yapısındaki değişimi, din ile küresel süreç arasındaki ilişkiye bağlamıştır. Dolayısıyla ankete katılım oranları ile görüşme esnasında katılımcıların vermiş oldukları yanıtların birbirini desteklediğini görmek mümkündür.

Tablo 50. İkamet Değişkeni İle Dünya Geneline İslam'a Dair Kötü Algının Temelinde 11 Eylül Saldırıları Yatmaktadır Arasındaki İlişki

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	11	11,3	14	14,3
Katılıyorum	25	25,8	31	31,6
Kararsızım	30	30,9	18	18,4
Katılmıyorum	20	20,6	27	27,6
Kesinlikle Katılmıyorum	11	11,3	8	8,2
Toplam	97	100,0	98	100,0
Ki-Kare	X²=5,514, df(4), p=,238, α=0,05			

Katılımcılara yöneltilen, Dünya genelinde İslam'a dair kötü algının temelinde 11 Eylül saldırıları yatmaktadır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların % 11,3'ü kesinlikle katılırken, % 25,8'i katılmış, %30,9'u kararsız kalmış, %20,6'sı ifadeye katılmazken, %11,3'ü ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de ise, ifadeye %14,3'ü ifadeye kesinlikle katılırken, %31,6'sı katılmış, %18,4'ü kararsız kalmış, % 27,6'sı katılmazken, %8,2'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. $X^2=5,514$ $p>0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Küreselleşme ile birlikte, Doğu ve Batı kültürleri ciddi bir etkileşim içerisine girmiştir. Bu durum, aynı kültürün farklı anlayış ve yaşayışlarında da kendini hissettirmiş, dinlerin ve kültürlerin zorunlu karşılaşmasını, bunun sonucunda doğal bir yakınlaşmayı mecbur kılmıştır. Bu yakınlaşma yerel ve tarihsel olan her şeyin bir kenara bırakılması anlamına gelir. Dinler, her ne kadar evrensel mesaj taşıyor olsalar da, yerel kültürlerle ait kalıntılar da taşırlar. Evrensel ile yerel olanın karşılaşması, geleneksel ve modern olanın çatışmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla bu çatışma, bilginin her alan da değişme ve yenilenmesine sebep olmuştur. Dini bilgi ise bu süreçte, yeni yorum ve ifade şekilleri ile karşılaştığından, ara yüzler kazanmıştır. Ankette yer alan ifadelerle katılım yüzdeleri incelendiğinde, her iki bölgedeki katılımcılarında bu noktada benzer şeyleri düşündüğünü görmek mümkündür.

3. SAHA ÇALIŞMASININ YAPILDIĞI BÖLGELERDEKİ GÖZLEM VE TECRÜBELERİN AKTARILMASI

Etik kural kapsamında, görüşmelerin yapıldığı yerler, görüşmeye karşı katılımcıların tavır ve tutumları da dahil olmak üzere saha deneyimleri ve alınan notların aktarılması doğru olacaktır. Öncelikle Sultanbeyli, son on yılda kendini geliştirmeye başlamış, katılımcılarında doğrudan ifade ettiği üzere kentlilik bilincinin arttığı bir ilçe olmuştur. Görüşmeler, zaman alıcı olduğundan ve ayaküstü muhabbetlerden uzak olduğundan çoğu zaman avm içerisindeki işletmeler tercih edilmiştir. Yapılan görüşme esnasında işletme sahipleri ya da yöneticileri tarafından, herhangi bir müdahale ile karşılaşılmamıştır. Sultanbeyli’de yapılan görüşmelerde katılımcılar, kendilerine yöneltilen sorulara hiçbir çekince yaşamadan cevap vermişlerdir. Katılımcıların medya, moda ve tesettür konularında doğrudan ve net ifadelerle cevap verdiği gözlemlenirken, din, dinle doğrudan bağlantı ve imam hatipler ile ilgili sorular daha geniş kapsamlı ve kısmen de siyaseti içine alan ifadelerle değerlendirilmiştir. Anket soruların katılımcılardan alınması esnasında kendilerine yöneltilen, sorulara yönelik bir eleştiriniz ya da söylemek istediğiniz bir şey var mı sorusuna katılımcılar soruları beğendiklerini ve yararlı bir çalışma olacaklarına inandıklarına dair cevaplar vermiştir. Buradaki katılımcılara mülakatta yer alan sorular sırasıyla doğrudan sorulmuş, katılımcıların güvenini sağlamak adına, kendileri tarafından talep edilemese dahi araştırmacı kimliğim gösterilmiştir.

Nişantaşı’ndaki durum değerlendirildiğinde, öncelikle bu ilçe Sultanbeyli’ye kıyas ile sosyo- ekonomik düzeyi, eğitim ve kentlilik bilinci noktasında daha iyi denebilecek durumda. Nişantaşı’nda anket uygulamak için tercih edilen mekanlardan, işletme sahipleri ya da yöneticiler tarafından mekandan ayrılmamız için uyarı aldık. Akademik araştırma noktasındaki çalışmamız kendilerine iletilindiğinde, sonuçta bir değişiklik olmadı. Fakat hemen belirtmek gerekir ki, işletmeden ayrılmamızı talep etmeleri, katılımcılara yöneltilen sorular ile ilgili değildir. Talep tamamen müşterilerin rahatsız edilmemesi üzerine yapılmış, ve işletme sahipleri tarafımıza kibar bir üslup kullanmıştır. Anket ve görüşmelerin yapılabilirdiği ortamlarda, bazı katılımcılar kendilerine verilen anketleri geri vermemiş, soruları rahatsız edici ve kasıtlı bir çalışmanın ürünü olarak

değerlendirmiştir. Bir kısım ise, soruları inceledikten sonra, cevap vermediklerini söyleyerek anketleri geri teslim etmiştir. Bunun yanında birkaç katılımcı küreselleşme kavramının din ile bağdaştırılamayacağını, küreselleşmenin ekonomi temelli bir kavram olduğunu ifade ederek, çalışmanın doğru bir amaca hizmet etmediğini ifade etmiştir. Kendisi ile görüşülebilen katılımcılara anket soruları alındıktan sonra sorulan, sorulara yönelik bir eleştiriniz ya da söylemek istediğiniz bir şey var mı sorusuna çok büyük bir çoğunluk yorum yapmamayı tercih etmiştir. Diğer bir kısmı ise, neden böyle bir çalışma yapılmaya ihtiyaç duyulduğu noktasında sorular yöneltmiştir tarafımıza. Mülakat esnasında ise, görüşmeye önce evet diyen bazı katılımcılar, mülakatların ses kaydı ile yapılacağı kendilerine ifade edildiğinde vaz geçmiştir. Kendisi ile mülakat yapılan katılımcılar sorulara açık ve net cevaplar vermiştir. Fakat öncelikle belirtmek gerekir ki, katılımcıların rahatsız olabileceğinden endişe edilerek mülakat soruları Sultanbeyli’de olduğu gibi, sırasıyla yöneltilmemiştir. Katılımcılara öncelikle, medya, moda ve sanat bağlantılı sorular sorularak yapılan çalışmanın normallliği konusunda ve endişe taşımamaları noktasında güven vermeye çalışılmıştır. Bunun yapılmasındaki en büyük amaç, katılımcıların tedirginliği ve soruları gördükten sonra taşıdığı endişelerdir. Ardından katılımcılara din, tesettür ve imam-hatip ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara geçildiğinde özellikle herhangi bir dini kurumda eğitim aldınız mı sorusunda, katılımcılara, bu sorunun diğer sorular ile bağlantılı olduğu için kendilerine sorulduğu, katılımcılara yönelik kişisel bir merak içerisinde olmadığımızı, isterlerse bu soruya cevap vermeme haklarının da olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, tıpkı Sultanbeyli’de olduğu gibi Nişantaşı’ndaki bireylere de görüşmeler esnasında araştırma kimlik kartımız gösterilmiştir. Verilen cevaplar noktasında bir değerlendirmeye gidildiğinde, imam-hatip ve din gibi konulara katılımcılar çoğunlukla siyasi söylemlerden uzak cevaplar vermemiştir. Görüşmeler bittikten sonra katılımcılar ile devam eden sohbetlerde, bireylerin gündeminde siyasetin önemli bir yerde olduğu görülmektedir. Katılımcılar, ülkenin içinde bulunduğu konular ile ilgili yorumlar yapmış ve geleceğe dair bir umutlarının olmadığını belirtmişler ve her şeyin kötüye gittiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar kendilerini bu şekilde düşünmeye iten sebepleri ise, yaşanan ekonomik kriz, siyasi belirsizlik, şiddet ve siyasetteki çirkin üslubu göstermişlerdir. Not düşülmesinin önemli

olacağını düşündüğümüz bir konu ise şudur ki, anket ve mülakat sorularının yapıldığı zaman aralığı itibariyle İstanbul Büyükşehir Belediyesindeki mazbata tartışmalarının devam ettiği ve CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'na bir şehit cenazesinde yapılan saldırının gündemi oluşturduğu ifade edilmelidir. Çünkü katılımcıların görüşme sonrası söylemlerinde bu iki konu sıkça gündeme gelmiştir.

SONUÇ

Yapılan tez çalışması küreselleşmenin, din ve dindarlığın geleneksel yapısında meydana getirdiği değişim ve dönüşümleri anlayabilme problemi kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Problemin çözümü din, dindarlık ve küreselleşme kavramları üzerinden tanımlanan belli hipotezler etrafında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

‘Küreselleşme Sürecinde Değişen Din Algısı Üzerine Bir İnceleme Örneği: İstanbul Nişantaşı ve Sultanbeyli Örnekleri’ adlı tez, karma yöntem kullanılarak, 64 anket ve 10 mülakat sorusunun rastgele örneklem yöntemi kullanılarak yapıldığı bir çalışma olmuştur. Sahadan elde edilen veriler betimsel analizin yanında, toplamda yedi hipotez üzerinden belli temalar oluşturularak değerlendirilmiştir. Öncelikle toplanan verilerin çapraz tablolarda yüzde ve frekans analizleri yapılmış, ardından her ifadenin ki-karesi alınmıştır. Araştırmaya dair oluşturulan hipotezler bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın temel hipotezi ise küresel süreç ve bu sürece bağlı faktörlerin, Türkiye’deki din ve dindarlık algısında ne tür değişim ve dönüşümlere sebep olduğunun merakı üzerine kurulmuştur.

Öncelikli olarak katılımcıların küreselleşme hakkında her hangi bir bilgiye sahip olup olmadıkları merak edilmiş, görüşmelerde doğrudan kavrama dair düşünceleri sorulmuştur. Alınan cevaplarda katılımcılar küreselleşmeyi; sınırların kalkması, bireylerin benzer kültür ve düşünce sistemleri etrafında toplanmaları ve iletişim teknolojilerinin artması olarak tanımlamışlardır. Bunun yanında ankette yer alan ifadelerle katılımcıların küreselleşme algıları ölçülmüştür. Elde edilen yüzdelerden, her iki bölgedeki katılımcıların %40 oranında küreselleşme ile tek kutuplu bir dünya düzenin hedeflenmekte olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanında her iki bölgedeki katılımcılar, benzer şekilde %40 oranında küreselleşmenin siyasi temelli bir ideoloji olduğu noktasında hem fikir olmuşlardır. Ayrıca katılımcıların küreselleşme üzerinden sekülerleşme ve dindarlık algıları ölçülmeye çalışılmıştır. Çoğunlukla ikamet değişkeni üzerinden yapılan analizlerde Nişantaşı ve Sultanbeyli arasındaki inanış, yaşayış, değer yargıları noktasındaki farklılıkları görmek mümkündür.

Daha önce küreselleşme ve sekülerleşme arasındaki ilişki adlı temada da değinildiği üzere, küreselleşmenin sekülerleşmeyi arttırdığı noktasındaki tartışmalar sosyal bilimciler arasında da devam etmektedir. Ankette katılımcılara yöneltilen, küreselleşme toplumsal yaşamdaki sekülerliği arttırmıştır, ifadesine katılım oranlarına bakıldığında her iki bölgedeki ifadeye katılım yüzdelerinin yüksek olduğunu ve ilçeler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Dinsel çoğulculuğu, küreselleşmenin bir sonucu olarak değerlendiren katılımcılar, benzer şekilde çağın problemlerinin çözülmesi noktasında da dini söylemleri yetersiz görmüşlerdir. Diğer bir durum, küreselleşme ile birlikte tüm dünyada yeni dini hareketlerin ortaya çıkmış olmasıdır. Özellikle mistik anlayışlara bezenmiş yeni dini hareketler, dinsel çoğulculuğun önünü açmıştır. Bu noktada katılımcılara yöneltilen, küreselleşme ve dinsel çoğulculuk ifadesinde, katılımcıların birçoğunun ifadeye katılmış olduğunu görüyoruz. Dinsel çoğulculuğun etkili olduğu şekli ile küreselleşme, bireylere birden fazla kimlik taşıyabilme imkanı sağlamıştır. Bir dönemin Türkiye’inde çok önemli tartışmalara konu olan laik ve muhafazakar olma durumları buna örnek gösterilebilir. Her iki bölgedeki katılımcılarında %60 oranında bu konuda kendilerini ikna etmiş olduklarını görüyoruz. Bireylerin hem laik hem de muhafazakar olabilme durumları aynı zamanda çalışmanın hipotez kısmında yer almıştır. Hipotezden elde edilen sonuçlar incelendiğinde, iki bölge arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bunların yanında katılımcıların sekülerlik anlayışları, yaşam pratikleri noktasında da değerlendirilmeye çalışılmış ve ankette yer alan birkaç ifade bu tema altında incelenmiştir. Günümüz ekonomik koşullarında faizin haram olmadığını düşünüyorum ifadesi, katılımcıların yaşam pratiklerinde sekülerleşmeyi ölçmeyi sağlayan ifadelerden biridir. Buna göre yapılan analizde Nişantaşı ve Sultanbeyli’deki katılımcıların ifadeye katılma yüzdelerinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüş, Nişantaşı’ndaki katılımcılar %36 oranında ifadeye katılırken, Sultanbeyli’deki katılımcılar %53 oranında ifadeye katılmamıştır.

Daha önce ifade edildiği üzere, ekonomiye dair kavram ve uygulamalar küreselleşme ile birlikte yeni yorumlar kazanmıştır. Bu yorumlar İslam ülkelerinde de farklı söylemlere kapı aralamış ve aynı zamanda Türkiye’de de kendini hissettirmiştir. Bir diğeri; bir markete girdiğimde ilk dikkat edeceğim şey ürünün üzerindeki helal damgasıdır ifadesine katılım yüzdeleri incelendiğinde,

Nişantaşı'ndaki katılımcılar %19 oranında ifadeye katılırken Sultanbeyli'deki katılımcılar ise %44 oranında ifadeye katılmıştır. Bu iki ifade de gösteriyor ki, Sultanbeyli her ne kadar teorik anlamda seküler ifadelerden yana bir tutum sergilese de, yaşam pratikleri noktasında daha muhafazakardır.

Elbette küresel süreç, bilgiye ulaşma imkanını kolaylaştırdığı gibi bilgiyi de dönüştürmüştür. Bilginin dönüşümü, toplumların yaşayış ve inanışını değiştirmiş, geleneksel yaşam tarzı yerini bireysel anlayışa bırakmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda katılımcılara, Türkiye'deki dindarlık anlayışının gelenekselden bireysel anlayışa yöneldiği noktasında sorular sorulmuş ve her iki bölgede de anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Türkiye'de geleneksel dini yaşayışın değişip değişmediği noktasında ve katılımcıların yaşam tarzlarına bu durumun ne kadar yansıdığını anlayabilmek adına belli sorular yöneltilmiştir. Geleneksel dindarlığın önemli gücü olan camii cemaati eski önemini kaybetmiştir ifadesine katılım oranlarının her iki bölgedeki katılımcılarında yüksek oranda yüzdelikler ile ifadeye katılmış olduklarını görüyoruz. Dini bilginin dönüşümü beraberinde kutsal mekanlara bakış açısını da değiştirmiştir. Katılımcıların bu noktadaki değerlendirmelerini anlayabilmek adına, Mekke ve Medine'nin son zamanlarda ibadet yanında tatil amacı için kullanılmasını nasıl karşıladıkları öğrenilmeye çalışılmıştır. Fakat her iki bölgedeki katılımcılarında, kutsal beldelerin tatil amaçlı kullanılmasından memnuniyet duymadıkları görülmüştür. Bir diğer durum ise küreselleşmenin bir sonucu olan medya ve iletişim araçlarının toplumların mahremiyet algılarında meydana getirdiği değişmelerdir. Burada daha ziyade katılımcıların mahremiyet algıları, sosyal medya ve televizyon programları ve bu programların içerikleri üzerinden değerlendirilmiştir. Katılımcılara ankette yöneltilen, sosyal medyada bireylerin özel fotoğraflarını paylaşıyor olmaları mahremiyet algısını değiştirmiştir ifadesine katılım yüzdeliklerine bakıldığında her iki bölgedeki katılımcılarında %60 oranında ifadeye katılmış olduklarını görüyoruz. Fakat görüşme esnasında benzer soru katılımcılara yöneltilindiğinde, her iki bölgedeki katılımcılar, paylaşılan fotoğrafın içeriğine göre durumun değişebileceğini ifade etmişlerdir. Medya ve iletişim araçlarının yaygınlaşması popüler kültür anlayışının hızla yayılmasına imkan sağlamıştır. Türkiye'de yapılan TV programları da birçok konuda özendirici etkiye sahiptir. Bundan hareketle katılımcılara yöneltilen, 'Türkiye'de bazı sabah programlarında suçlunun kim olduğunu bulmak adına

cinayetlerin, aldatmaların, tecavüz ve ensest ilişkilerinin gözler önüne seriliyor olması toplumun dini ve ahlaki algısında bir takım tahribatlara sebep olmakta mıdır?’ sorusuna her iki bölgedeki katılımcıların çok büyük bir kısmı, durumu ahlaki bir dejenerasyon olarak nitelendirdiklerini ifade ederken, bir kısmı ise bu durumu malumun ilanı olarak yorumlamış ve medya ve iletişim araçlarının bunu sadece fark ettirdiğini ifade etmiştir.

Dinlerin bir diğer yönü de toplum nezdinde ciddi bir sosyal kontrol gücüne sahip olmalarıdır. Dinin toplumsal düzeyde değişim ve dönüşümleri engelleyici ya da kısıtlayıcı yönü olduğu gibi gelişme ve değişimi destekleyici bir yönü de bulunmaktadır. Dinin Türkiye’de tek başına sosyal kontrol işlevi olup olmadığını anlayabilmek adına katılımcılara, küreselleşme sürecinde dinin sosyal kontrol işlevinin zayıflamış olup olmadığı yöneltmiş, Nişantaşı’ndaki katılımcılar %56 oranında, Sultanbeyli’deki katılımcılar ise %39 oranında ifadeye katılmıştır. Katılımcıların bu noktadaki fikirleri hipotezi destekler nitelikte olmuştur. Buna bağlı olarak her iki bölgedeki katılımcılar %45’den fazla dini bilginin evrensel düzeyde sorgulanması gerektiğini düşünmüştür. Tez çalışmamızda dinin sosyal kontrol işlevi doğrudan katılımcıların yaşam pratikleri üzerinden de değerlendirilmeye çalışılmıştır. Buna göre, Türkiye’de kadına yönelik şiddetin arkasında, bireylerin yeterli dini eğitime sahip olup olmadıkları merak edilmiş, Nişantaşı’ndaki katılımcıların %58’i dini eğitimin eksikliğini kadına yönelik şiddetle ilişkilendirmemişlerdir. Sultanbeyli’deki katılımcıların ise ifadeye katıldıklarını ve bu durumun her iki bölge arasında anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, verilerden elde edilen bilgiler göstermektedir ki, Nişantaşı’ndaki katılımcılar Sultanbeyli’deki katılımcılar ile çok büyük oranlarda benzer düşünceleri paylaşmaktadır. Bu durum Türkiye ölçeğinde bireylerin zihinlerindeki pek çok algının düşünülenenden farklı olduğunu göstermektedir. Fakat burada daha ziyade üzerinde durulması gereken hususun Sultanbeyli olduğu düşünülmektedir. Nişantaşı’na kıyasla daha, muhafazakar bir anlayışın hüküm sürdüğü düşünülen bu bölgedeki bireylerin, aslında seküler yaşam tarzına da yakın olduğu görülmektedir. Ankette yer alan ve üzerinde daha net kararların verilebileceği ifadelerden biri olan, bireylerin hem muhafazakar hem de laik olma durumlarına verilen yanıtlar buna örnek verilebilir. Küreselleşmenin toplumsal yaşamdaki

sekülerliği arttırdığı yönündeki ifadeler, bireylerin Türkiye'deki sekülerliğin varlığına dair kendilerini ikna etmiş olduklarını göstermektedir. Katılımcıları bu şekilde düşünmeye iten sebeplerden biri, öyle görünüyor ki dini söylemler ile küreselleşme söyleminin bir çatışma içerisinde olduğunu düşünmelerinden kaynaklanıyor. Çünkü her iki bölgede de Türkiye'de sekülerliğin arttığını en çok düşünen Sultanbeyli ve küreselleşme söyleminin dini söylemler ile çatıştığını düşünen de yine Sultanbeyli'dir. Elbette her iki bölgede de ifadeye katılımın oranlarının yüksek olduğunu görmekteyiz, fakat Sultanbeyli'nin ifadeye katılma oranı Nişantaşı'na göre daha yüksektir. Bu durumu destekleyici bir diğer ifade ise, çağın problemlerinin çözülmesinde dini söylemlerin yetersiz olduğunun düşünülmesidir. İfadeye katılma yüzdeleri bizlere Sultanbeyli'deki bireylerin seküler bir anlayışa yakın olduğunu gösteren bir diğer örnektir. Fakat Sultanbeyli'nin tam anlamıyla sekülerleştiğini iddia etmek, doğru olmayacaktır. Nişantaşı ve Sultanbeyli arasındaki din algısı farkını ortaya koyabileceği düşünülen sorulardan biri olan, dinin emir ve yasaklarına uygun olarak yaşanan bir hayatın daha doğru bir hayat olduğunu düşünüyorum ifadesine katılma oranlarına bakıldığında, Sultanbeyli ile ciddi yüzdeler farkları ortaya çıkmıştır. Nişantaşı'ndaki katılımcılar ideal yaşam biçimini din üzerinde tanımlamaz iken, Sultanbeyli'deki katılımcılar çok yüksek oranlar ile ideal yaşam tarzı ile din arasında bir paralellik olduğunu düşünmektedir. Bu ifadeyi destekleyici ve Nişantaşı'nın Sultanbeyli'den daha seküler olduğunu gösteren bir diğer ifade olan dindar olmak kişiyi daha ahlaklı kılar ifadesine verilen yüzdeler olmuştur. İdeal yaşam tarzını dinin emir ve yasaklarına göre değerlendirmeyen Nişantaşı'nın, ahlak kavramını da din üzerinden tanımlamadığı görülmektedir. Sultanbeyli'de ise durum tam tersidir.

Gelişme ve modernleşmenin önündeki en büyük engeli, Müslümanlar olarak görmeyen Nişantaşı adına çıkarılabilecek yargı, görüşme sorularının da durumu destekleyeceği gibi, katılımcıların dinin değişen görünümü ve siyasi söylemlerinden rahatsız olduğu, fakat birey olarak Müslümanları modern sürecin önünde engel görmedikleri noktasındadır. İki bölge arasındaki katılımcıları, birbirine yakın tutan bir diğer ifade ise, Türkiye'de yaşanan sosyal olayların temelinde dini eksikliği görüp görmemeleri durumudur. Buna göre Nişantaşı'ndaki katılımcılar, kadına yönelik şiddetin temelinde dini eksikliği görmemişlerdir. Sultanbeyli'deki

katılımcıların ifadeye katılma oranlarına bakıldığında, katılmama oranının çok az bir yüzdelle katılma oranını geçtiği görülmüştür. Sultanbeyli adına burada daha belirleyici ifadenin kararsızların net bir fikre sahip olması ile ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, her iki bölgedeki katılımcıların anket sorularında yer alan ve belirleyici rol oynayan ifadeleri değerlendirildiğinde; Nişantaşı'ndaki katılımcıların seküler bir yaşam görüşü ve inanca sahip olduğu görülmektedir. Bunda yaşanan ortamın seküler dünya görüşüne ve bu doğrultudaki her türlü etkilenme süreçlerine açık olmasının etkili olduğu söylenebilir. Sultanbeyli'deki katılımcıların ise, tam anlamıyla seküler bir dünya görüşü olmamakla birlikte, bazı ifadelere katılma oranlarından anlaşılacağı gibi, seküler bir yaşama çok uzak olmadıkları görülmüştür. Sultanbeyli'deki katılımcıları, dini konularda tedbirli yaklaşmaya iten sebepler arasında, bulundukları ortamda ve yetiştikleri aile yapısında geleneksel yaşam biçiminin önemli olduğu düşünülmektedir. Anket ve görüşme esnasında yapılan gözlemlerden de anlaşılmaktadır ki, bireylerin hayatlarında geleneksel düşünce ve yaşayış önemli ölçüde etkilidir. Başlangıçta Nişantaşı ve Sultanbeyli'de yaşayanların dindarlık ve sekülerlik algılarında ciddi anlamda bir fark olacağı yaklaşımının araştırma sonuçlarında çıkmamasının, diğer bir ifadeyle sekülerlik bağlamında sonuçların birbirine yakın olmasının belki de en önemli belirleyicisi, araştırma örneğinin üniversite mezunlarından ve öğrencilerinden oluşmasıdır denilebilir.

KAYNAKÇA

- Akşit, B, Şentürk, R., Küçükural, Ö., ve Cengiz, K.(2012). *Türkiye’de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akyüz, N ve Çapcıoğlu, İ. (2013). *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Alp Tümertekin Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Appadurai, A. (2008). Küresel Kültürel Ekonomideki Bölünme ve Farklılıklar, (Y. Çakır ve İ. Çakır Çev.), K. Bulbül, (Ed.), *Küreselleşme Temel Metinleri* içinde (401-415). Ankara: Orion Kitabevi.
- Arslan, M. (2006). Dindarlık Farklılaşması ve Popüler Dindarlık, Ü. Günay, C. Çelik (Ed.), *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (1. Baskı) içinde (289-320). Adana: Karahan Kitabevi.
- Arslanoğlu, İ.(2015). *Küreselleşme ve Türkiye’de Din ve Siyaset*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bauman, Z. (2017). *Küreselleşme*, (7. Baskı). (A. Yılmaz Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2019). *Kimlik*, (M. Hazır Çev.). İstanbul: Heretik Yayınları.
- Berger, P. (1993). *Dinin Sosyal Gerçekliği*, (A. Coşkun Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Berger, P. (1999), *Sekülerizmin Gerilemesi*, (A. Köse Çev.). <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/14/08-peter-berger-sekulerizmin-gerilemesi.pdf>.
- Borg, M.(2012). Din ve İktidar, (M. Akgül Çev.). *Din Sosyolojisi Kuram ve Yöntem* (İ. Çapcıoğlu Çev.) (1. Baskı) İçinde (313-338). P. B. Clarke (Der.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Bozkurt, V. (2000). *Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları: Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, V. Bozkurt (Der.), İstanbul: Alfa Yayınları.

- Bozkurt, V. (2000). *Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar*. 15 Ocak 2019, <https://www.isguc.org/?p=article&id=87&cilt=2&sayi=1&yil=2000>.
- Can, A. (2018). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Chomsky, N. (2001). *Sömürgecilikten Küreselleşmeye Heinz Dietefich'in Söyleşiyle*, (M. E. Sakınç Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Coleman, J. (2015). *Sekülerleşme: Sosyolojik Bir Bakış*, (Ö. F. Darende Çev.), *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*, M. A. Kirman, İ. Çapcıoğlu (Der). Ankara: Otto Yayıncılık.
- Davie, Gg. (2015). *Yeniden Kutsallaşma*, (M. A. Kirman Çev.). *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*, M. A. Kirman, İ. Çapcıoğlu (Der). Ankara: Otto Yayıncılık.
- Ellwood, W. (2002). *Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu* (2. Baskı). (B. D. Çiçek Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Falk, R. (2002). *Yırtıcı Küreselleşme Bir Eleştiri*, (A. Aksu Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Falk, R. (2005). *Dünya Düzeni Nereye? Amerikan Emperyal Jeopolitikası*, (N. Domaniç, N. Arhan Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Freyer, H. (2013). *Din Sosyolojisi*, (T. Kalpüz Çev.). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, (C. Güzel Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Göle, N.(2017). *Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Günay, Ü.(2012). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları
- Hadden, J.K and Shupe A. 1989, “Desacralizing Secularization Theory”, *Secularization And Fundamentalism Reconsidered, Religion and the Political Order Volume III*, eds. J.K. Hadden and A. Shupe, Paragon Hause, New York, SS.3-27 akt. Kirman, M.(2015). *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*, Ankara: Otto Yayıncılık.

- Hefner, R. (2012). Dünyada Din ve Modernlik, (M. Süheyl Ünal Çev.). *Din Sosyolojisi Kuram ve Yöntem* (İhsan Çapcıoğlu Çev.). P. B. Clarke (Der.) içinde (251-280). Ankara: İmge Kitabevi.
- Heywood, A. (2013), *Siyasi İdeolojilere Bir Giriş*, (A. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnanç, B. Kalkan Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Karakaş, M. (2003), Küreselleşme-Yerelleşme Gerilimi ve Ulusal Kimlik Sorunu. *Polis Bilimleri Dergisi*, 5 (1-2), 2-16.
- Karakaş, M. (2013). *Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi*, Akademik İncelemeler Dergisi, 8(2), 1-44.
- Karakaş, M. (2015). *Modernlik Küreselleşme ve Türkiye'nin Kimlikler Evreni*, İstanbul: Küre Yayınları.
- Karakaş, M. (2017). *Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Kimlik İnşa Etme Ögesi Olarak Din*, Yeni Türkiye dergisi, Mayıs Haziran (Sayı 95).
- Kayıklık, H. (2006). *Değişen Dünyada Birey, Din ve Dindarlık*, Ü. Günay ve C. Çelik, (Ed.), *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, içinde (157-176). Adana: Karahan Kitabevi.
- Kirman, M. A. (2015). *Sekülerleşme ve Dinin Geleceği*, M. A. Kirman, İ. Çapcıoğlu (Der), , *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*, Ankara: Otto Yayıncılık.
- Kurt, A. (2011). *Din Sosyolojisi*, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Küçükcan, T., State, Islam Religious Liberty in Modern Turkey: Reconfiguration on of Religion in the Public Sphere, Brigham Young University Law Review, Dosya 2: 475-506, (2003). akt. Akşit, B., Şentürk, R., Küçükural, Ö., ve Cengiz, K., *Türkiye'de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kehrer, G. (1998). *Din Sosyolojisi*, (Y. Aktay, E. Köktaş Çev.). Ankara: Vadi Yayınları
- Mann, M.(1986) *The Social Sources of Power: Cilt1, A History of Power From the Beginning to A.D. 1760*, Cambridge: Cambridge University Press, akt. B.

- Turner (2003). *Oryantalizm Postmodernizm ve Globalizm*, (İ. Kapaklıkaya Çev.). İstanbul: Anka Yayınları.
- Meriç, N. Modernleşme, Sekülerleşme ve Protestanlaşma Sürecinde Değişen Kentte Dini Hayat ve Fetva Soruları, Kapı Yayınları, İstanbul, (2005). akt. Akşit, B., Şentürk, R., Küçükural, Ö., ve Cengiz, K., *Türkiye’de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ohmae, K. (1998). Ulus-Devletin Sonu, (Z. Dicleli Çev.). K. Bülbül (Ed.), *Küreselleşme Metinleri* (1. Baskı) içinde (119-211). Ankara: Orion Yayıncılık.
- Okumuş, E. (2012). *Toplumsal Değişme ve Din*, İstanbul: İnsan Yayınları
- Okumuş, E. (2017). *Din ve Kültür*, İstanbul: Maarif Mektepleri.
- Oran, B. (2009). *Küreselleşme ve Azınlıklar*, Ankara: İmaj Yayınları
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya* (1. Baskı). (M. Pakdemir Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, (Ü. H. Yolsal Çev.). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Robertson, R. (2003). *Globalleşme, Politika ve Din*, (H. Kardeşahin, Ş. Gürsoy Çev.), *Dini Araştırmalar* (1. Baskı) içinde (351-360). Ankara: Da Yayınları, 6(17).
- Roy, O. (2016). *Küreselleşen İslam*, (H. Bayrı Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Smart, N. (2003). *Küreselleşme, Politika ve Din*, (Y. Gökaltı Çev.). *Dini Araştırmalar Dergisi*, (1. Baskı) içinde (361-382). Ankara: Da Yayınları.
- Steger, B. M. (2013). *Küreselleşme* (2. Baskı). (A. Ersoy Çev.), Ankara: Dost Yayıncılık.
- Steve Bruce 2002, God Is Dead: Secularization in the West. Oxford: Blackwell,
Casanova, Jose. Public Religions in the Modern World. Chicago: University of Chicago Press, 1994 akt. Bruce, S. (2015). Sekülerleşme: SistematiK Bir Betimleme, (İ. Çapcıoğlu Çev.). *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*, M. A. Kirman, İ. Çapcıoğlu (Ed.), Ankara: Otto Yayıncılık.
- Sungur, E. (2016). *Postmodern Tüketim Anlayışında Dindar Yaşam Biçimleri*, Ankara: TDV Yayıncılık.

- Subaşı, N. (2014). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: Dem Yayıncılık
- Tomlinson, J. (2013). *Küreselleşme ve Kültür* (2. Baskı). (A. Eker Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Turner, B. (1999). Oryantalizm, Postmodernizm ve Din, A. Topçuoğlu, Y. Aktay, (Ed.), *Postmodernizm ve İslam Küreselleşme ve İslam* (2. Baskı) içinde (151-169). Ankara: Vadi Yayınları.
- Tatlıoğlu, D. (2003). *Küreselleşme Din İlişkisi, Dini Araştırmalar*, (1. Baskı) içinde (351-360). Ankara: Da Yayınları, 6(17).
- Waggoner, M. (2012). Kültür ve Din, (M. Arslan Çev.), *Din Sosyolojisi Kuram ve Yöntem*, İ. Çapcıoğlu (Ed.). (1. Baskı) içinde (339-364). Peter B. Clarke (Der). Ankara: İmge Kitabevi.
- Weber, M. (2011). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, (H. İlhan Çev.). İstanbul: Sayfa Yayınları.
- Wilson, B. (2015). Sekülerleşme, (A. Bayer Çev.). *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*, M. A. Kirman, İ. Çapcıoğlu (Der). Ankara: Otto Yayıncılık.

EKLER

EK-1. TABLOLAR

Tablo 51. İkamet Değişkeni İle Küresel Dönemde Dinsel Hoşgörü ve Tolerans Azalmıştır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	12	12,2	15	15,2
Katılıyorum	17	17,3	29	29,3
Kararsızım	17	17,3	16	16,2
Katılmıyorum	43	43,9	25	25,3
Kesinlikle Katılmıyorum	9	9,2	14	14,1
Toplam	98	100,0	99	100,0

Katılımcılara yöneltilen küresel dönemde dinsel hoşgörü ve tolerans azalmıştır ifadesine katılım oranlarına bakıldığında %12,2'si ifadeye kesinlikle katılırken, %17,3'ü katılmış aynı oranda %17,3'ü kararsız kalmış, %43,9'u katılmamış, %9,2'si kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de ifadeye katılma oranlarına bakıldığında ise, %15,2'si ifadeye kesinlikle katılırken, %29,3'ü katılmış, %16,2'si kararsız kalmış, %25,3'ü katılmamış ve 14,1'i ise ifadeye kesinlikle katılmıştır.

Tablo 52.İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Dinler İçin Bir Tehdittir Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	8	8,2	8	8,0
Katılıyorum	14	14,4	17	17,0
Kararsızım	14	14,4	20	20,0
Katılmıyorum	37	38,1	30	30,0
Kesinlikle Katılmıyorum	24	24,7	25	25,0
Toplam	97	100	100	100,0

Katılımcılara yöneltilen küreselleşme dinler için bir tehdittir ifadesine katılım yüzdelerine bakıldığında, %8,2'si kesinlikle katılmış, %14,4'ü katılmış aynı oranda %14,4'ü kararsız kalmış, %38,1'i ifadeye katılmamış ve %24,7'si ise kesinlikle katılmamıştır. Benzer ifadeye Sultanbeyli'deki katılım yüzdelerine bakıldığında ise, 8,0 ifadeye kesinlikle katılırken, %17,0'ı ifadeye katılmış, %20,0'ı kararsız kalmış, %30,0'u ifadeye katılmamış, 25,0'ı ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 53. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Sürecinde Dini Kimliğin Bireyler Üzerindeki Etkisi Azalmıştır İfadesi Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	12	12,5	11	11,2
Katılıyorum	38	39,6	37	37,8
Kararsızım	18	18,8	16	16,3
Katılmıyorum	19	19,8	25	25,5
Kesinlikle Katılmıyorum	9	9,4	9	9,2
Toplam	96	100,0	98	100,0

Ankette yer alan ifadelerden olan, küreselleşme sürecinde dini kimliğin bireyler üzerindeki etkisi azalmıştır ifadesine katılım oranları incelendiğinde, Nişantaşı'nda %12,5'i ifadeye kesinlikle katılırken, %39,6'sı katılmamış, %18,8'i kararsız kalmış, %19,8'i katılmamış ve son olarak %9,4'ü kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki oranlara bakıldığında ise, %11,2'si ifadeye kesinlikle katılmamış, %37,8'i ifadeye katılmış, %16,3 kararsız kalmış, %25,5'i katılmamış ve %9,2'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 54. İkamet Değişkeni İle Bir Kimlik Olarak Müslümanlık Yeni Bir Görünüm Kazanmıştır İfadesi Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	10	10,3	16	16,0
Katılıyorum	36	37,1	36	36,0
Kararsızım	22	22,7	20	20,0
Katılmıyorum	20	20,6	22	22,0
Kesinlikle Katılmıyorum	9	9,3	6	6,0
Toplam	97	100,0	100	100,0

Katılımcılara yöneltilen bir kimlik olarak Müslümanlık yeni bir görünüm kazanmıştır ifadesine yönelik yüzdelere bakıldığında, %10,3'ü ifadeye kesinlikle katılırken, %37,1'i ifadeye katılmış, %22,7'si kararsız kalmış, 20,6'sı katılmamış ve %9,3'ü kesinlikle katılmıştır ifadeye. Sultanbeyli'de aynı ifadeye yönelik yüzdelere bakıldığında, %16,0'ı kesinlikle katılırken, % 36,0 'ı katılmış, %20,0 kararsız kalmış, %22,2'si ifadeye katılmış, %6,0'ı ise ifadeye kesinlikle katılmıştır.

Tablo 55. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Süreci, Dini Kökenli Grupların Terör Saldırılarını Arttırmıştır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	14	14,0	19	19,3
Katılıyorum	36	36,0	29	29,3
Kararsızım	23	23,0	13	13,1
Katılmıyorum	13	13,0	27	27,3
Kesinlikle Katılmıyorum	14	14,0	11	11,1
Toplam	100	100,0	99	100,0

Küreselleşme süreci, dini kökenli grupların terör saldırılarını arttırmıştır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların 14,0'ı kesinlikle katılmış, %36,0'ı ifadeye katılmış, %23,0'ı kararsız kalmış, %13,0'ı katılmamış, %14,0'ı kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelikler incelendiğinde %19,3'ü ifadeye

kesinlikle katılmıştır. %29,3'ü ifadeye katılmış, %13,1'i kararsız kalmış, %27,3'ü ifadeye katılmamış, 11,1'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 56. İkamet Değişkeni İle Küreselleşmenin Sağladığı İmkanlar, İslam'ın Evrensel Mesajlarının Dünyaya Anlatılmasını Sağlamıştır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	10	10,2	2	2,1
Katılıyorum	33	33,7	36	37,1
Kararsızım	29	29,6	24	24,7
Katılmıyorum	18	18,4	28	28,9
Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,2	7	7,2
Toplam	98	100,0	97	100,0

Katılımcılara yöneltilen küreselleşmenin sağladığı imkanlar, İslam'ın evrensel mesajlarının dünyaya anlatılmasını sağlamıştır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %10,2'si kesinlikle katılmış, %33,7'si katılmış, %29,6'sı kararsız kalmış, %18,4'ü katılmamış ve %8,2'si ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de ise 2,1'i ifadeye kesinlikle katılırken, % 37,1'i katılmış, %24,7'si kararsız kalmış, %28,9'u katılmamış ve %7,2'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 57. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme, Dinlere Varlıklarını Devam Ettirebilecekleri Özgür Bir Ortam Sağlar Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	16	16,3	8	8,2
Katılıyorum	44	44,9	36	37,1
Kararsızım	24	24,5	26	26,8
Katılmıyorum	14	14,3	27	27,8
Kesinlikle Katılmıyorum				
Toplam				

Katılımcılara yöneltilen küreselleşme, dinlere varlıklarını devam ettirebilecekleri özgür bir ortam sağlar ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %16,3'ü kesinlikle katılmış, %44,9'u ifadeye katılmış, % 24,5'i kararsız kalmış, %14, 3'ü katılmamıştır. Sultanbeyli'de ise %8,2'si kesinlikle katılmış, %37,1'i katılmış, %26,8'i kararsız kalmış, %27,8'i ise katılmamıştır.

Tablo 58. İkamet Değişkeni İle Dine Dayalı Olarak Ortaya Çıkan Grup ve Oluşumlar Dinle Özdeşleştirilemez Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	24	24,5	31	31,3
Katılıyorum	28	28,6	29	29,3
Kararsızım	23	23,5	17	17,2
Katılmıyorum	15	15,3	17	17,2
Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,2	5	5,1
Toplam	98	100,0	99	100,0

Katılımcılara yöneltilen, dine dayalı olarak ortaya çıkan grup ve oluşumlar dinle özdeşleştirilemez ifadesine Nişantaşı'ndaki bireylerin %24,5'i kesinlikle katılmış, %28,6'sı katılmış, %23,5'i kararsız kalmış, % 15,3'ü katılmamış, %8,2'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de ise, katılımcıların %31,3'ü kesinlikle katılmış, %29,3'ü katılmış, % 17,2'si kararsız kalmış, benzer şekilde %17,2'si katılmamış ve son olarak %5,1'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 59. İkamet Değişkeni İle Bireylerin Sosyo-ekonomik Durumları Dindarlık Algıları Üzerinde Etkili Olmuştur Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	38	39,2	30	30,9
Katılıyorum	24	24,7	36	37,1
Kararsızım	21	21,6	11	11,3
Katılmıyorum	14	14,6	20	20,6
Kesinlikle Katılmıyorum				
Toplam				

Katılımcılara yöneltilen, bireylerin sosyo-ekonomik durumları dindarlık algıları üzerinde etkili olmuştur ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %39,2'si kesinlikle katılırken, %24,7'si ifadeye katılmış, %21,6'sı kararsız kalmış, %14,6'sı katılmamış, Sultanbeyli'de ise %30,9'u ifadeye kesinlikle katılmış, %37,1'i katılmış, %11,3'ü kararsız kalmış, %20,6'sı ise katılmamıştır.

Tablo 60. İkamet Değişkeni İle Dinin Emir ve Yasaklarına Uygun Olarak Yaşanan Bir Hayat Daha Doğru Bir Yaşamdır İfadesi Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	9	9,2	26	27,4
Katılıyorum	22	22,4	32	33,7
Kararsızım	26	26,5	15	15,8
Katılmıyorum	15	15,3	14	14,7
Kesinlikle Katılmıyorum	25	25,5	8	8,4
Toplam	98	100,0	95	100,0

Dinin emir ve yasaklarına uygun olarak yaşanan bir hayat daha doğru bir yaşamdır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %9,2'si kesinlikle katılmış, %22,4'ü katılmış, %26,5'i kararsız kalmış, %15,3'ü katılmamış ve %25,5'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki katılımcıların ifadelere katılım oranları ise şu şekildedir; %27,4'ü kesinlikle katılmış, %33,7'si katılmış, %15,8'si

kararsız kalmış, %14,7 katılmamış ve son olarak %8,4'ü ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 61. İkamet Değişkeni İle Yaşanan Küresel Buhranlar, Toplamları Manevi Bir Arayış İçerisine Sokmuştur Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	12	12,6	20	21,1
Katılıyorum	37	38,9	38	40,0
Kararsızım	18	18,9	14	14,7
Katılmıyorum	14	14,7	18	18,9
Kesinlikle Katılmıyorum	13	13,7	5	5,3
Toplam	95	100,0	95	100,0

Yaşanan küresel buhranlar, toplamları manevi bir arayış içerisine sokmuştur ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %12,6'sı kesinlikle katılmış, %38,9'u katılmış, %18,9'u kararsız kalmış, %14,7'si katılmamış, %13,7'si kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelere incelendiğinde %21,1'i kesinlikle katılmış, %40,0'ı katılmış, %14,7'si kararsız kalmış, %18,9'u katılmamış ve %5,3'ü ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 62. İkamet Değişkeni İle Gelişme ve Modernleşmenin Önündeki En Büyük Engel Müslümanlardır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	8	8,1	5	5,2
Katılıyorum	10	10,1	5	5,2
Kararsızım	17	17,2	6	6,2
Katılmıyorum	29	29,3	25	25,8
Kesinlikle Katılmıyorum	35	35,4	56	57,7
Toplam	99	100,0	97	100,0

Gelişme ve modernleşmenin önündeki en büyük engel Müslümanlardır ifadesine Nişantaşı'ndaki bireylerin 8,1'i kesinlikle katılırken, %10,1'i katılırken, %17,2'si kararsız kalmış, %29,3'ü katılmamış ve %35,4'ü ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'de ise %5,2'si kesinlikle katılmış, benzer şekilde %5,2'si katılmış, %6,2'si kararsız kalmış ve %25,8'i katılmamış ve %57,7'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 63. İkamet Değişkeni İle Türkiye Toplumu, Küreselleşmenin Yıkıcı Etkilerinden Korunmak İçin dinin Emir ve Yasaklarına Daha Sıkı Sarılmalıdır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	5	5,2	15	15,5
Katılıyorum	16	16,7	30	30,9
Kararsızım	20	20,8	12	12,4
Katılmıyorum	17	17,7	20	20,6
Kesinlikle Katılmıyorum	38	39,6	20	20,6
Toplam	96	100,0	97	100,0

Türkiye toplumu, küreselleşmenin yıkıcı etkilerinden korunmak için dinin emir ve yasaklarına daha sıkı sarılmalıdır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %5,2'si kesinlikle katılmış, %16,7'si katılmış, %20,8'i kararsız kalmış, %17,7'si katılmamış ve son olarak %39,6'sı ise kesinlikle katılmıştır. Sultanbeyli'deki yüzdeliklere bakıldığında %15,5'i kesinlikle katılmış, %30,9'u katılmış, %12,4'ü kararsız kalmış , %20,6'sı ise katılmamış ve son olarak %20,6'sı ise ifadeye kesinlikle katılmıştır.

Tablo 64. İkamet Değişkeni İle Türkiye’de Dini Alan Giderek Siyasallaşmaktadır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	55	56,7	47	48,5
Katılıyorum	24	24,7	27	27,8
Kararsızım	9	9,3	15	15,8
Katılmıyorum	6	6,2	6	6,2
Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,1	2	2,1
Toplam	97	100	97	100

Türkiye’de dini alan giderek siyasallaşmaktadır ifadesine Nişantaşı’ndaki bireylerin %56,7’si ifadeye kesinlikle katılmış, %24,7’si katılmış, % 9,3’ü kararsız kalmış, %6,2’si katılmamış ve %3,1’ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli’deki yüzdelerle bakıldığında %48,5’i kesinlikle katılmış, %27,8’i katılmış, %15,8’i kararsız kalmış, %6,2’i, %2,1’i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 65. İkamet Değişkeni İle Dünyevileşme Yeni Bir Dindarlık Algısı Oluşturmuştur İfadesi Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	16	16,7	19	19,4
Katılıyorum	21	21,9	27	27,6
Kararsızım	46	47,9	37	37,8
Katılmıyorum	11	11,5	12	12,2
Kesinlikle Katılmıyorum	2	2,1	3	3,1
Toplam	96	100,0	98	100,0

Dünyevileşme yeni bir dindarlık algısı oluşturmuştur ifadesine Nişantaşı’ndaki katılımcıların %16,7’si kesinlikle katılmış, %21,9’u katılmış, % 47,9’u kararsız kalmış, %11,5’i katılmış ve %2,1’i ise kesinlikle katılmıştır. Sultanbeyli’de ise %19,4’ü kesinlikle katılmış, %27,6’sı katılmış, %37,8’i kararsız

kalmış, %12,2'si katılmamış ve son olarak %3,1'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 66. İkamet Değişkeni İle Türkiye’de Dindar Muhafazakar Kesimlerde, Küreselleşme Süreciyle Birlikte Modernleşme Eğiliminin Arttığı Gözlenmektedir Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	11	11,3	21	21,6
Katılıyorum	40	41,2	55	56,7
Kararsızım	26	26,8	9	9,3
Katılmıyorum	15	15,5	7	7,2
Kesinlikle Katılmıyorum	5	5,2	5	5,2
Toplam	97	100,0	97	100,0

Türkiye’de dindar muhafazakar kesimlerde, küreselleşme süreciyle birlikte modernleşme eğiliminin arttığı gözlenmektedir ifadesine Nişantaşı’ndaki katılımcıların %11,3’ü kesinlikle katılmış, %41,2’si katılmış, % 26,8’i kararsız kalmış, %15,5’i katılmamış ve %5,2’si kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli’deki katılım oranlarına bakıldığında 21,6’sı kesinlikle katılmış, %56,7’si katılmış, % 9,3’ü kararsız kalmış, %7,2’si katılmamış ve son olarak %5,2’si ise kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 67. İkamet Değişkeni İle İletişim ve Medya Araçları, Dini Yaşayış ve Algılayış Biçimlerinde Belirleyici Faktördür Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	15	15,3	21	21,6
Katılıyorum	44	44,9	35	36,1
Kararsızım	18	18,4	23	23,7
Katılmıyorum	15	15,3	17	17,5
Kesinlikle Katılmıyorum	6	6,1	1	1,0
Toplam	98	100,0	97	100,0

İletişim ve medya araçları, dini yaşayış ve algılayış biçimlerinde belirleyici faktördür ifadesine katılımcıların %15,3'ü kesinlikle katılmış, %44,9'u katılmış, %18,4'ü kararsız kalmış, %15,3'ü katılmamış ve %6,1'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdeler ise şu şekildedir; %21,6'sı kesinlikle katılmış, %36,1'i katılmış, %23,7'si kararsız kalmış, %17,5'i katılmış, %1,0'ı ise kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 68. İkamet Değişkeni İle Tesettür Firmalarının Ürünleri, Dindar Kadınların Tesettür Anlayışlarını Değiştirmektedir Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	22	22,0	39	41,1
Katılıyorum	37	37,0	40	42,1
Kararsızım	21	21,0	9	9,5
Katılmıyorum	12	12,0	5	5,3
Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,0	2	2,1
Toplam	100	100,0	95	100,0

Tesettür firmalarının ürünleri, dindar kadınların tesettür anlayışlarını değiştirmektedir ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %22,0'ı kesinlikle katılmış, %37,0'ı katılmış, %21,0'ı kararsız kalmış, %12,0'ı katılmamış ve son olarak %8,0'ı ise kesinlikle katılmamıştır. Nişantaşı'ndaki yüzdelerle bakıldığında %41,1'i ifadeye kesinlikle katılmış, %42,1'i katılmış, %9,5'i kararsız kalmış, %5,3'ü katılmamış ve son olarak %2,1'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 69. İkamet Değişkeni İle Muhafazakar Kesim Son Zamanlarda Daha Fazla Tüketim Çılgınlığı Yaşamaktadır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	42	43,8	41	43,2
Katılıyorum	20	20,8	31	32,6
Kararsızım	23	24,0	15	15,8
Katılmıyorum	8	8,3	4	4,2
Kesinlikle Katılmıyorum	3	3,1	4	4,2
Toplam	96	100,0	95	100,0

Muhafazakar kesim son zamanlarda daha fazla tüketim çılgınlığı yaşamaktadır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %43,8'i kesinlikle katılmış, %20,8'i katılmış, %24,0'ı kararsız kalmış, %8,3'ü katılmamış, %3,1'i ise kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelere dikkate alındığında katılımcıların, %43,2'si kesinlikle katılmış, %32,6'sı katılmış, %15,8'i kararsız kalmış, %4,2'si katılmamış ve benzer şekilde %4,2'si ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 70. İkamet Değişkeni İle Türkiye'de Tatil Köylerinin Kendilerini Muhafazakar Bireylere Göre Yeniden Düzenlemesi Memnuniyet Vericidir Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	9	9,2	24	25,3
Katılıyorum	25	25,5	37	38,9
Kararsızım	26	26,5	16	16,8
Katılmıyorum	15	15,3	12	12,6
Kesinlikle Katılmıyorum	23	23,5	6	6,3
Toplam	99	100,0	95	100,0

Türkiye'de tatil köylerinin kendilerini muhafazakar bireylere göre yeniden düzenlenmesini memnuniyet verici buluyorum ifadesindeki yüzdeliklere bakıldığında Nişantaşı'ndaki bireylerin %9,2'si ifadeye kesinlikle katılmış, %25,5'i

katılmış, %26,5'i kararsız kalmış, %15,3'ü katılmamış ve %23,5'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelere bakıldığında %25,3'ü ifadeye kesinlikle katılmış, %38,9'u katılmış, %16,8'i kararsız kalmış, %12,6'sı katılmamış ve son olarak %6,3'ü ise kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 71. İkamet Değişkeni İle Medya Aracılığıyla Yapılan Dini Programlar, Din Konusunda Daha Bilinçli Bireylerin Yetişmesini Sağlar Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	10	10,3	10	10,6
Katılıyorum	12	12,4	22	23,4
Kararsızım	21	21,6	23	24,5
Katılmıyorum	17	17,5	18	19,1
Kesinlikle Katılmıyorum	37	38,1	21	22,3
Toplam	97	100,0	94	100,0

Medya aracılığıyla yapılan dini programlar, din konusunda daha bilinçli bireylerin yetişmesini sağlar ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların % 10,3'ü ifadeye kesinlikle katılmış, %12,4'ü katılmış, %21,6'sı kararsız kalmış, %17,5'i katılmamış ve %38,1'i ise kesinlikle katılmamıştır ifadeye. Sultanbeyli'deki yüzdeliklere bakıldığında %10,6'sı kesinlikle katılmış, %23,4'ü katılmış, %24,5'i kararsız kalmış, %19,1'i katılmamış ve %22,3'ü ise kesinlikle katılmamıştır ifadeye.

Tablo 72. İkamet Değişkeni İle Dindar Olmak Kişiyi Daha Ahlaklı Kılar Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	11	11,3	24	25,0
Katılıyorum	11	11,3	14	14,6
Kararsızım	10	10,3	12	12,5
Katılmıyorum	18	18,6	23	24,0
Kesinlikle Katılmıyorum	47	48,5	23	24,0
Toplam	97	100,0	96	100,0

Dindar olmak kişiyi daha ahlaklı ifadesine katılma oranlarına bakıldığında Nişantaşı'ndaki bireylerin %11,3'ü ifadeye kesinlikle katılmış, benzer şekilde %11,3'ü katılmış, %10,3'ü kararsız kalmış, %18,6'sı katılmamış ve %48,5'i ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki katılım yüzdeleri incelendiğinde %25,0'ı kesinlikle katılmış, %14,6'sı katılmış, %12,5'i kararsız kalmış, %24,0'ı katılmamış, %24,0'ı ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 73. İkamet Değişkeni İle İslami Müzik (ilahi, yeşil pop) Algısından Rahatsızım Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	13	13,5	10	10,8
Katılıyorum	8	8,3	13	14,0
Kararsızım	26	27,1	20	21,5
Katılmıyorum	32	33,3	35	37,6
Kesinlikle Katılmıyorum	17	17,7	15	16,1
Toplam	96	100,0	93	100,0

İslami müzik (ilahi, yeşil pop) algısından rahatsızım ifadesine katılım oranları incelendiğinde Nişantaşı'nda %13,5'i kesinlikle katılmış, %8,3'ü katılmış, %27,1'i kararsız kalmış, %33,3'ü katılmamış ve son olarak %17,7'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki katılım oranlarına bakıldığında %10,8'i kesinlikle

katılmış, %14,0'ı katılmış, %21,5'i kararsız kalmış, %37,6'sı katılmamış ve %16,1'i ise kesinlikle katılmamıştır ifadeye.

Tablo 74. İkamet Değişkeni İle Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Diğer Tasavvuf Ehlinin Eserlerinin Pop, Caz ve Şiir diliyle Yeniden Yorumlanması Memnuniyet Verici Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	13	13,5	15	15,5
Katılıyorum	34	35,4	19	19,6
Kararsızım	31	32,3	31	32,0
Katılmıyorum	10	10,4	20	20,6
Kesinlikle Katılmıyorum	8	8,3	12	12,4
Toplam	96	100,0	97	100,0

Mevlana Celaleddin-i Rumi ve diğer tasavvuf ehlinin eserlerinin pop, caz ve şiir diliyle yeniden yorumlanması memnuniyet vericidir ifadesine katılım oranlarına bakıldığında %13,5'i kesinlikle katılmış, %35,4'ü katılmış, %32,3'ü kararsız kalmış, %10,4'ü katılmamış ve %8,3'ü kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki oranlara bakıldığında %15,5'i kesinlikle katılmış, %19,6'sı katılmış, %32,0'ı kararsız kalmış, %20,6'sı katılmamış ve son olarak %12,4'ü ise kesinlikle katılmamıştır ifadeye.

Tablo 75. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Aracılığıyla Türkiye Toplumunun Batılılaşmaktadır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	15	15,3	26	27,4
Katılıyorum	33	33,7	36	37,9
Kararsızım	28	28,6	19	20,0
Katılmıyorum	12	12,2	9	9,5
Kesinlikle Katılmıyorum	10	10,2	5	5,3
Toplam	98	100,0	95	100,0

Küreselleşme aracılığıyla Türkiye Toplumu Batılılaşmaktadır ifadesine Nişantaşı'ndaki ifadeye %15,3'ü kesinlikle katılmış, %33,7'si katılmış, %28,6'sı kararsız kalmış, %12,2'si katılmamış, %10,2'si ise ifadeye kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki yüzdelerle bakıldığında %27,4'ü kesinlikle katılmış, %37,9'u katılmış, %20,0'ı kararsız kalmış, %9,5'i katılmamış, %5,3'ü kesinlikle katılmamıştır ifadeye.

Tablo 76. İkamet Değişkeni İle Modern Süreçte, Şehirleşme Dini İnançlarda Bir Zayıflığa Neden Olmuştur Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	10	10,1	17	17,3
Katılıyorum	31	31,3	35	35,7
Kararsızım	21	21,2	15	15,3
Katılmıyorum	18	18,2	23	23,5
Kesinlikle Katılmıyorum	19	19,2	8	8,2
Toplam	99	100,0	98	100,0

Modern süreçte, şehirleşme dini inançlarda bir zayıflığa neden olmuştur ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %10,1'i kesinlikle katılıyorum, %31,3'ü katılıyorum, %21,2'si kararsız kalmış, %18,2'si katılmamış, %19,2'si kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki %17,3'ü kesinlikle katılmış, %35,7'si katılmış, %15,3'ü kararsız kalmış, %23,5'i katılmış, %8,2'si ise kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 77. İkamet Değişkeni İle Küreselleşme Bireyselliği Arttırmaktadır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	26	26,5	21	21,4
Katılıyorum	39	39,8	33	33,7
Kararsızım	20	20,4	22	22,4
Katılmıyorum	11	11,2	16	16,3
Kesinlikle Katılmıyorum	2	2,0	6	6,1
Toplam	98	100,0	98	100,0

Küreselleşme bireyselliği arttırmaktadır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %26,5'i kesinlikle katılmış, %39,8'i katılmış, %20,4'ü kararsız kalmış, %11,2'si katılmamış, %2,0'ı ise kesinlikle katılmamıştır. %21,4'ü kesinlikle katılmış, %33,7'si katılmış, %22,4'ü kararsız kalmış, %16,3'ü katılmamış ve son olarak %6,1'i ise kesinlikle katılmamıştır.

Tablo 78. İkamet Değişkeni ile Küreselleşme Süreci Deizmi Yaygınlaştırmaktadır Arasındaki İlişki.

Seçenekler	Nişantaşı		Sultanbeyli	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	16	16,8	23	23,7
Katılıyorum	23	24,2	21	21,6
Kararsızım	30	31,6	33	34,0
Katılmıyorum	15	15,8	11	11,3
Kesinlikle Katılmıyorum	11	11,6	9	9,3
Toplam	95	100,0	97	100,0

Katılımcılara yöneltilen küreselleşme süreci deizmi arttırmıştır ifadesine Nişantaşı'ndaki katılımcıların %16,8'i kesinlikle katılmış, %24,2'si katılmış, %31,6'sı kararsız kalmış, %15,8'i katılmamış ve son olarak %11,6'sı kesinlikle katılmamıştır. Sultanbeyli'deki katılımcıların yüzdeleri incelendiğinde %23,7'si

kesinlikle katılmış, %21,6'sı katılmış, %34,0'ı kararsız kalmış, %11,3'ü katılmamış ve son olarak %9,3'ü ise kesinlikle katılmamıştır.

EK – 2. MÜLAKAT SORULARI

1. Küreselleşme kavramı hakkında herhangi bir bilgiye sahip misiniz?
2. Herhangi bir dini eğitim aldınız mı? Eğer aldıysanız bu eğitim size kimin aracılığıyla sağlandı?
3. Küreselleşme sürecinde dinlerin geleneksel yapısının değiştiğine dair bir düşünceniz var mı?
4. Modanın, tesettürü teşhir ettiğini düşünüyor musunuz?
5. Günümüzde bazı TV programları (BBG, Evim Evim Güzel Evim, Gelin Evi vb.) para ödülü karşılığında, bir evin tüm mahrem alanlarını gözler önüne serilmektedir. Mahremiyatın kamusal düzeyde teşhir ediliyor olmasından endişe duyuyor musunuz?
6. 90'lı yıllardan sonra Türkiye'de hızla benimsenen 'Unisex moda' sının, dinin kadın ve erkek bir değildir ifadeleri ile çeliştiğini düşünüyor musunuz?
7. Türkiye'de bazı moda tasarımcıları defilelerini tarihi mekanlarda yapmayı tercih ediyor. Bunun o mekanın maneviyatına zarar verdiğini düşünür müsünüz, yoksa bunu tarih ile modanın birleştiği sanatsal bir faaliyet olarak mı değerlendirirsiniz?
8. Dünya da milyonlarca insan internet, cep telefonu gibi teknolojik aletler üzerinden fotoğraflarını paylaşıyor. Bunu teşhircilik olarak değerlendirenler var, siz buna katılır mısınız?
9. Türkiye'de imam hatip liselerindeki artışın küreselleşmenin ortaya çıkardığı manevi boşluğu doldurmada yeterli olacağına düşünüyor musunuz?
10. Türkiye'de bazı sabah programlarında suçlunun kim olduğunu bulmak adına cinayetlerin, aldatmaların, tecavüz ve ensest ilişkilerinin gözler önüne seriliyor olması, toplumun dini ve ahlaki algısında bir takım tahribatlara sebep olmakta mıdır?

EK- 3. ANKET FORMU

Sayın katılımcı, bu araştırma Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Gözde AYKUT tarafından, Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ 'ın danışmanlığını yürüttüğü Küreselleşme Sürecinde Değişen Din Algısı Üzerine Bir İnceleme Örneği: İstanbul Nişantaşı ve Sultanbeyli Örnekleri adlı çalışma kapsamında yapılmakta olup, sonuçları tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Sizlerden beklenen, her maddeyi dikkatlice okuyup, samimi ve gerçeğe uygun cevaplarınızı ifadeye katılma düzeyinize göre ‘Kesinlikle Katılıyorum’ , ‘ Katılıyorum’ , ‘Kararsızım’ , ‘Katılmıyorum’ , ‘Kesinlikle Katılmıyorum’ şeklinde belirleyip, ifadenin karşısına çarpı işareti ile (x) belirtmenizdir. Kimliğiniz ile ilgili aşağıda sorulan sorular haricinde her hangi bir bilgi istenmemektedir. Destek ve yardımlarınız için teşekkür ederiz.

GENEL SORULAR

1. Cinsiyetiniz

- a) Kadın b) Erkek

2. Eğitim Durumunuz

- a) Üniversite Okuyor b) Üniversite Mezunu

3. Yaşınız

4. Aylık Geliriniz

5. İkamet ettiğiniz yer

- a) Nişantaşı b) Sultanbeyli

6. Medeni durumunuz

- a) Evli b) Bekar

7. Daha önce hiç yurtdışında bulundunuz mu?

- a) Evet b) Hayır

	Lütfen aşağıdaki ifadelere ilişkin cevabınızı, ilgili ifadeye ilişkin seçeneğin karşısına 'X' işareti koymak suretiyle belirtiniz.	KESİNLİKLE	KATILİYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE
1	Küreselleşme söylemi, siyasi temelli bir ideolojidir.					
2	Küreselleşme, tek kutuplu bir dünya düzeni hedeflemektedir.					
3	Küreselleşme sürecinde dinin sosyal kontrol işlevi zayıflamıştır.					
4	Küreselleşme, dinsel çoğulculuğun önünü açmıştır.					
5	Küresel dönemde dinsel hoşgörü ve tolerans azalmıştır.					
6	Küreselleşme, dinler için bir tehdittir.					
7	Küreselleşme sürecinde dini kimliğin bireyler üzerindeki etkisi azalmıştır.					
8	Bir kimlik olarak Müslümanlık yeni bir görünüm kazanmıştır.					
9	Küreselleşme, toplumsal yaşamdaki sekülerliği arttırmıştır.					
10	Küreselleşme süreci, dini kökenli grupların terör saldırılarını arttırmıştır.					
11	Dünya genelinde İslam'a dair kötü algının temelinde 11Eylül saldırıları vardır.					

12	Küreselleşmenin sağladığı imkanlar, İslam'ın evrensel mesajlarının dünyaya anlatılmasını sağlamıştır.					
13	Dini söylemler ile küreselleşme söylemi arasında çatışma yaşanmaktadır.					
14	Küreselleşme, dinlere varlıklarını devam ettirebilecekleri özgür bir ortam sağlar.					
15	Dine dayalı olarak ortaya çıkan grup ve oluşumlar dinle özdeşleştirilemez.					
16	Bireylerin sosyo-ekonomik durumlarının dindarlık algıları üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum.					
17	Küreselleşme adı altında Batı kendi dini değerlerini İslam dinine empoze etmektedir.					
18	Dinin emir ve yasaklarına uygun olarak yaşanan bir hayatın daha doğru bir yaşam olduğunu düşünüyorum.					
19	Küreselleşme dini bilginin evrensel düzeyde sorgulanmasını zorunlu kılmıştır.					
20	Küresel süreçte geleneksel tip ile laik tip arasında geçiş teşkil eden yeni bir dindarlık algısı oluşmuştur.					
21	Yaşanan küresel buhranlar, toplumları manevi bir arayış içerisine sokmuştur.					
22	Çağın problemlerinin çözülmesi noktasında dini söylemler yetersiz kalmaktadır.					
	Gelişme ve modernleşmenin önündeki en büyük					

23	engelin Müslümanlardır.					
24	Dinlerin, zamanın şartlarına göre yeniden yorumlanmasını doğru buluyorum.					
25	Kuran-ı Kerim'in orijinal dilinden okunmalıdır.					
26	Küreselleşme kaçınılmaz bir süreçtir ve Türkiye buna ayak uydurmalıdır.					
27	Türkiye toplumu küreselleşmenin yıkıcı etkilerinden korunmak için dinin emir ve yasaklarına daha sıkı sarılmalıdır.					
28	Türkiye'de dindarlık, son dönemlerde geleneksel dini yaşayış biçiminden bireysel ağırlıklı dindarlığa yönelmiştir.					
29	Türkiye'de geleneksel dindarlığın önemli bir gücü olan cami cemaati eski önemini kaybetmiştir.					
30	Türkiye'de dindarlığın toplumsal yaşamdaki görünürlüğü gittikçe artmaktadır.					
31	Türkiye'de dinin alan giderek siyasallaşmaktadır.					
32	Dünyevileşme yeni bir dindarlık algısı oluşturmuştur.					
33	İhtiyaç-Tüketim ilişkisinin belirlenmesinde dinin etkinliği azalmıştır.					
34	Toplumsal yaşamda kutsala atfedilen değerler son dönemlerde aşınmaktadır.					
35	Türkiye'de dindar muhafazakar kesimlerde, küreselleşme süreciyle birlikte modernleşme eğiliminin arttığı gözlenmektedir.					

36	Günümüzde moda ve tesettür kavramlarının bir arada kullanılmasından memnuniyet duyuyorum.					
37	Tesettür markaları muhafazakar kadın üzerinde dini kurallardan daha etkilidir.					
38	İletişim ve medya araçları dini yaşayış ve algılayış biçimlerinde belirleyici faktördür.					
39	Tesettür firmalarının ürünleri, dindar kadınların tesettür anlayışlarını değiştirmektedir.					
40	Günümüz ekonomik koşullarında faizin haram olmadığını düşünüyorum.					
41	Muhafazakar kesim son zamanlarda daha fazla tüketim çılgınlığı yaşamaktadır.					
42	Bir markete girdiğimde ilk dikkat edeceğim şey, ürün üzerindeki helal damgasıdır.					
43 43	Türkiye’de tatil köylerinin kendilerini muhafazakar bireylere göre yeniden dizayn etmesi memnuniyet verici.					
44	Medya aracılığıyla yapılan dini programlar, din konusunda daha bilinçli bireylerin yetişmesini sağlar.					
45	Dindar olmak kişiyi daha ahlaklı kılar.					
46	Türkiye’de kadına yönelik şiddetin artmasının arkasındaki temel sebep, bireylerin yeterli dini eğitime sahip olmamasından kaynaklıdır.					
47	İslami müzik (ilahi, yeşil pop) algısından rahatsızım.					

48	Mevlana Celaleddin-i Rumi ve diğer tasavvuf ehlinin eserlerinin pop, caz ve şiir diliyle yeniden yorumlaması memnuniyet verici.					
49	Bireylerin özel fotoğraflarını sosyal medyada rahatça paylaşıyor olmaları mahremiyat algısını değiştirmiştir.					
50	Mekke ve Medine gibi kutsal beldelerin ibadet yanında tatil ve balayı için talep görmesini normal karşılıyorum.					
51	Birey hem laik hem de muhafazakar olabilir.					
52	Küreselleşme aracılığıyla Türkiye toplumu Batılılaşmaktadır.					
53	Kendisini dindar olarak tanımlayan bir birey de alkollü bir ortamda bulunabilir.					
54	Modern süreçte, şehirleşme dini inançlarda bir zayıflığa neden olmuştur.					
55	Küreselleşme bireyselliği arttırmaktadır.					
56	Küreselleşme süreci deizmi yaygınlaştırmıştır.					
57	Küreselleşme, tüketim odaklı bir ekonomi modelidir.					